Єни мәктәб
1927 №1-12

یکی مکتب

ییل: 5 — 1927

سایی: 1 — 21

یانوار

آذربایجان خلق معارف قومیسارلیغی

دولتی علمی شوراسنک فنی-پداغوژی بولمه‌سی اورغانی

آذربایجان دولت نشریاتی

باکی — 1927

باش مطبوعات مدیرلکی نومرو 632
تیراژ 2,000
باکو آذرنشریك II مطبعه‌سی-1927
قاسم اسماعیلوف کوچه‌سی نومرو 2.

عمومی قسم.

کوردو کله‌ریم.

یازانی: م. قلی‌یوف.

بن قوبا قضاسی‌نیك که‌ریده قالمیش بیر رایونوندا آنیخ دائره‌سی‌نیك کند شوراسی سه‌چکیله‌رینده اشتراك ایده بیلدیم. بورادا خورای، سووا زال، له‌که‌ر و آنیخ آدیندا دورت کند ایله اطرافلیجا تانیش اولدوم. بو کند‌له‌رده اوتورانلاریك بویوك قسمی تورکله‌ر اولوب تورك و لزکی دیلله‌رینده دانیشیرلار (لزکی دیلینی اونلارلا قومشو اولدوقلاری ایچین بیلیرله‌ر). کندلیله‌ر ایله صحبت ایتدیم. موزدورلار و سه‌چکی اجلاسلاریندا اولدوم، مکتبله‌ری اوکره‌ندیم. سه‌چکی قامپانیاسی بو یه‌رله‌رده ضعیف کیچدی: قادینلار سه‌چکی حساباتی اجلاسینا کلمه‌دیله‌ر. بیر چوق اورتا کندلیله‌ر سسدن محروم ایدیلدیله‌ر و بویله...... اورتالاریك سسدن محروم ایدیلمه‌له‌ری کندلیله‌ره چوق پیس تأثیر باغیشلادی. مثلا: بیر سورو کلفتی، بیر جیفت اوکوزی، پیس داخماسی، نورما داخلینده ایکی ـ اوچ دیساتین یه‌ری اولان بیر کندلی بیر نفر باتراقی نوکر ساقلادیغی ایچین سه‌چکی حقیندن محروم ایدیلمیشدی و بونوك کیبی 20 - 30 قویونو اولان بیر نیچه کندلی‌یه بیر نفری اورتاق اولوب چوبان ساقلادیقلاریندان سه‌چکی حقی ویریلمه‌میش ایدی. کندیك اورتاباب ئه‌له‌منتله‌رینی ساکت ایتمکدن اوترو اونلارا ـسله‌رینی قیتارماق لازم کورولدو.

بو کندله‌ر مدنیت جهتیندن چوق که‌ریده‌دیرله‌رز. قادینلاری اجلاسه کوج

ایله کثیر بردیله‌ر. کندلیله‌ر بو و با دیگر مسئله‌یی ویریله‌ن ایضاحاتلاری چوق چتین قبول ایدیردیله‌ر. ایکی کندده مکتب یوق ایدی. اوشاقلار قومشو کندیك مکتبینه‌ده کیتمه‌یردیله‌ر. کندله‌ریك هیچ بیریسینده قولوب قرائت کومه‌سی موجود دکیلدی.

بـو دائره‌ده ایضاحاتلی قامپانیالار آپاریلیب، بیر چـوق دانیشیقلار کیندی .

هر شیدن زیاده قاباقجا موزدورلاریك حاضرلیق اجلاسینی چاغیرماق کندیك آشاغی طبقه‌سی اوزرینده پك کوزل تأثیر باغیشلادی. اورتاباب کندلیله‌ری سوغوتماماق ایچین اجلاسی چوق احتیاطلی چاغیرماق لازیم ایدی. حتی اورتالاردان بیر نیچه‌سی‌ده بورادا اشتراك ایدیردیله‌ر.

موزدورلار بو اجلاسلاردا کندی مسئله‌رینه آییق و دوشونجه‌لی بیر صورتده یاناشیر، قویولان نامزدله‌ری غایت دقتلی محاکمه ایله‌یردیله‌ر. موزدورلار اجلاسیندا سه‌چکی حقیندان محروم ایدیله‌ن آداملار باره‌سینده کوروله‌ن حق‌سیزلیقلاردا کوزدن کیچیریلدی. موزدورلار اجلاسی قولاقلار طرفیندن قوغولمیش موزدورلاری جانلاندیردی و تشکیل ایتدی.

کله‌جکده ایضاحاتلی و تشکیلاتلی بیر چوق ایشله‌ر کورملك لازمدیر که، موزدورلار، اجلاسلاری، موزدورلاری توپلاسین و اورتا کندلیله‌رله مهربان‌لیق خصوصیندا اونلارا تأثیر ایتسین. قولاقلارلا اورتا کندلیله‌ریك بیرله‌شیب تشکیلات عمله گتیرمه‌لرینه و مخالفت کوسترمه‌له‌رینه اصلا امکان ویرمه‌سین.

کندلیله‌ریك روحی احواللاری.

قولاقلاریك سه‌سدن محروم ایدیلمه‌له‌ری، اونلاریك دشمن‌چی‌لیکینی بیر قات داها آرتیردی. سه‌چکی کونی دسته‌ـ دسته توپلانیب و کندلیله‌ری‌ده اوز باشلارینا جمع ایده‌رك قادینلاریك سه‌چکیده اشتراك ایتمه‌سی علیهینه امانسیز تبلیغات آپاریر. بو قاعده ایله سه‌چکی‌یی داغیتماق ایسته‌یردیله‌ر. قولاقلار کنده کیدنله‌رله حیاسیزجاسینا رفتار ایله‌یردیله‌ر. حکومت نماینده‌له‌رینه کرایه‌یه آت ویرمه‌کی رد ایدیردیله‌ر. خورای کندیندن کیچن قضا اجرائیه قومیته‌سی

صەدرینە آت ویرمەدیکلەری ایچین یورغون آتی ایلە ایزلەمە کە مجبور اولدو. قولاقلار وار قوەلەریلە سەچکی‌یە کندی تأثیرلەرینی یایماغا چالیشیردیلار. اورتالاری اوزلەرینە طرف چەکمك ایچین اللرندن کلەنی اسیر کەمیردیلەر. حتی خورای کندیندە قاباقچا چاغیریلان موزدورلار اجلاسیندا بیر نیچە اورتا کندلی آچیقدان آچیقا قولاقلاریك منفعتنی مدافعە ایتدی. کورونور کە اونلار قولاقلار معرفتیلە - حاضرلانیب کوندریلمیشلەر و ایمدی‌دە سەچکی‌یی داغیتماغا چالیشیردیلار قولاقلار هم سەچکی‌یە قدر و هم‌دە سەچکیدە اوز نامزدلەرینی کیچیرمك ایچین چوق آقتیف حرکت ایدیردیلەر. نیچە کرە اورتا بابلاریك بیر نیچە غروپا آیریلدیغینك فرقینە واردیم. اوزینە کووەنلەردن بعضلەری قولچوماق نقطۀ نظرینی آچیقچا مدافعە ایتدی، موزدورلار نامزدلیکینی قاباقچاسینا رد ایلەدی و اونلار حقیندە حقارتلی داوراندیلار.

اورتا کندلیلەریك چوغیسی گاه اوطرفە گاە بوطرفە میل ایلە ییردیلەر. بویوك قسمی تشکیلاتسیز حرکت ایدیردیلەر. اورتا بابلاریك آز قسمی ایسە موزدورلاریك داليندجا کیدیردیلەر. بو قاعدە ایلە سەچکی‌دە موزدورلار ایلە—تأثیر ایدیب اوز طرفلەرینە چیکدیکلەری اورتا اب کندلیلەر واسطەسیلە—قولاقلار آراسیندا آقتیو بیر مبارزە کیدیردی. سەچکی نتیجەسیندە کند شورا-سی هیئتینە آز چوق لایق آداملاردان دوشمك ایچین سەچکی قومیسیونو عضولەری، اینستروقتورلار، چوق بویوك فعالیت تاقینقا و باجاریق صرف ایتدیلەر. بونوکلا بیلە اعتراف ایتملی‌یم کە کند شوراسی‌نا آزدا اولسا قولاقلاریك منفعتنی کوزلەیەن، طرفینی ساقلایان کندلیلەردەن‌دە سەچیلدی،

بو کندلەردە قومسومول چـوق آزدیر. اونلار بشورایا چوق چتین‌لیکلە کیچدیلەر.

کند شوراسینا چوق چتین‌لیکلە کیچەنلەردەن بیریسی‌دە قادینلار ایدی. سەچکی قومیسیونونوك بیر دوزوم تبلیغ‌تیندان سوکرا اهمیتسیز مقداردا (30 آدامدان ایکیسی-اوچو) شورایا سەچیلدی.

کرك اشتراك ایتدیکیم اجلاسلاردان، کرك‌سە مصاحبەلەردەن کندلیلەریك

عمومىلە هاميسىنىڭ شورا حكومتىنە طرفدار اولدوقلارى و اوڭا محبت بسلەديكلەرى كوزە چارپيردى. كندليلەر الڭ زيادە آشاغى آپاراتلارىڭ دوز كون حركت ايتمەمەلەريندن ناراضىديرلار. او ياڭليش حركتلەرى دخى كندليلەر اوزلەرى كوستەريرلەر. منيم تدقيق ايتديكيم رايونىڭ اهاليسى غايت فقيرديرتصرفتلارى اساسسيز، سورولەرى آز معيشتلەرى دارديربو وضعيتدە حكومتە و اونىڭ آپاراتينا اولان مناسبتلەرينە تأثير ايديرآشاغى شورا آپاراتىنىڭ اجتماعى تشكيلاتلارىڭ نقصانلاريندان بو جهتلەرى قيد ايتمەلى‌ييك:

هر شيدن قباق آشاغى شورا تشكيلاتلارميزدا سو استعمال، بنمسەمەڭ غصب ايتمەكيڭ عادى بير حال اولدوغونو اعتراف ايتمەلى‌ييك. سووا جال كنديندە شورايا سەچمك ايچين نامزدلەرى كوزدن كيچيرديكيمز وقت، كند درزى‌سينيڭ متقابل ياردىم جمعيتيندەن بير نيچە يوز مناتى بنمسەديكى و كندليلەرىڭ اوڭا هيچ بير شى ياپامادىقلارى ميدانا چيقدى. كندليلەرىڭ هاميسى بونوڭ دوغرولوغونو تصديق ايتديلەر. بونوڭ ايلە بيلە كند شوراسينا بو آدامىڭ نامزدليكى قويولموش ايدى. كيچەجكى شبهەسيزدى. چونكە اكثريت اوڭا ال قالديرميش ايدى. آنجق خلقىڭ پارەسينى بنمسەيەن بو آدامىڭ نامزدليكينى قالديرديغيميز ايچين شورايا سەچيلمەدى.

اسراف، غصب جمعيت بولونو بنمسەمە، بونو ياپانلارىڭ جزالنمەمەسى كيبى حاللارا كندليلەرىڭ پسيخولوژى‌سى او قدر آليشميشديركە، كويا بوجور تقصيرلەر شورايا سەچيلمەمك ايچين نامزدليكى قويولدوغو زمان اوڭا ال قالديرماغا مانع دكيلميش ظن ايديرلەر. بو حال آشاغى اورغانلارىڭ اسرافە، غضبە قرشى لاقيد داوراندىقلارينا شهدت ايدير. محكمەلەرىڭ ضعيف ايشلەديكينى كوستريرى.

كندلەريميزدن؛ وظيفەبى سؤاستعمال ايدەنلەرى، بنمسەمەيى، اسرافى، دمير سوپوركە ايلە سوپوروب آتمالى‌ييق.

كوسترمك ايستەديكيم او بيرى جهت آشاغى قوپراتيف تشكيلاتلارينىڭ ضعيف ايشلەمەكيديربوراداكى قوپراتيفى قولاقلار ادارە ايتديكيندن عادتاً

اونلاریڭ قوپراتیفی اولموشدور. موزدورلار قوپراتیفیڭ بو توزلو حرکتینیڭ قارشیسیندا عاجزدیرله‌ر. او واحه‌له‌شمه‌میش و اونلارا یاردیم کوسترمیر.

اولسونکه بو حال قوبا قضاسینیڭ هامی یه‌رله‌رینه شامل د کیلدیر، آنجق بنیم تدقیق ایتدیکیم رایوندا چوق ته‌ز کوزه چارپیردی. بیز سه‌چکی اثناسیندا قوپراتیف تشکیلاتینیڭ برباد لیغینا سبب، کند شوراسی هیئتی‌نیڭ پیس تشکیلی اولدوغونو سویله‌دیك. البته بودا، کوزل کند شوراسی سه‌چمك خصوصوندا موزدورلارا پك بویوك تأثیر ایتدی.

بیرده، تدقیق ایتدیکیم رایوندا کی کند مه‌کتبله‌ری‌نیڭ ضعیف فعالیتله‌رینی کوسترمك ایسته‌رم. کندلیله‌رڭ معارفه چوق آرتیق هوسله‌ری وار.

مع التأسف معلمله‌ریمیزیڭ حاضرلیغی آز اولدوغوندان، مکتبله‌ر کندلیله‌ریڭ مدنی احتیاجلارینی ئوده‌میر. معارف قومیسارلیغی طرفیندن بو رایوندا ایکی دانه بویوك مکتب بناسی انشا ایدیلمیشدیر. بو بنالاریڭ تیکیلیشینه یه‌رلی کندلیله‌ر ماته‌ریال جهتیندن آقتیف بیر صورتده یاردیم ایتمیشله‌ردیر. بودا اونلاریڭ معارفه اولان هوسله‌رینه دلیلدیر.

بو مکتبله‌رده معارف مدنیت ایشله‌رینی، مکتب فعالیتینی لازمی بوکسکلیکده قالدیرماق ممکن‌دور. فقط قضا معارف شعبه‌سی‌نیڭ لازمی یوللار گوسترمه‌مه‌سیندن و بیزده مکتب معلمله‌ری‌نیڭ فعالیتسیزلیکیندن دولایی بو کیبی ایشله‌ر کورونمه‌ییر.

بو مکتبله‌ریڭ ضعیف فعالیتله‌ری نه‌دن عبارتدر؟

1) خورای کندینده کی مکتب بناسی‌نیڭ انشاسی چوقدان بیتمیشدیر؛ یالکز بیر سوبا قویولاجاق بودا آز پاره ایله باشا کله‌ر. نه قضا معارف شعبه‌سی، نه مکتب شوراسی سویوغوڭ ایکی آی بوندان اول دوشمه‌ کینه باقمایاراق، سوبا قویماق ایچین هله هیچ بیر تشبثاتدا بولونامیشدیرلار.

بو حال ایشه سوعوق باقماقدان باشقا بیر شئی د کیلدیر و بوڭا کوره مسئولیته جلب اولونمالیدیرلار.

2) خورای مکتبی معلملەرینی کندده اونماغینا یاقمایاراق ایکی کون آختاردیق. فقط تاپماق ممکن اولمادی. کندلیلەردە اونلارنیڭ فعالیتسیزلیکیندن شکایت ایدیردیلەر. شاگردلەرلە ایتدیکیم مصاحبەدن بیلگیلەرینیڭ آز اولدوغونو سەزدیم.

3) معلملەر اجتماعی ایشلەرلە مراقلانمایرلار. کند شوراسی سەچگیلەرینده اشتراك ایتمەیرلەر، خورای معلملەری موزدورلاردان زیادە قولاقلارا میال ایدیلەر (اونلارنیڭ منفعتینی کودوردولەر). قضا معارف شعبەسی بو مکتبلەری یاقیندان تدقیق و تشکیل ایمەلیدیر.

4) آینخ مکتبی بڭا کوزل تأثیر بوراقدی. بو مکتبنیڭ معلملەری اوز وظیفەلەریلە مراقلانیرلار. مع التأسف قضا معارف شعبەسی لازمی یوللار کوستەرمەدیکیندن مکتب ایستەنیلن یوکسکلیکە قالدیریلمامیشدیر. آخر واقیتلاردا مکتبە دوام ایدنلەرنیڭ سانی آزالمیشدیر. مکتب طلبەلەرینی و کندلیلەری مکتب ایشلەریلە مراقلاندیرا بیلمەمیشلەر. اگر مکتب آرتیق وتاق اولدیغی زمان و سائر الویریشلی واقیتلاردا مکتبدن خارج ایشلەری یوکسلتسە ایدی؛ قروژوق مشغولیتلەری، اوشاق تیاتروسی، مسامرەلەر ویرسە ایدی اهالینیڭ مکتبە رغبتی آرتاردی، اوقویانلارنیڭ سانی ایکی قات یوکسەلەردی، و کندلیلەردە مکتبە مادی یاردیمدا بولوناردیلار. قضا معارف شعبەسی اوز رهبرلیکینی قوتلندیرمەلی و معلم قوەسینی تقسیم ایدەرکەن بویوك مکتبلەرنیڭ باشینا باجاریقلی و بیلگیلی معلملەردەن تعیین ایتمەلیدیر. طرفیمدن کرك قضا معارف شعبەسینە، کرکسە معلملەرنیڭ اوزلەرینە ایشلەمەلەری خصوصیندا بیر نیچە عملی کوستریشلەر ویریلمیشدیر. بن همان مکتبلەرنیڭ دیگر نقصانلاری و ویریلەن کوستەریشلەر اوزەرینده دوراجاق دکیلم.

قادینلارنیڭ وضعیتی.

بیردە کندلی قادینلارنیڭ آغیر وضعیتلەری اوزەرینده دایانماق لازمدیر. او رایونده قادینلار عادتاً بیر سورو وظیفەسینی کورورلەر. الڭ چتین ایشلەر

اونلارنیك بوینونا یوکله‌نمیش، اونوتولموش، صاییغی‌سیز. هیچ کس اونلارلا حسابلاشماق ایسته‌مه‌ییر. بو رایوندا او. ر. ق نیك نماینده‌له‌ری بوگا نظر ییرمه‌میشله‌ر. قیز اوشاقلاری مکتبده اوقومایپرلار. خورای مکتبینده قیزلار ایچین خصوصی بیر غروپپا واردیر که، معلمه طرفیندن اداره اولنور. بو معلمه‌نیك‌ده وضعیتی او بیری قادینلارنیك حالیندان یاقشی دکیل. بیز دیکر قادینلاری اجلاسا زوبر ایله کتیردیکیمز زمان او الك سوگونجو اولاراق کلدی و کونجه قیسیلیب محکم بورونمکه باشلادی. بنم مکتب حاقیندا اونوك ایله دانیشماق ایچین ایندیکیم جهد بوشونا کیتدی. اویله‌جه‌ده اونوك ایله دانیشمامیش کالدیم. البته بوجور تربیه آلمیش معلمه‌له‌ر هیچ بیر واقیت قادینلارنیك مدنی جهتینی یوکسلته بیلمه‌ز. خلق معارف قومیسارلیغی بو تورلو معلمه‌له‌رنیك ایشله‌رینی قیمت‌سیز سایدیغیندان چارشاف داشیپان بوتون معلمه‌له‌ری آزاد ایتمه‌ك خصوصیندا وقتیله بنا کذارلیقدا بولونموشدو.

قادینلارنیك حریتی حاقیندا کندلیله‌ر نه جور عکسینه کیدیرله‌ر.

کندلیله‌ر اولجه بیزیم مرکزیمیزی و اوبزد شهرله‌ریمیزی کوستریرله‌ر «بیزده قادینلار کیزله‌نمه‌ییرله‌ر. یالکز سوادسیز قارا کلیقدا اولدوقلارندن اجلاسه، مکتبه کیتمه‌ییرله‌ر. اما سیزده، هله شهرده بیله چارشاف اورتوزله‌ر.» دیبرله‌ر.

بلی بو چوق دوغرودور. بیزده، قادینلار مسئله‌سینی داها فعال بیر صورتده حل ایتمك ایچین شهرنیك مه‌شچان نه‌لمه‌نتله‌ری علیهینه داها قطعی بیر یول کوتورمه‌ك لازمدیر.

ایشته کند شوراسی سه‌چکیله‌رینه کیده‌رکه‌ن آلدیغیم آیری ـ آیری تاثیرله‌رنیك قیسا شرحی بوندان عبارتدیر.

سیاسی معارفیڭ نوبتی وظیفه‌له‌ری

«معارف مفتشله‌ری مشاوره‌سینده داقلاد»

داقلادجی: ع. س. م. ا. مدیری شكورلی.

معلوموگوز اولدوغو اوزره سیاسی معارف ایشله‌ری آنجاق شورا حكومتی قورولدوقدان سوگرا دوغموش مدنی بیر ایشدیر، بونوگچون‌ده غایت جواندیر، و گینه بونوگچون بیر چوق اكسیلیكله‌ری‌ده اولاجاقدیر.

بیرینجه‌بیل سیاسی معارف ایشله‌ریمیز ضعیف كتمیش اولدوغونو اعتراف ایتملی‌بیك، بونوڭ سببی‌ده چوقدور؛ سیاسی معارفه خارجلاناجاق پولوڭ آزلیغی یرله‌رده تشكیلاتجی، آگلاقلی و فعال اینشجیله‌ریڭ هر زمان تاپیلامامه‌سی، یرلی تشكیلاتلاریڭ سیاسی معارف ایشینه لازمینجه اهمیت ویرمه‌مه‌سی.. ایشیمیزیڭ ضعیف كیتمه‌سینه تاثیر ایدن سببله‌رده‌ن سایبلا بیله‌ر. بولداشلار، معلوموگوز دور كه سیاسی معارف ایشله‌رینیڭ اساسی، كتله‌نیڭ ساوادسیزلیغیتی لغو ایله‌مكدن عبارتدیر.

كتله‌نیڭ ایچینده ساوادسیزلیق حكم سوردوكجه قوممونیزم، سوسیالیزم قورولوشوندان بحث ایله‌مك بیرسیز بیر ایش اولار. بونوگچون‌دا بیزیم الڭ بیرینجی هدفمیز، بو مسئله‌دیر. كتله‌نیڭ ساوادسیزلیغینی لغو ایتمك ایشی بیزیم نوبه‌ده دوران و الڭ قاباقدا اولان وظیفه‌له‌ریمیزدن سایبلمالیدیر.

عموم شورالار اتفاقی‌نیڭ واقتیله ویرمیش اولدوغو قراره گوره حكومتیڭ اون ییللیكی تمام اولدوغو زمان، اتفاق داخلینده یاشایان زحمت كش كتله‌سی‌نیڭ‌ده ساوادسیزلغی لغو ایدیلمه‌لیدیر.

بو مسئله روسیه‌ده حیاته كیچیریله بیله‌جك، قومشو جمهوریتله‌ردن بیر چوغیندادا ممكن اولاجاقدیر. آنجاق آذربایجاندا دیه‌سه‌ن شرائطیڭ ایسته‌كینه گوره ممكن اولماپاجاقدیر. بیز ایلك نوبه‌ده امكچی كتله‌سی‌نیڭ متشكل حصه‌له‌ریندن ایشه باشلامیشیق. همكارلار اتفاقی، كنجله‌ر اتفاقی، موزدورلار اتفاقی، فرقه عضوله‌رینی ساوادسیزلیقدان قورتارمایی ایلك نوبه‌یه قویموشوق.

سایلان وطنداشلارینك اوقو ـ یازی، اوگرنمه‌له‌ری ایچین قورسلار دوام ایده‌جك، درسله‌رده انتظاملی و یارار بیر حاله قویولاجاق، بو خصوصدا هم عالی سیاسی معارفنك هم‌ده محلده‌کی معارف تشکیلاتلاری نیك معین پلانلاری قورولموش، مه‌تودلار حاضرلانمشدیر.

کیچن ییل ساوادسیزلیق قورسلاری چوق آچیلمیش. یعنی سانیسینه اولدوقجا دقت ایدیلمش ایسه‌ده ماهیتینه چوق آز اهمیت ویریلمیشدیر. بونو گچوننده بو قورسلار اومولان نتیجه‌یی ویره بیلمه‌میشله‌ردیر. بو ییل آرتیق تجربه‌دن استفاده ایده‌رك آز اولسون، اوز اولسون پیرنسیپیله کیدیریك. قورسلارینك ماهیتی و فائده‌سینه چوق اهمیت ویریریك.

کچین ییل قورسلار کیچ تفتیش ایدیلمیشدی، تفتیش واقتیندا بیر چوقلاری‌دا داغیلمیشدی، بو ییل ایسه بیریسی یانوارینك آخیرینده، بیریسنده فیورالیك اورتالارینداا اولماق اوزره ایکی دفعه تفتیش بوقلاماسی آپارماق قصدی‌نده‌ییك.

تجربه‌نیك گوسته‌رمه‌سینه گوره ساوادسیزلیقلارینی قورسلاردا لغو ایده‌نله‌ر، بیر آز سوکرا اوقو ـ یازی‌یی اونودورلار. بونوكدا سببی آشکاردیر: چونکه آز مدتلی اوقو ـ یازی اوقوجولاری اوگرته‌بیلسه‌ده، اونلارا دوامی سواد ویرمکی باجارمیر؛ اوقوموشلار اوز اوزله‌رینه‌ده چالیشیب ویریلن بیلکی و باجاریغی ملکه‌لندیرمه‌بیرله‌ر، بونو گچون اونلارا ملکه ویرملك‌ده گنه بیزیم عهده‌میزه دوشور.

بو ییل آچیلمیش اولان قورسلارینك قیرق فائضی عالی تیپلی اولاجاقدیر. سببی‌ده یوقاریدا دیدیکیم حالدیر ؛(اونوتماق حالی)

قورسلارا مجبوری مداوم گوتورولمه‌یه‌جکدیر، کوکللی اولاراق ایسته‌ینله‌ر دوام ایده‌جکله‌ر، کتله‌یی جبرد کیل، سوادینك بویوك سلاح اولدوغونو آکلاماق قورسلارا کتیرمه‌لیدیر، «ساوادسیزلیق محو اولسون» جمعیتی‌ده آیریجا بو باره‌ده فعالیت گوسته‌رمه‌لیدیر.

حالبوکه بو جمعیتك‌ده فعالیتی چوق ضعیفدیر، دورت ییلن ایچینده بونلارینك بیر دفعه اجلاسی اولموش، اوزونده‌ده تشکیلات ایشله‌ری مذاکره ایدیلمیشدی.

دیقابیر آیندا جمعیتنك قونفرانسی چاغیریلدی، یڭی قومیته سەچیلدی، بورایا آقتیو یولداشلاردان عضولەر ویریلدی، ایلك نوبەدە جمعیت مالیەجە تامین ایدیلمەلیدی، بونوڭچون‌دە دولتی لوتارەیا قورماق و اوزگە بیر چوق تدبیرلەر گورولدو. روسیەدە بو جمعیتیڭ فعالیتی چوق بویوك و کنیش‌دیر، بیزدە اوزادان اورنەك گوتورمەلی‌ییك. ساوادسیزلیغی لغو ایدن یولداشلارڭ، او گرندیکلەری ساوادی اونوتمالاریندان اوترو بو آییك آخریندان اعتبارا «ساواد» آدلی بیر مجموعه نشرینه باشلاناجاق، مجموعه سادە دیلدە، ایری حروفاتلا، ایکی هفتەدە بیر دفعه چاپ ایندیریلەجکدیر.

ساوادسیزلیقدان خلاص اولان یولداشلار کندیك اجتماعی ایشلەرینە جلب ایدیلمەلیدیرلەر.

سیاسی معارف ایشلەریندە قرائت کومالاری‌نیك وظیفەلەری اولدوقجا بویوك کدور قرائت کومالاری کندلەردە بوتون سیاسی معارف ایشلەری‌نیك مرکزی اولمالیدیر. هیچ بیر سیاسی معارف ایشیی قرائت کوماسی خارجیندە آپاریلماملیدیر؛ بودا فرقەنیك اون اوچونجو قورولتایندا گوستریلمیشدیر.

لکن بو واقتا قدر قرائت کومالاری اوزونوڭ اساس وظیفەسینی اونودوب قرائتخانە ایشینی گورموشدور. بو ایسە مقصدیمیزە مغابیردیر.

کندلەردە یڭی یاشاییش یاراتماق، کند تصرفاتی‌نیك تازە اصوللار ایلە آپاریلماسی، انقلابی قانونلاریڭ کندلیلەرە آڭلادیلماسی، کندلیلەری شورا اصولیلە آشنا ایلەمەك تدبیرلەری قرائت کومالاری‌نیك اساس وظیفەلەریندن سانیلمالیدیر.

قرائت کومالاری‌نیك مهم ایشلەریندن بیریسی‌دە معلومات بویورولوغونو یاپماقدیر. معلومات بیورولاری کندلیلەرە مختلف حیاتی و حکومتی ایشلەر بارەسیندە کرك اولدوقدا معلومات ویرمەلی و لازیم اولدوغو زمان کندلیلەرە عریضەدە یازمالیدیر؛ بونیکلە کندلیلەر آلدادیجی و کیللەریك چنکالیندان خلاص ایدیلمەلیدیر. قرائت کومالاریندا تشکیل ایدیلەن درنکلەرە عملی طرفلەدەن اهمیت ویریلمەلیدیر.

نه قدر کند تصرفاتی درنکه‌ری نظری گیدیر. اونلاردان کندلیله‌ریك هیچ بیر منفعت کورمه‌سی قابل ده‌گیل. اما عملی ایشله‌ر کیتسه او زمان حال باشقالاشاجاق، کندچیله‌ر یکی ا کین اصوللارینی بورادان گوتوره‌جك‌له‌ر.

بونوك کیبی قونوبه‌راتیف و اوزگه درنکه‌رده بورادا تشکیل ایدیله‌رك عملی ایشله‌ر آپارمالیدیر.

درنکله‌ریك مکمل ایش آپارماقلاریندان اوترو، کندده و یاقینلاردا اولان آغرانوم دوقتور، معلم و بوتون ضیالی قوه‌له‌ر ایشه جلب ایدیلمه‌لیدیر. قرائت کومالاری‌نیك ایشله‌ری دوز گون، کوکلی کیتمك ایچین اورالاردا فعال ایشچیله‌ر اولمالیدیر.

حالبوکه برله‌رده ایش ترسینه کیدیر، مع‌التاسف کندده بورایا الك باجاریقسیز آداملار تعیین ایدیلیر، بورایی باجاریقسیز آداملاریك دولانماغی ایچین بیر معیشت ایوی سایان یرله‌ر آز ده‌گیلدیر.

بودا اثبات ایدیر که، قضا تشکیلاتلاری قرائت کومالاری‌نیك بویوك وظیفه‌له‌رینی هله اطرافیله باشا دوشمه‌ییرله‌ر.

البته معاشیك آزلیغی «24 مانات»دا ایشه آیریجا تأثیر ایدیر؛ فعال و قاناجاقلی ایشچیله‌ریك قرائت کوماسینا مأمور کلمه‌سینه آیریجا مانع‌لیك ایدیر. بونوکچون کند معلمه‌ری ایله قرائت کومالاری مدیرله‌رینك معاشلارینی بیرلشدیرمك قراری حیاتا کیچیریلمه‌لیدیر.

قرائت کوماسی ایشله‌رینه بناله‌رده آیریجا تاثیر ایدیر. کندلیله‌ریك ییغیلماغینا بودا مانع اولور. حال حاضیردا کوما بنالاری چوق برباد حالدادیر؛ بیر چوق یرله‌رده تویلا کیبی یه‌رله‌رده ایش آپاریلیر: پنجره یوق، قاپی دوزگون ده‌گیل، دیواری رتوبتلی، یری بالچیق، اوستو خراب... یاناجاغی‌دا یوق... حاصلی انسان کیرمه‌یه قورقان داخللار، بوکون کوما بناسی وظیفه‌سینی گورور. البته که، بویله بنالارا کندلیله‌ری چکمك چتین اولاجاق.

بو مسئله چوق جانلیدیر، یولداشلار! مکتب معارفی بناسیز اولمادیغی کیبی: مکتبدن خارج معارفده کنده‌ده بنا کر کدیر. بونوکچون بو ییل بیر پلان کوروب یاواش کوما بنالاری تیکلمه‌یه باشلاماق لازیمدیر.

سوڭرا قرائت کومالارینا متخصص ایشچیله‌ر تعیین ایدیلمه‌لیدیر که، بو ایشچیله‌ری‌ده فرقه مکتبله‌ری حاضیرلایاجاقدیر. که عین، مقصد ایچین یه‌داغوزو قورسلاریندا، یه‌ته‌ختیقوملاردا سیاسی معارف درسله‌ری آپارماق کرکدیر. متخصص قرائت کوماسی ایشچیله‌ری حاضیرلاماقدان اوترو عالی سیاسی معارف اداره‌سی طرفیندن‌ده گنه خصوصی قورص آچیلاجاقدیر.

شورا اجتماعیاتی اصولوندا حاملیك ایشله‌ری‌ده معین بر دوتماقدادیر. بو ایش بیر ظرفدن کندله‌رده همکارلار حرکاتینی انکشاف ایتدیریر، او بیری جهتدن‌ده فرقه سیاستی نیڭ مهم مسئله‌سی اولان ایشچی ـ کندلی علاقه و رابطه‌سینی محکملشدیریر. حاملیك ایشله‌ری قضالاردا اولدوقجا ضعیف بیر حالدادیر، ع. س. م. ا. ایله، «کند ایله شهر رابطه‌سی جمعیتی» نیڭ علاقه‌سی ضعیفدیر. مرکزده‌ن قضالارا گونده‌ریله‌ن حاملیك نماینده‌له‌ری قضا تشکیلات نماینده‌له‌ری ایله علاقه‌یه کیرمه‌ییرله‌ر. بونا کله‌جکده دقت ویرمه‌لیدیر.

کینو سیاسی معارف ایشله‌ری‌نیڭ اساس منبعله‌ریندن بیریسی اولمالیدیر. بیز کینو واسطه‌سیله امکچیله‌ریڭ غالبیتنی، اونلاریڭ صنفی مبارزه‌سینی و معارفه دوغرو یورودوکله‌رینی ایضاح ایده‌ریك.

کندلی اجتماعی و آقتیو بیر ایشه جلب ایله‌مك ایچین کینو بیز واسطه اولمالیدیر. کینو ایشله‌رینی دوزگون آپارماق ایچین سیار کینو آپاراتلاریندان استفاده اولنور. قضالارا کوندریلن کینو فیلمالاری‌نیڭ تورکجه یازیلماسی و مفکوره‌سی جهتینه دقت ویریلمه‌لیدیر؛ کینو شکلی کوسته‌ریلدیکده تماشاچیلارا ایضاحات ویریلمه‌لیدیر. کینو ایشله‌رینی موفقیتله آپارماق ایچین ع. س. م. ا. دولتی کینو اداره‌سیله سیقی رابطه‌یه کیرمه‌لیدیر. کندله‌رده رادیو ایشله‌رینه دقت ایدیلمه‌لیدیر. رادیو واسطه‌سیله اڭ اوزاق بیر گوشه‌ده‌قالان کندلیله‌ر شورالار اتفاقیندا کی بیر چوق معروضه و دفره‌تله‌ری ایشیدیر، اینجه صنعته عائد غدالاری آلاراق انکشافینی آرتیریر.

قضالاریڭ کتبخانالاری بوزغون بیر حالدادیر. بونلاری قاعده‌یه سالیب کندی یارارلی کتابلار ایله تجهیز ایتمك لازمدیر.

قولوبلارا کلدیکده، که‌نده‌لرده قولوب یوقدور. دیمك اولارکه قولوبلار آنجاق قضا شهرله‌رینده موجوددور. مذکور قولوبلاریك ایشجی ـ کندلی قولوبلاری آدلاندیریلماسی‌دا یاکلیشدیر.

قولوبلاردان آنجاق همکارلار اتفاقلاری عضوله‌ری و ایشجیله‌ر استفاده ایدیرله‌ر. بوکاگوره‌ده قولوبلار همکارلار اتفاقلاری اختیارینا ویریلیب، آنجاق مه‌تود ایشله‌ری سیاسی معارف اداره‌له‌ری طرفیندن آپاریلمالیدیر.

نهایت سیاسی معارف ایشله‌ری‌نیك انکشافی ایچین مالیه و سائطی‌ده مهم‌جه مسئله‌له‌رده‌ن بیریسیدیر. اوقتیابر آیندا عمومیتله سه‌ه‌تالار حاضرلاندیغی زمان، ایسته‌ر مرکزی و ایسته‌رسه قضا تشکیلاتلاری، سیاسی معارف ایشله‌رینی نظرده دوتمامیش و معین بیر سیمه‌ته حاضیرلامامیشلاردیر. هه‌رگاه باش تشکیلاتلار طرفیندن سیاسی معارف ایشله‌رینه سیمه‌تادان خارج پارا برافیلمازسا، سیاسی معارف ایشله‌ری‌نیك بوسبوتون دایاندیریلماسینا سبب اولاجاقدیر. پارا مسئله‌سی نیجه اولورسا اولسون حل ایدیلمه‌لیدیر.

قضالاردا سیاسی معارف ایشله‌ری‌نیك برپاسی ایچین آییك اونوندان مرکزی اداره‌نیك ایشجیله‌ریندن بیر چوقلاری محلله‌ره کونده‌ریله‌جکدیر. گونده‌ریله‌جك ایشجیله‌ریك هه‌ر بیری، قضادا آی یاریم قالیب، یالکز تحقیقات ایشله‌ری ده گیل عموماً سیاسی معارف و خصوصاً تشکیلات مسئله‌لەرینه دقت ویریله‌جکدیر.

بو حسابدان، آی یاریم سوکرا دورت قضادا سیاسی معارف ایشله‌ری قاعده‌یه سالینمیش اولاجاق و بیر ییل مدتینده بوتون قضالارا رهبرلیك ایدیله‌جکی تصور اولونور. سیاسی معارف ایشله‌ری‌نیك دوزگون آپاریلماسی و محکمله‌نمه‌سی ایچین یالکز مرکزیك رهبرلیکی کافی ده گیل، محلی تشکیلاتلاریك رهبرلیکی‌ده لازیمدیر.

(*) اینسپه‌قتورلاریڭ اجتماعی وظیفه‌له‌ری.

یازانی: **بونیاتوف بشیر**

یولداشلار، بنم معروضه‌م، اینسپه‌قتورلاریڭ اجتماعی وظیفه‌له‌ری باره‌سینده اولاجاق.

شورا حکومتی‌نیڭ قورولوشو هامیگیزا معلومدور؛ او هر ایشینی کتله‌ایله بیرلیکده آپاریر؛ معارفیمیزده بو علاقه‌یی هر حالدا محافظه ایتملی‌دیر.

ایمدیکی اینسپه‌قتورلار، اوزله‌رینه کوهنه چار زمانینداکی اینسپه‌قتورلار کیبی باقوب قیمت قویا بیلمه‌زله‌ر؛ اونلار آیری‌ایدیله‌ر: وظیفه‌له‌ری معمور شهرده اوتورماق، کندله‌ره و خرابه قصبه‌له‌ره تعمیم، امر گوندرمکده‌ن عبارت ایدی.

اوچ ییلده بیر دفعه تفتیشه چیقمازدیلار. چیقدیقلاری زماندادا رهبرلیك ده‌گیل، پولیسه‌لیك ایدیردیله‌ر.

معلم قورقودور، معلم تره‌دیر، هیبت ویریر، کتله‌یه داغ تپه‌سیندن باقیردیلار.

بودا پك طبیعی ایدی؛ اونلاریڭ تابع اولدوقلاری حکومه‌تیڭ نیتی کتله آراسیندا معارف یایماق دگیلدی؛ معارف اونلار ایچین ضررلی ایدی.

کتله حقوقونوڭ اوغروسو اولان بو جور حکومت و مفتشله‌ر ایچین آیدینلیق یاراماز؛ قارانلیق کرگدی.

شورا حکومتینده ایش بویله ده‌گیل؛ بورادا معارف شهر بورژویلاری‌نیڭ بیر نیجه‌سیله کند ملکدار و قولاقلاری‌نیڭ انحصاری آلتیندان چیقیب وقبله کناردان بوینونو بوروب باقان رنجبه‌ر و فعله‌له‌ریڭ انحصارلاری آلتینا کیچمیش...

ایمدی معارف کتله‌نیڭ، کتله‌ده معارفیکدیر... معارف کتله‌یی سوسیالیزمه دوغرو یوروتمك ایچین بیر واسطه‌دیر.... اینسپه‌قتورلاردا معارف رهبری... البته بیزیم اینسپه‌قتورلاریمیز، فداکار اولمالی؛ کندله‌رده، رهبره ال چاتمایان یرله‌رده تفتیش ایله‌ده گیل، رهبه‌رلیکله واقیت گیچیرمه‌لیدیر.

(*) قضا اینسپه‌قتورلاری قونفرانسیندا اینسپه‌قتورلار شعبه‌سی مدیری بونیاتوف بشیر طرفیندن ویریلمیش داقلاردیر.

او بیر ژاندارما کیبی دهگیل بیر یول گوستریجی کیبی هم اوشاقلار، هم معلملهر آراسیندا تاپیلمالی؛ معارف ایشینیڭ ایچینه گیریب، مقصده (سوسیالیزمایه) دوغرو یورومهلیدیر.

معارف سوسیالیزمایی حاضیرلامالیدیر؛ داها دوغروسو اونو قوراجاق بیر نسل حاضیرلامالیدیر، دیدیك.

بو نه دیمکدیر؟ مملکتی صنایعلشدیریجی؛ تصرفاتی یوکسلدیجی، قولله‌ـکتیویق و یارادیجی روحلار یتیشدیرمك دیمك دگیلمی؟

باقیگیز، یولداشلار؛ بورادان معارفجیلهر، خصوصیله اینسپهقتورلار بویونلاری نیڭ بورجلارینی بیلمهلیدیرلهر.

بو مقصد بیر کره مکتبلهریڭ سایا ساوادجیلیقدان قورتیلماسینی ایستهییر... قوروساواد اوگرهدیب زحمت ملکهسیندن اوزاق، تنبل انسانلار یتیشدیرمهیی مکتبلهرده منع ایدیر. تشکیلاتجی تصرفاتجی، یارادیجی آداملار یتیشدیرمك طلبینی قویور.

شبههسیز بو طلبلهری برینه یتیرمك او قدرده آسان دهگیل؛ یازی اوگرهتمهك دگیل که بیر نیچه دیداقسیون قاعدهسینی بللهییب معلم صنفه گیرسین؛ ساوادی اوگرتسین، چیقسین.... بورادا زحمت و یترهلهریندن آشنا‌ـلیق لازیم؛ بورادا اوشاقلاریڭ پسیقولوژولاریله حسابلاشماق گرك؛ بورادا صنعت و تصرفات دیداقسیونینا آشنالیق ایستهر؛ بورادا تربیه قانونلارینی بیلمك، یوللارینی تانیماق...نهلهر...نهلهر...حاقیندا بیلگیلهر قزانیلمالیدیر؛ قولله‌کتیویزم بیلگیله‌ـریندن، اوشاقلاردا بو قابلیتیڭ تربیهسی یوللاریندان آشنالیق لازیمدیر...

بو سویلهدیگیمیز طلبلهر تازه اولدوغوندان، اونلار ایچین میدانا آتیلان تازه دیداقتیقا و مهتودلاردادا بیر چوق اکسیك جهتلهر وار.

شورا پهتاغوقلاری هر آی بونلاردا بیر چوق دگیشیکلهر عمله گتیریرلهر؛ اوستونه بیر چوق شیلهر آرتیریر، بیر چوقلارینی توللاییرلار.

سوزوك كودكی تربیه و تدریس مەتودو دیدافتیقاسی دائمی و سرعتلی حركتدەدیر.

تازەلیكدن ایكیجه آی دالا قالان بر معارفجی كوهنه زماندا اوچ ییل كری بوشلوش كیبدیر.

او حالدا... نتیجه نه اولور.

معارفجیلەر تیز-تیز تازەلیكلەردەن خبردار اولماغا چالیشمالیدیرلار؛ خصوصیله بوتون معارفجیلەرە رهبرلیك ایدەجك اینسپەقتورلار گوزلەرینی دورت آچمالیدیرلار.

بو خصوصدا یكانه واسطه پەداغوژی ژورناللارینی اوقوماقدیر.

خصوصیله تازەلیكلەرینك مركزی اولان روسیه پەداغوژو عالمینەن خبردار اولماق ایچین اورادا چیقان ژورناللاری اوقوماق گركدیر.

مركزدن اوزاق اولان كند مكتبلەرینەدە رهبرلیك لازیمدیر. بو رهبرلیك بیر طرفدن اینسپەقتورلارینك اوز ایشلەریله اولمالی، بر طرفدن‌دە گركلی ادبیاتی معلملەرە چاتدیریب اونلاری اوقوتماقلا....

بیز اینسپەقتورلاریمیزینك هر ایكی جهتیندن شكایتجی‌ییك؛ اونلار اوزلەری اوقومابیر؛ معلم یولداشلارا ادبیت گوستەرمەییر؛ اولارا ادبیات چاتدیرماغا چالیشمابیرلار.

آذربایجاندا چیقان، تورك دیلینده ایكی پەداغوژی ژورنالی وار: بیریسی یكی مكتب بیریسی‌دە معارف ایشجی‌سی... اولا بونلاری اوزلەری اوقومابیرلار. آبونەجی معلملەرە بو ژورناللار گیدیب چاتمابیر؛ دایرە سپالقوملاری بناسینده آیلارلا یاتیر، اینسپەقتورلار بونوك واقتیندا چاتماسیندان اوترو هیچ بیر تشبث ایلەمەییرلەر.

بیر چوق معلملەر بو مجموعەلەرە آبونه دەگیللەر؛ اینسپەقتورلار اونلاری حركتە گتیرمەییرلەر.

سوگرا اینسپەقتورلاریمیز؛ یوقاریدا سویلەدیگیمیز جهتلەردە اختصاصه چالیشمابیرلار.

قوللە کتیف اجلاسلاریندا معلملەرنیڭ طلبەلەرینە کافی جوابلار ویرمەك ایچین حاضیرلیقلاری اولماییر... اوزلەری دائما مکتبلەر ایچینە گیریب همیشە اوشاقلارنیڭ پسیقولوژیلەری، مەتودلارنیڭ تطبیقاتی، ویردیکلەری نتیجەلەریلە یاقیندان آشنا اولمادیقلاریندان ایشیڭ ایچیندە بولنان معلمیڭ قاباغیندا عاجز قالیرلار؛ قبول اولنابیلمەیەجك یوللار گوستەریرلەر.

بونو گچون‌دە اینسپەقتورلارا توصیەمیز: تربیە و تدریس ادبیاتیلە مشغول اولمالی؛ مکتبلەرنیڭ تدریس و تربیەسیلە یاقیندان تانیش اولمالی؛ معلملەرەدە تاقیق یوللار گوستەرە بیلملیدیر.

اینسپەقتورلارنیڭ همیشە نظری یوللار سویلەییب، عملی یوللاری گوسترمەك باجارمامالاری مکتبلەرنیڭ پسخولوژوسونا پیس تاثیرلەر ایدیر.

بیزدە سوسیالیزمانیڭ و بونو گچون‌دە بوتون اجتماعی ایشلەرنیڭ مرکزی خصوصیلە کندلەردە مکتبلەر اولدوغونو بیلدیك.

کتلەسیز، کتلە ایلە علاقەسیز مکتبلەر بیزە گورە هیچ بیر فائدەسی اولمایان مون بلان ماناستیرلاری حسابیندادیر.

معارف موسسەلەری: مکتبلەر، قولوبلار، ایزبەلەر، کتبخانەلەر و سائرەلەرنیڭ کتلە ایلە محکم علاقەلەری اولمالی: اونلارا دائما رهبرلیك ایتمەلی، اونلاری سیاست و تصرفاتجە دائما سوسیالیزمایە دوغرو یریمکدن اوترو تشکیل ایلەمەلی؛ شورا حکومتی‌نیڭ هەر بیر سیاست و نیتیندن اونلاری آشنا ایتمەیە چالیشمالیدیر.

بیزیم ایچین دیوارلار ایچینە قاپانان فعال معلملەر ایلە؛ قاپیلار دالیندا، ایلدن اوزاق اوقونان علملەرنیڭ، عرفانلارنیڭ حکمی یوقدور.

بیردە بو مهم جهت اینسپەقتورلارنیڭ رهبرلیگی دائرەسینە گیریر؛ بو اجتماعی وظیفەدیر کە بیزیمکیلەری اسکی چار اینسپەقتورلاریندان گنیش اوچورومولار - ایلە آیریر.

اینسپەقتورلار معارف موسسەلەرینیڭ وظیفەلەرینی کتلەیە آگلاتماق، اونلاری چکمك، موسسەلەردە قوللوق ایدن مدیر، معلملەرە بو ایشیڭ اهمیتینی او گرتمك،

موسسەلەری دوغریدان‌دا سوسیالیز قولتوراسی‌نیڭ مرکزلیگی وظیفەسینی گورەجك حاللارا قویماق بو یولدا کنله ایله، معلملەرله، ایزبە مدیرلەریله برابر یولداشجاسینا ایش آپارماق ایله بورچ‌لارینی ادا ایتمەلیدیرلەر.

اینسپەقتورلاریمیز، دوغرودوز، چارانیسپەقتوری مورالینی تمام آتمیش، بو جهتدن اولدوقچا تمیز بیر حالدادیر. اما ایشه گیرشملك ایچین او قدر جدیت آلاییلمەمیش، دوزونو دیملك لازیم ایسه بو ایشلەری گورمەك ایچین بیر پلان الده ایتمەمیش.

بو پلانلاری اینسپەقتورلارا قورس قونفرانسنیڭ بوتون مذاکرەلەری ویرەجك. آنجاق بورادا قازانیلان معلومات کافی دەگیل؛ چونکه ترقیمیزدە بیلدیریم بەئملیگی وار؛ ایمدی سیزە داقلار ایلەدیگیم جهتلەر حقیندا کیم بیلیر نەقدر مەتودلار، یوللار قورولدی، کتابلارا، ژورنال‌لارا یازیلدی.

یولداشلار، چالیشماقدان، مطالعەدن، مطبوعاتی دقتلی صورتدە تعقیب ایلەمکدن گوزەل رهبر یوقدور؛ بو خصوصدا یوقاریدادا دیمیشدیك.

اینسپەقتورلاریڭ معارف و کنلەیە رهبرلیك ایلەمەسیچین اوڭا بیر چوق کومکلەر گرکدیر؛ قورو بیلگی، یاخود دیداقتیقا و مەتودیقادا نظری و عملی باجاریق بونلار ایچین کافی دەگیل.

شورا حکومتی‌نیڭ ایشلەری دائما کتلەوی اولدوغو ایچین هر سترو قتورانیڭ فعالیتی بیر بیریله اولان علاقەدەن آسیلیدیر. فرقە قومسومولالا ایشلەرینی آپارماق ایچین معارف‌دن، اجرائیه قومیتەسیندن، ایکینجی‌لەر اولکی‌لەردەن — وهامیسی قاریشیق — اولاراق بیر بیری‌نیڭ یاردیمینا محتاجدیرلار.

چونکه هر موسسەنیڭ مقصدی بیردیر؛ کتلەیی سوسیالیزمایا حاضیرلاماق... بونوڭ‌چون اینسپەقتور یولداشلار اوزلەرینی ایشلەریندە مستقل گورمەملی؛ بیلمەلیدیرلەر که بوتون شورا آپاراتلاریلا علاقەلنمەدیکجە اونلاریڭ کومکلەرینی آلمادیقجا ایش یریتمەك اولماز.

شهردە، کندلەردە اجرائیەجیلەر، فرقه اوزکلەری، قومسومولار، اتفاق اورغانلاری... حاصلی هر شورا موسسەسی ایله علاقەیە کیرملك؛ اونلاریڭ کومکینی آلماغی باجارماق ایجاب ایدر.

بوده نه ایله اولور؟

بو کومکنی اینسپه‌قتورلار، یاراتمایاجاق؛ موسسه‌له‌رینك چوغو بو مسئله‌ده‌ن خبرداردیرلار. لازیم گلن کومکنی ویره‌جکدیرله‌ر.

اینسپه‌قتور ایچون اونلارینك کوزونه کیرمك، اونلار قاباغیندا اجتماعات خادمی کیبی نفوذ قازانماق، وظیفه‌له‌ری یا دنیا دوشمه‌ین موسسه‌له‌ری تپرتمك... ایشته بو وظیفه‌له‌ر معارف رهبرله‌رینه عائدیر.

بیزیم اینسپه‌قتورلاریمیزدا بو خصوصدا گوشکلیك وار؛ اونلار شورا آپاراتی قورولوشوندان، اونوڭ عمومی مقصد و حرکت خطندن خبردار اولماقلابرابر، موسسه‌له‌ر ایله آز علاقه پیدا ایدیرله‌ر

حتی دوغروسونو سویله‌مه‌ك لازیم، بونو اوزونه بیر کسر حساب ایدنله‌رده وار. البته بویله‌له‌ری کندله‌رده بیزیم ایسته دیکیمیز تعلیماتی و یره بیلمه‌یه‌جکله‌ر؛ کنده کیریب معلمی کوره‌جك: درسه باقاجاق؛ درسدن‌ده گیده‌جکدیر..

بوراده نه قدر کنیش رهبرلیکله‌رده بولونسا اونوڭ بیزیم شورا مقصدیمیز نقطهٔ‌نظریندن هیچ بیر اهمیتی یوقدور.

شورا حکومتی‌نیك بوکونکو مهم مسئله‌لریندن بیری‌ده قورولوش سیاستی و بوندا هر گون ایله‌ری دوغرو آتیلان آدیملاردیر.

سیاست طرفینه اطرافیله آشنا اولمایان معارف قوالوقجوسی مه‌تودلك ادبیاتی اوقوماقلا معارف سیاستینه استقامت ویرمه‌یی باجارماز.

بونوڭ چوق غزته‌له‌رینك کوندملیك قرارلاری معارف خادملاری‌نیك گوزله‌ریشیك قاباغیندان کلوب کیچمه‌لیدیر.

اجتماعیات عمله‌ری کیبی، غزته معلوماتلاری‌دا معارف مامورلاری‌نیك بیتنده ولمالیدیر.

اینسپه‌قتورلار بو جهتی نظره آلمالی؛ قورولوش سیاستینده اولان یکیلیکله‌رده‌ن وزو خبردار اولمالی، بو خصوصدا کندله‌رده معلومات ویره بیلمه‌لیدیر.

معلمله‌ره‌ده غزته اوقوماق خصوصندا رهبرلیکده بولونماق، کنتلیه رهبرلیکده ولونماقدا اونلارینك بورجلاریدیر. خصوصیله غزته ژورناللارینك دائره‌له‌رده آیلار ایله یاتماغی‌نیك قاباغینی آلماغا اینسپه‌قتورلار وار قوه‌له‌ریله چالیشمالیدیرلار.

بو باقنلاردا قضالارىڭ هاميسيندا پەداغوزى قولله كنيفلەرى تشكيل ايديلدى.
اونلارىڭ چاليشمالارى ايچين آيدا بير كون تعيين اولوندو...

بو قولله كنيفلەر سوسياليزما معارفىنىڭ تمام روحو مثابەسيندەدير.

بونلار بيزيم معلملەرى پەداغوزى دائرەسيندە حاضيرلاياجاق، مكتبلەرى مقصدە اويغون قوراجاق، بونلار معلملەر ايلە كتلەنىڭ و حكومت موسسەلەرينىڭ علاقەلەرينى سيقيلاشديراجاقدير.

بونلارا رهبرليك، ايشلەتمەك، بونلارى انتظام ايلە ايشلەين بير ماكيناحالتينا كتيرمەك، اينسپەقتورلارىڭ مهم اجتماعى وظيفەلەريندن بيرى اولماليدير.

بوتون معارف فعاليتى، معارف ترقيسيندە گورولەن موفقيتلەرى دەموسترانسيە، معروضەلەر، كتلەبى معارفە جلب، مەتودو رهبرليكلەر، سياسى حاضيرليقلار؛ مكتب قورولوشو حاضيرليقلارى حاصلى هر بير قولتورا ايشيغىنىڭ منبعى بو قولله كتيفلەر اولاجاغينى هيچ بير زمان اونوتماماليدير.

تربيه و تدريس قسمى.

نيجه اوقوته‌وشوق و نيجه اوقوتمالى‌ييق. ۱

يازانى: **شاتسكى**

مشغوليت زمانى «زحمت مكتبينيك» صنف اوداسينا گيريك؛ بير ياندا اوتوروك، و كناردان اوشاقلارا دقت ايديك. عمومو بير ايشي گوره‌ن و معلم طرفينده‌ن اداره اولونان بير غروبوك فعاليتينى ده‌گيل، صنف مشغوليتينك خيردا پارچالارينى گوره‌جه‌كسيگز. سيز ته‌ك ته‌ك نفرله‌ريك گوردوكله‌رى ايش اوزه‌رينده داياناجاقسيگز، اونلاريك سيمالارى، حركتله‌رى و وضعيت‌له‌رى نظريگزى جلب ايده‌جه‌ك. سيز اوز اوزوگزه بويله سؤال ويريك: صنف ايشيله بو سيمالاريك، وضعيتله‌ريك، حركتله‌ريك نه مناسبتى واردير؟ حقيقتاً، دقت ايده‌ليم صنفيك ظاهرى حالى نه‌ده‌ن عبارتدير.

معلم ايضاحات ويرير. معلمى ديكله‌ييرله‌ر... كيم ديكله‌يير و نه‌جور ديكله‌يير؟ بوتون اوشاقلارمى ديكله‌ييرله‌ر، يوقسا يالگز بعضله‌رى ديكله‌يير؟

معلمه جواب ويريرله‌ر؛ جواب ويره‌ن چوقمو؟ دقت ايديك؛ معلم كيمه چوق مراجعت ايدير و كيمده‌ن جواب آلير.

بير قدر فكر ويرسه‌گز، گوره‌جه‌كسيگز كه صنفدا آقتيف اوشاق چوق آزدير، جواب ويره‌نله‌ر عين اوشاقلاردير، و معلمده دائما يوزونو بونلارا دوتور.

سيز بويله بير نتيجه‌يه گه‌له‌جه‌كسيگز كه صنفدا مشغوليت معلم ايله بير كوچوك دسته طابه‌له‌ر آراسيندا گيدير، قالان طلبه‌له‌ر بو ياخود ديگر

درجه‌ده سیرچی‌دیرله‌ر. بونلاریڭ چوقوسو، حقیقی صورتده اشتراك ایتمیر. بونلار صنفدا یالگز اوتورورلار، بیر آزدان سوڭرا هوسده‌ن دوشورله‌ر و نهایت اوز فکرله‌ریله و اوز ایشله‌ریله مشغول اواورلار.

بو سوزله‌ری مه‌ن یالگز اسکی کیمنازیا مه‌تودلارینی یادا گه‌تیره‌رك دیمیره‌م؛ عنعنه ده‌گیشمه‌میشدیر؛ 'اوزماندا اولدوغو کیبی، من ظن ایدیرم، ایمدیده طلبه‌له‌ر چوق کره بیهوده قولاق آسماقدان یورولاراق و اوز فکرله‌ریله‌ده مشغول اولا بیلمه‌یه‌رك صنفدا یوقلایورلار.

معلم بو حالی گورور و بیلیر. اونوڭ ایشله‌تدیگی اصول‌لاردان بیریسی‌ده دقت ایتمه‌یه‌نله‌ری دوتماق، یوخلایانلاری اویاتماق آنی سؤال‌لار ویرمه‌ك و هه‌ر کسه معلوم اولان مسئله‌نی اوز حرکتله‌ریله بیر داها اثبات ایتمه‌كدیر.

مه‌ن نیچه سنه بوندان اول لینینغرادا ایسفافت اینیستیتوتیندا معروضه ویرمه‌لی اولموشدوم. معروضه‌ده‌ن اول اورادا اولان و مه‌نی ماراقلاندیران آل ایشی قورصلاریله تانیش اولماق ایسته‌دیم. صنعتخانه‌یه گیتدیم. ایشله‌ر باشلانمیشدی اورادا اوتوز نفر طلبه و طالبه وار ایدی، قارتوناژ ایشله‌رینی اوگره‌نیرله‌ردی. بویله بیر صحنه گوردوم.

معلمه سوموصلوغونوڭ یانیندا دورموش و طلبه‌له‌ره جلد بیچاغینی ایشله‌تمه‌نیڭ یول‌لارینی اوگره‌دیردی. (معلمه چوق تجربه‌لی، اوز ایشینی بیله‌ن نباتلی بیر آدام ایدی).

معلمه‌نیڭ یانیندا دورت نفرده‌ن عبارت بیر غروپ دورموشدو. بونلار معلمه‌یه سؤال ویریر، بیچاغی الله‌رینه آلیر و که‌سگین اولوب اولمادیغینی یوقلاییرلاردی.

بونلاریڭ دالیندا یه‌ددی نفرده‌ن عبارت بیر غروپ دورموشدو. بونلار ویریله‌ن ایضاحاتا دقتله قولاق آسیرلاردی. بونلاریڭدا دالیندا بش نفر دورموشدو. بونلار متردد بیر حالدا ایدیله‌ر. گاه معلمه‌یه قولاق ویرمه‌یه چالیشیر و گاه‌دا آل‌له‌رینده‌کی ایشله‌رینی گورمه‌ك ایسته‌ییرله‌ردی. یه‌رده قالان طلبه‌له‌ر که صنفیڭ یاریسینی تشکیل ایدیرله‌ردی، ماسالاریڭ اوزه‌رینده عملی ایش ایله مشغول ایدیله‌ر که سیر، قانلاییر، ته‌میزله‌ییر و جالاییرلاردی.

مەن ایشلەیەنلەرە یاقین گیتدیم. بونلار قاردونو کورش بیچاق ایله کەسیرلەردی، کاغذلاری اویله قالین یاپیشقان ایله یاپیشدیریرلاردی که بیری بیرینە یاپیشمیردی. اگری کەسیلمیش دوغرو زاویەلی قاردون پارچالارینیك اوزەرینە کاغذ یاپشدیریرلاردی که اگری طرفلەری بیلینمەسین. مەن ایش قالیقلارینی توپلادیم: گورش بیچاق ایله کەسیلمیش قاردون پارچالاری‌نی، اوزەرینده قالین چیریش اولان کاغذ قیریقلارینی و غیرەسینی ییغدیم و مشاهدەلەریمیك نتیجەلەری حقنده مصاحبه آچماق ایچون طلبەلەردەن مساعده ایستەدیم. صنعتخانادا ایشیك آپاریلما اصولو حقنده بیر چوق نتیجەلی مذاکره گیندی.

حقیقتاً هیچ بیر صنف یوقدور که طلبەلەری بیر باجاریقدا اولسون. بونوك سببی یالگز طلبەلەریك مختلف حاللی اولماسیندا دەگیلدیر. مکتبده مشغولیتیك تشکیلی اصولو اوزوده طلبەلەریك پارچالانماسینا، طبقەلەشمەسینە سبب اولور؛ صنفدا طلبەلەریك چوقونوك، معلیمیك سویلەمەسینە قولاق آسماقدان، یولداشلارینك تاختادا یازیسینا باقماقدان، اوقوماسینی دیکلەمەکدەن باشقا ایشی یوقدور.

بیر نیچە مثال دها گەتیرەلیم:

آشاغا غروپدا قرائت درسی‌دیر. بیر اوشاق گوجەنەرەك، سوزلەریك یاریسینی یوتاراق، تلەسەرەك یاریم یامالاق بیر جملەنی و یاخود جملەنیك بیر، حصەسینی اوقویور.

یولداشلاری کتابا باقاراق بارماقلارینی سطریك اوزەرینده گەزدیریرلەر. معلمه ضبفا مراجعت ایدیر: کیم دها اوقوماق ایستەییر. فلانکس، سەن دالینی اوقو»، دەییر. بەنه اولکی صحنه دوام ایدیر. هیچ کسده هوس یوقدور؛ معلمده هوس‌سیزدیر، فقط او اوزونو هوسلی گوستەرمەکه چالیشیر. او اوز بورجونو ادا ایدیر. طلبەلەرده مجبوردورلار یولداشلارینیك روحسوز، آهنك‌سیز، یاریم یامالاق قرائتینە قولاق ویرسینلەر. بلکه طلبەلەردەن بو یاخود دیگر یولداشینیك گوجەنوب قالدیغی سوزو یاخشی اوقویا بیلیر، بو طلبه یولداشینی گوزلەمەیەرەك اوقویوب کیچمەك ایستەییر، فقط اوگا مساعده

ایدیلمه‌یدر، معلم جوق دقتله اوشاقلارا باقیر و اگەر بیر اوشاغی دقت ایتمەیەن گورسه، همان یەریندەن چیغیریر: میشا!دی بیز نەرده دایانمیشیز! میشا قیڭراریر، بوزاریر، یەرینی تاپمایدر. معلم یا یوموشاق یاخود سەرت تهمت ایدیر. سوڭرا یەنه اولکی حالینده قرائت دوام ایدیر.

روحسوز، هوس‌سیز...

تاختادا **میشا** مسئله حل ایدیر. نه ایسه حل ایده بیلمیر. معلم دقتله باقیر. معلم بو مسئلەنیڭ حلینڭ اڭ ساده یولونو بیلیر، فقط سویلەمیر، میشا گەرەڭ اوزو تاپسین. اگەر بو آندا معلمیڭ سیماسیندا سەرتلیڭ گورونورسه، طلبه تمام چاشاجاق. طلبەلەر میشانیڭ وضعیتی ایله معلمیڭ یوزونه دقت ایتمەده‌ـ دیرلەر؛ بو سببدەن چوق طلبه مسئلەنیڭ حلینی دوشونمەیور.

وانیا اوزونو میشانیڭ یەرینه قویور و یوره‌گینده او وضعیته دوشمەمە‌ـ سینی آرزو ایدیر.

بوتون بو حاللاری نظره آلدیقدا بو نتیجه‌یه گەلیرسەنکه بیزیم صنفدا درس آپارما اصولوموز دوغرو قورولمامیشدیر.

طلبەلەر چوق کره یالگز اوتورماغا وقتلارینی صرف ایدیرلەر.

وقت مسئلەسینه گەلەڭ. بویله فعالیتسیز و یاخود آز فعالیتلی بیر ایش ایچون طلبەلەر گونده 4—5—6 ساعت وقت تلف ایدیرلەر، اورتا حسابلا 5 ساعت صرف ایدیلیر.

بو بەش ساعت‌دان نه قدری فعالیتلی ایشه صرف اولوندوغونو حسابا آلساق تأسفلی نتیجه‌یه گەلەجه‌گیز: همین بەش ساعتیڭ دورت ساعتی حرکتسیز، پاسسیو اوتورمایا صرف ایدیلیر.

مسئلەیه باشقا جهتدەن یاناشالیم:

بیز طلبەلەریمیزدەن نەیی طلب ایتمەلی‌یز، هانکی نتیجه بیزی راضی سالمالی‌دیر، و نەیی بیز طلبەلەره اوگرەتمەلی‌یز.

بو مسئلەنیڭ حلی آشاغاداکی جملەلەر ایله افاده ایدیلمه‌سی دوغرو ده‌گیلمی‌دیر:

بیز طلبەلەره ایشلەیه بیلمەڭ باجاریغنی ویرمەلی‌یز.

بیزیم مکتبده‌کی مشغولیت تشکیلی اصولوموزدان چیقان نتیجه‌نی تصوروـ موزه. گه‌تیریریزمی؟

گه‌تیریریز و گوروروز که بو اصولوك نتیجه‌سینده بیز طلبه‌له‌ریك درسینی حاضرلاماق ایچون ایوه ویریریز و یاخود ویرمه‌یه چالیشیریز.

نه ایچون ایوه درس ویریلیر؟

چونکه بیز مکتبده‌کی به‌ش آلتی ساعتله کفایتله‌نه بیلمیریك، بونوك اوزه‌رینه ایکی اوچ ساعت دها ایوده چالیشمانیك لزومونو حس ایدیریك.

بو ایوده‌کی ایکی اوچ ساعت مستقل چالیشما ساعتله‌ریدیر؛ بو ایکی اوچ ساعت مستقل چالیشما سایه‌سینده منظومه ازبه‌رله‌نیر، وظیفه یازیلیر، مسئله‌له‌ر حل ایدیلیر و غیری بیر چوق ایشله‌ر گورولور. فرض ایده‌لیم که ایوده ایش آسان گورولور. حقیقتاً بویله‌دیرمی؟

اگه‌ر طلبه‌ده‌ن ایوده‌کی مشغولیت ایچون نه قدر وقت صرف ایندیکینی، هانکی ایشیقده‌ا چالیشدیغینی، نه‌رده و نه‌جوَر اوتوردوغونو، باشقا ایشله‌ری گورمه‌ك ایچون نیچه کره درسینی یاریمچیق قویدوغونو سورساق، گوره‌ریز که طلبه غایت چوق وقت صرف ایتمیش، گوزونو خراب ایتمیش، پیس قوقولو هوادا اوتورموش و نهایت بوقلایاجاق وقتینی درسینی حاضرلاماغا صرف ایتمیش (وئلاریك هاموسونو مه‌ن 1886 — 1896 ایلله‌رده‌کی گیمنازیا حیاتمدا تجربه ایتمیشه‌م). دیمه‌ك بیزیم مکتب‌ده‌کی مشغولیتمیز فنا صوره‌تده کیچیر. بیز طلبه‌یی منتظم صورتده چالیشمایا اوگرتمیریز.

اسکی زماندا گیمنازیانیك یدینجی سکزینجی صنفلاریندا بعضاً اویله اولوردیکه بیز به‌ش اون دقیقه‌لیك تنفس زمانیندا غایت‌ده مرکب و چه‌تین وظیفه‌له‌ری حل ایدیردیك. بو تماسیك‌ده گورولن ایشله‌ر گه‌نجله‌رده هنر، به‌نلیك، ال، گوز سرعتی، معلمیك پسیخولوزوسونو، وه‌ردیش و خواهش له‌رینی اوگره‌نمه‌ك قابلیتینی عمله گه‌تیریردی.

نه‌ختیقانیك مرکبله‌شمه‌سی دولاییسیله بوتون دنیادا وقتی حسابا آلماق زحمتی منتظمله‌شدیرمه و علمی‌له‌شدیرمه مسئله‌له‌رینیك حلی بیرینجی نوبه‌یه

قویولموشدور. آمریقا دالتون پلان، پروژه‌ویله‌تون پلان اصول‌لارینی میدانا چیقاریر.

حاضرکی ایندوستریالیزم زمانیندا، هر بیر زحمت ایشینگ منتظم‌له‌شدیریلمه‌سینه چالیشیلان بیر دورده مکتب، مکتب مشغولیتی تشکیلی اصول‌لارینی باشدان آیاغا قدر گوزده‌ن کیچیرمه‌مه‌ك ممکن ده گیلدیر.

مکتب ایسه چوچوقلارا ایشله‌مه‌نیك یول‌لارینی اوگره‌تمیر، داهادا اونلاری ایشده‌ن سوغودور.

کیچمیشده بویله ایدی، ایمدی‌ده گورونور. بویله‌دیر. نه ایتمه‌لی؟ بویله بیر منظره تصوروموزه که‌تیره‌لك: طلبه بیر سیرا وظیفه‌له اوزه‌رینده صنفدا شدتلی چالیشیر، ایشینه فکرویریر، اوزونو یوقلایور، معلم ایله مصلحت‌له‌شیر، وظیفه‌نیك حلی ایچون لازم اولان کتابی یاخود حکایه‌نی اوقویور، فکرله‌شیر، سورور، یازیر، ایشله‌یر. مه‌ن ظن ایتمیرم که بو شرایط ایچه‌ریسینده «آلتی ساعت ایشه دوزه بیلسین؛ ذاتاً بوتون بو ایشله‌ری کورمه‌ك ایچون دورت ساعت اوگا تمام کفایت ایده‌ر.

اوزوموزو اوشاق یه‌رینه قویالیم. بویوك‌له‌ر ایچون بیله علمی و ادبی بیر ایشده چالیشماق ایچون دورت ساعت تمام کفایت ایده‌ر. اوشاق ایچون ایسه شبهه‌سیز کافی‌دیر.

طلبه‌نیك مکتب مشغولیتی ایله ایو چالیشماسینی وقت نقطهٔ نظرینده‌ن یان یانا قویساق عادتا ایو چالیشماسی مکتب مشغولیتینگ اوچده بیری قدر وقت آپاردیغینی گوره ریز. ایشینگ نوعینه گه‌لینجه مکتب مشغولیتینه حاضرلیق ایشی آدینی ویره بیله‌ریز؛ مکتبده وظیفه‌له‌ر ویریلیر، وظیفه‌له‌ر ایضاح ایدیلیر، تمرین‌له‌ر آپاریلیر و غیره.

ایو چالیشماسینا ایسه اجرائیه ایشی آدی ویرمه‌ك اولار. بورادا طلبه‌له‌ر مکتبده ویریله‌ن وظیفه‌له‌ری اجرا ایدیرله‌ر. بیرینجی نوع مشغولیت یعنی مکتب مشغولیتی معلمیك اشتراك ایتمه‌سینی، خصوصی واقتلار تعیینینی، نوع به نوع عیانی واسطه‌له‌ر، تجهیزات، بنا و غیره طلب ایدیر. ایو چالیشماسی ایله

طلبه‌نیك قوه‌سینه، ایشیك خاصه‌سینه موافق که‌لمه‌یه‌ن آغیر شرایط ایچه‌ریسینده عمله که‌لیر.

بونوکلا بیله ایکینجی نوع ایش، یعنی ایو چالیشماسی، مستقل صوره‌تده آپاریلیر، طلبه ایو ایشینی کوره‌رکه‌ن او اوزونو چالیشمایا آلیشدیریر و کوردوکو ایشیك مسئولتنی حس ایدیر. بو چالیشمایا بیز درس حاضیرلاماق آدینی ویریریك.

بورادان نه نتیجه چیقارماق ممکن‌دور؟

ــ بویله نتیجه چیقارمالی‌دیر:

مکتب‌ده تدریس ایشینی اویله قورمالی‌که درس اوقوما، درسه حاضیرلیق حالینده کیتسین، بو قدر تفاوتله که بو حاضرلیق معلمیك اشتراکیله و یاردیمیله موافق شرایط ایچه‌ریسینده کیچسین.

صنفده درس ترتیباتی مسئله‌سینی بیر قدر تحلیل ایده‌لیم.

معلم نه ایدیر؟

وظیفه ویریر، ایضاح ایدیر، اوقویور، سویله‌ییر (یکی معلومات ویریر) و قونترول ایدیر (سورور).

طلبه‌له‌ر نه ایدیرله‌ر؟

ته‌خنیقی خاصه‌لی وظیفه‌له‌ری ایفا ایدیرله‌ر، نوع به نوع تمرینله‌ری اجرا ایدیرله‌ر. اوز ایشله‌رینی تحقیق ایدیرله‌ر (جواب ویریرله‌ر)، اوز غلطه‌له‌رینی دوزه‌لدیرله‌ر، چوق وقت قولاق آسیرلار، کتاب اوقویورلار (یکی معلومات آلیرلار) اوز فکرله‌رینی افاده ایدیرله (مصاحبه‌له‌ر) وظیفه‌له‌ر عادتا بوتون صنفا ویریلیر و هر طلبه قونترول ایدیلیر. فقط چوق کره قونترول اولماییر، معلم یتیشه بیلمه‌ییر.

طلبه‌له‌ر عموم وظیفه‌له‌ر اوزه‌رینه چالیشیرکه‌ن معلمده‌ن چوق آز مقداردا مصلحت آلا بیلیرله‌ر.

یولداشلاریله‌ده مصاحتله‌شه بیلمیرله‌ر، کورولموش ایش عادتا معلمه تحویل ویریلیر. معلم ایوده قونترول ایدیر (دفته‌رله‌ری دوزه‌لدیر)

بوندان گورونور كه وظيفەنى اجرا ايچون طلبەنيڭ لازمى قدر وقتى واردير. تدريسيڭ نقصان طرفى طلبەيە مصلحت و ياردیم ويريلمەمەسى، و ايشينى يوقلاما ايچون فرصت ويريلمەمەسيدير.

داها ياخشى اولمازمى كى ايشيڭ بو جهتىدە (ياردیم، مصلحت يوقلاما) صنفدا عملە گەتيريلسين و بوندان بوتون طلبەلر استفادە ايدەبيلسينلەر؛ يعنى ايش اويلە آپاريلسين كه طلبەلر درسلەرينى صنفدە معلميڭ يانيندا اوگرەنسينلەر، حاضرلاسينلار؟ اگەربيز هر گون ايچون و هر طلبەدەن اوترو ويريلەجەڭ وظيفەنى حاضرلايا بيلسە ايديڭ يوقاروداكى مسئلەنيڭ بويوك بير حصەسى حل اولونموش اولاردى.

البتە مشغوليتيڭ بو نوع قورولوشو اوقدر آسان عملە كەلمەز؛ كيچەليم بو مسئلەيە: بو خصوصدا الڭ بيرينجى دوشونولەجەڭ مسئلە مكتبيڭ لوازمات ايلە تجهيز ايديلمەسيدير.

اگه بيز طلبەنيڭ فعاليتلى بير صورەتدە چاليشماسينى ايستەيرسەڭ، اوڭا ويريلەجەڭ وظيفەلەرى حاضرلاياراق الينە ويرمەلييز بو وظيفەلر آيدين، مختصر آڭلاقلى و سادە اولمالىديرلار.

بو وظيفەلەرى اجرا ايتمەڭ ياخود اوگرەنمەڭ ايچون لازمى كتاب و وسايط اولمالىدير. طلبە هربير كوچوڭ شيدەن اوترو معلمە مراجعت ايتمەلىدير، وظيفەسينى حل ايدەركەن لازم اولان آلات طلبەنيڭ الينە گەلمەليدير.

بويلەليكلە فعاليتلى مشغوليت آپاريلماسى الڭ اول مكتبيڭ تەخنيقى و سايطيندەن آسيلىدير.

مثلا، مكتبميز حياتيندا شبهەسيز يەڭى، فقط چەتين بير مسئلە اولان اجتماعى ايش وظيفەسينى گوتورەليم. بو وظيفەنيڭ چەتينليگى نەدەن عبارتدير، و نەجور رفع ايتمەڭ اولار.

بو چەتينليگى رفع ايتمەڭ ايچون مكتب محيطيڭ حياتينا عائد اولان معلوماتى بيلمەلىدير: مكتب محيطى اوگرەنير كه بو محيطيڭ حاتيندا اشتراڭ ايتسين.

بیزیم پیداغوژو ادیاتیمیزدا بو یاخود دیگر مکتبی احاطه ایدەن محیطیك حیاتینا عائد ماتیریال چوقدور.

بو ماتیریال‌لار یایەرلی موسسەلەر طرفیندەن آپاریلمیش اقتصادی، حیاتی تدقیقاتلار نتیجەسیندە یاخود مکتبك اوز کوجو ایلە آپاریلان تدقیقەلەر نتیجەسیندە عملە کەلمیشدیر.

الك چەتین مسئلە توپلانان ماتیریالی مکتب وظیفەلەری لسانینا چەویرمە کدیر. بوگا بنا بو ماتیریال‌لار یوقلانمالی و ترتیب اولونمالیدیرلار. اقتصادی حیاتە عائد رقم‌لەر آلماق ممکندور: فقط سوگرا بو رقملەردەن نەجور استفادە ایدیلمەلیدیر.

بیرینجی بجربە ستاسیونو کندی دائرەسینیك بوتون تجربە و تشکیلات جهتلەرینی اطرافلی تدقیق ایتمیشدیر، بیزیم قارشوموزدا ایمدی بو ماتیریالیك ایشلەنمەسی مسئلەسی دورموشدور.

تدریس واسطەسی اولاراق بیز معلمە آشاغاداکی ماتیریال‌لاری ویرمەجەگیز:

1 . دائرەنیك خریطەسی. خریطەدە بوتون کندلەر، مکتب‌لەر، قرائت کومەلەری، کتبخانالار، قوئوپیراتیف‌لەر و صنایع موسسەلەری قید ایدیلەجەك

2 . دائرەنیك اقتصادی حیاتینك بوتو جهتلەرینە عائد استخباری معلومات

3 . هر کندە عائد معلومات

4 . مکتب ایشی ایلە مناسبتی اولان و مکتبی مراقلاندیران بر استخباری مسئلەلەرە عائد معلومات:

1 . اوج . . . . و

2 . بیزیم دائرەمیزدە قارتوفلی اکینی.

3 . سود چولوك؛ مال‌لارا علمی یەم ویرمەك

4 . تاووقجولوق

5 . قویونجولوق

6 . یەر کوك‌لەری قوانوراسی

7 . باغجیلیق

8 . باغودا قولتوراسی
9 . قوشجولوق
10. بیزیم تصرفتدا کیشی و قادینیڭ زحمتی.

بو موضوعلاردان هر هانکی بیریسی اوزەرینده چالیشان معلم همان موضوعغه عائد بیر سیرا تابلولار آلاجاق . طلبەلەر بو تابلولاردان استفاده ایدەجەکلەر. تابلولاردا هر بیر تصرفاتیڭ دائره و کند مقیاسیندا و ضعیتی حقینده معلومات ویریلیر .

مثلا تاووقجولوغا عائد طلبەلەر آشاغاداکی معلوماتی آلابیلیرلەر، دائرەده اون یەدی‌میڭ تاووق واردیر، هر تاووق سنەده بیر ماناتدان ایکی ماناتا قدر خیر ویریر و هر تاووقدان بو مقدار خیر گوتورمەك اولاردی. تاووقجولوق حقنده یازیلمیش کتابلاریڭ سیاهەسی ویریلیر. قویونچولوق حقندەده یەنە اویله تحقیق ایدیلمیش معلومات ویریلیر. معلم طلبەلەریڭ گوجو چاتاسی مسئلەلەر دوزەلدیر؛ مثلا بوتون دائره الده 50000 منات کند تصرفات ویرگی‌سی ویریر .

تاووقلاردان بو قدر ضرر اولور، قویونلاردان بو ق-ر (60,000 منات) اگەر قویونلارا و تاووقلارا یاخشی باخیلسا کند تصرفات ویرگیسینی نه صورەتله ویرمەك اولاردی و حیاتا عائد حل ایدیلمیش مسئله آیروجا اولاراق قارتوچقایا یازیلیر و طلبەیە ویریلیر که آپاروب ایوینده عائلەسینە سویلەسین نتیجەسینی صباحی گونومکتبده سویلەمەلیدیر.

کند تصرفاتیندا اولان نقصانلار ـ عنعنه موهومات، حسابا تسیزلیق و غیرەـ بیرنیجه یوزدەن عبارت اولان مکتب طلبەلەری طرفیندەن تدقیق ایدیلسه او نقصانلاریڭ رفعی ایچون عملی تدبیرلەر گورولسه، طلبەلەر همین مسئلەلەره ایلده 15—20 کره یاناشمیش اولسالار، دیمەك اولار که مکتب اجتماعی حیاتیڭ یاخشی لاشماسی یولوندا گورولەجەك وظیفەسینی افا ایتمیش اولور.

بو نوع مکتب فعالیتلەری متشکل و منتظم صورەتده یورولماقسیزین آپاریلسا حیاتا معین تأثیر بوراقابیلرلەر. فقط مکتبیڭ بو وظیفەیی ایفا ایدەبیلمەسی اوڭا وسایط، تابلولار، دیاغراملار، خریطەلەر ویرمەك لازیمدیر.

مەن ظن ایدیرەم‌که بیزیم کنلەوی مکتبمیز ایچون تدریس لوازماتی و تەخنیقاسی حاضرلاماق زمانی گەلمیشدیر.

نه ایتمەك و نەجور مکتب یاراتماق لازیمدیر، سواللاری اوزەرینده دواملی و چوق دانشیلمیشدیر. ایمدی اویلەده مکتبیك تجهیز ایدیلمەسی و ایش اصولو اوزەرینده اثبات کوستەرمەلی‌یيك.

زحمت مکتبینده آسان و حقیقی یوللار واسطەسیله تدریس ایتمەك مسئلەسی اوزەرینده بوتون دقتی توپلامالی‌دیر.

تەخنیقایا صاحب اولماق، عملی فعالیت آپارماق ایشینده معلمه کومەك ویرمەلیدیر. البت بورادا بیز قورس آچمادان کیچینەمەیەجه‌گیز.

فقط هانکی خاصەلی قورصلار لازیمدیر؟

جواب آیدیندیر ــ عملی قورصلار.

مکتبیمیزیك پیداغوژ و اساسلاری حقینده فکرلەریك ایشلەدیگی بیزه معلومدور، فقط مکتب میتودو و تشکیلاتی تەخنیقاسی، عملی ایشلەره نسبتاً گەریدەدیرلەر. چوق فائدەلی اولار دیکه بیز قوەمیزیك، قابلیتمزیك چوق حصەسیتی مکتب، معلم و طلبه ایچون تدریس و سایطی حاضرلاماغا صرف ایده ایدیك.

بو مسئلە عمومو مسئلە اولمالیدیر. بومسئلەنیك اهمیتی هەرکس طرفیندەن دوشونولور. و حال حاضردا بیرینجی نوبەده دورمالیدیر: فقط بونوکلابیله تاسفلەدیمەلی‌دیرکه بیزیم پیداغوژ و ادبیاتمیزده بو سواللارا عائد چوق آز یازیلیر؛ بیز تەخنیقامیزی مفکورەمیزه یاناشدیرمایا چالیشمالی‌یز.

بوگا بنا معلم قورصلاریتیك وظیفه و مقصدلەری حقینده دانیشیلیرکەن اوز اوزلوگونده بویله بیر سوال میدانا چیقیر: بیزیم پیداغوژ و قورصلاریمیزی تدریس و سایطی حاضرلایان موسسه حالینا سالماق اولمازمی؟

بو ایشی مەن‌اوزومەبویله تصور ایدیرەم.

بوتون میتود بیورولارینا وسایط حاضرلیغی وظیفەلەرینی حواله ایتمەلی‌دیر.

مثلا، فرض ایدەلیم‌که مرکزده عمله ایشچی‌لەرلك اشتراکی ایله تمام

بیر تدریس وسایطی قوپلەقنی ترتیب ایدیلدی؛ مثلا: آنا دیلیندەن (بوتون کلمەلەر اصولیله) ریاضیات، طبعیات: اجتماعیاتدان پروغراممزیڭ مختلف موضوعلارینا مکتب تصرفاتیندا چالیشمایا، اجتماعی ایشلەر آپارمایا عائد و سائد حاضرلاندی. دائرەنیڭ حیاتیناعائد سیستەملی ماتەریاللار توپلاندی. همین دائرەنیڭ معلملەری ایچون قورص آچیلیر. اڭ خیرلیسی معلملەریڭ همان وسایطدەن حاضرلاناسی و یاخود حاضرلانمیش وسایطی ایشلەتمەنیڭ اصولونو اوگرەنمەسیدیر.

بو نوع قورسو قورتاردیقدان سوڭرا معلم اوزونو گەلەجەك فعالیت ایچون سلاحلانمیش گورەجەك. گیزلەممەلیدیر که شورا قورولوشوندا بیزیم تشکیل ایتمەك ایستەدیگمیز مکتب غایتدە مرکب بیر مکتبدر.

بو مکتبی تشکیل ایدەبیلمەمیز ایچون بویله بیر مکتبی قورماقدان اوترو لازم اولان تەخنیقایی الدە ایتمەمیز لازیمدیر.

قید ایتمەلیدیر که یوقارودان بەری سویلەدیگیمیز شرطلەر میدانا یکی چیقاریلمامیشدیر. هەر بیر معلم عادی مشغولیت زمانی ایشینیڭ بیر حصەسینی دیدیگمیز صورتدە آپاریر: بوتون طلبەلەر چالیشیرلار، نەایتدیکلەرینی آڭلا-تیرلار، بیلمەدیکلەرینی معلمدەن سوروړلار و لازمی دستورالعمل آلیرلار. هەر کس بیلیر که ایکی اوچ غروپلا مشغول اولان معلم اوز ایشینی باشقا جور قورادابیلمەز، فقط معلمیڭ الیندە و سایط یوقدور: چوجوقلاریڭ معلمە مراجعت ایتمەیەرەك چالیشوب اوگرەنمەلەرینە بیر واسطە دە گیلدیر.

بوتون طلبەلەری چالیشدیرماق، هیچ کسی ایشسیز بوراقماماق، مشغولیتی فعال قورابیلمەك ایچون هانکی وسایط لازم اولدوغونو معلمدەن سورساڭیز، او سیزە اڭ دوغرو و موافق مصلحتلەر ویرەبیلەر؛ بونوڭلا بیلەبو مسئلە اوزەرندە چوق دوشونمەك و موافق واسطەلەر یاراتماق لازیمدیر.

بوڭا گورەدە موضوعلارا و وظیفەلەرە گورە وسایط سەچیلمەلی، بونلاریڭ نمونەلەری گوتورولمەلی؛ معلملەر بونمونەلەرلە تانیش ایدیلمەلی، بونلاردان استفادە ایتمەك اصوللارینی اوگرەنمەلیدیر؛ بوندان باشقامعلملەر اوزلەری عیانی واسطە قاییرمایی اوگرەنمەلیدیرلەر.

مسئله‌يه بويوك اهميت ويرمه‌لى وه مه‌نيم ظنمجه پيداغوژو ته‌خنيقوملارى و عالى پيداغوژو مكتب‌له‌رينده طلبه‌له‌ريك مشاهده واسطه‌له‌رى تداركى اصول‌لارينى اوگره‌نمه‌له‌رينى طلب ايتمه‌لى‌دير.

هه‌ر بير كه‌له‌جه‌ك معلم تدريس وسايطينى اوز الياه عمله گه‌تيرديكى زمان خريطه، قاتالوق، دياغرام و غيره تدريس واسطه‌له‌رينيك مكتب ايچون نه قدر لازم اولدوغونو آيدين باشا دوشه‌جه‌ك پيداغوژو مكتبله‌رى بونو كلادا كفايت‌له‌نمه‌مه‌لى، اطرافده‌كى مكتب‌له‌ره بو خصوصلاردا حقيقى ياردىم ويرمه لى‌دير. اطراف مكتب‌له‌ره عيانى واسطه‌له‌ر ويرمه‌ك پيداغوژو ته‌خنيقوملارينيك وظيفه‌سى اولماليدير.

ديمه‌ك پيداغوژو قورصلارينيدا معلم‌له‌ر عيانى واسطه‌له‌رده‌ن استفاده ايتمه‌يى و عين زماندا همين واسطه‌له‌رى تدارك ايتمه‌يى اوگره‌نمه‌لى‌ديرله‌ر.

قورس نهايتينده معلم‌له‌ر اوزايشاه‌رينيك قونقريت‌نتيجه‌له‌رينى خريطه، دياغرام آلت و غيره‌يى اوزله‌ريله به‌رابه‌ر مكتبله‌رينه آپارماليديرلار.

بيرينجى سنه معلم آنجاق ايكى اوچ موضوعا عائد آلتلر تدارك ايده‌بيله‌جه‌ك و بونلاريك اوزه‌رينده چاليشاجاقدير. بورادا تجربه كسب ايتديكده‌ن سوگراگه‌له‌جه‌ك سنه‌له‌رده پروغراميك باشقا موضوعلارينى‌دا لازمى صورتده تجهيز ايده‌جه‌ك ومكتب فعاليتينى يوقارودە سويله‌ديگميز صورنه‌سالايله‌جه‌كدير.

مەتود و تجربە قسمی.

قوبا شہر مەكتبلەرينده كوردوكلەريم.

يازانى: مصطفا قولويوف.

قوبا قضاسىنه كيتديكيم وقت، شهر مكتبلەرينه دوام ايتديم و خصوصى اولاراق چاغيريلميش بوتون معلملەرمشورتينده مكتب مديرلەرى‌نيك معروضەلەرينى ديڭلەيه بيلديم. بن همان مكتبلەريك وضعيتلەرى حاقينده بير نيچه اخطاردا بولونماق ايستەييرم.

بورادا هەر شيئدن اول مكتبلەريك مادى و تصرفات جهتدن چوق آز ايلەرى‌لەدىكى حس اولونور. مكتبلەر مكمل تعمير اولونماميشلار. بنا خصوصيندا چوق داريسقالليق چكيلير. درس مشغوليتى‌نيك ايكى نوبەدە كيتمه كى درنەك ايشلەرينى آپارماغا بويوك أنكل تورەدير. مكتبلەر تصرفات احتياجلارى ايچين چوق آز پارا آليرلار. مكتب بناسى انشاآتى خصوصيندا قضا اجرائيه قوميتەسى‌نيك الده ئەتديكى موفقيت، يالگيز اناث پيداغوژى تەخنيقومى ايچين تيكديرديكى بنادن عبارتدر. لاكن بودا مهم بير تأثير بوراقماييور. بويوك پارالار خرجلەنميش. نتيجەدە پلانسيز، اون داها رطوبتلى، قارانلق، آلچاق اوتاقلار ميدانا چيقميشدير. حالبوكه همان پارايا طوغرودور آز، فقط پلان دائرەسينده كوزل، ايشيقلى، حفظ الصحيه موافق اوتاقلار تيكمك ممكن اولاردى. معارف قوميسارليغى‌نيك صنايع مكتبى ايچين تيكديرديكى بنا دخى يارىمچيق قالميشدير. قوميسارليق بو بنانيك تيزليكله قورتولماسى ايچين هەر واسطەيه ال آتير و مناسب بير واردات يەرى آختارير. تدريس ايشلەرى‌نيك قورولوشوندا بويوك نقصانلار كورولور.

آیری ـ آیری درسله‌ریك پروغرامی، هامی مکتبده ایشله‌نمه‌میشدیر.
مکتبله‌ریك هامیسیندا تدریس پروغرامی‌نیك قورتاریلاجاغینا امید یوقدور. چونکه وقتیندا بو پروغراملار پیداغوژی شورالاری و یاخود قولله‌قتیف‌له‌ریندە مذاکره و محاکمه اولونمامیشدیر. بلی! پیداغوژی شوراسی ئوزی بیله وقتلی وقتینده توپلانمایبر. ایشله‌ریندە معین بر پلان، قطعی بیر سیستم یوقدور.
مکتبله‌رده درنه‌ك ایشله‌ری آپاریلمامیش و لازمی یوکسکلیکه قالدیریلمامیشدیر. معلمله‌ر ئوزله‌رینی تمیزه چیقارماق ایچین بنا یوقلوغونو، درسله‌ریك ایکی نوبه‌ده گیتمه‌سینی بهانه گتیریرله‌ر. مکر شهرده آقشام مشغولیتله‌رینی آپارماق ایچین بیر دانه الویریشلی بنا تاپیلمادیمی؟ بو تمامیله ممکندور.
قضا معارف شعبه‌ـسی بو مسئله ایله جدی صورتده مشغول اولمالی و درنه‌ك مشغولیتله‌رینی قالدیرماقدان اوترو الویریشلی شرائط حاضرلامالیدیر.
تدریس حصه‌سی‌نیك نقصانلارینا بیرده بدن تربیه‌سی‌نیك تمامیله یوقلوغونو علاوه ایتمك لازمدیر. عمومیتله بیزیم قضا مکتبله‌ریمیز، مکتبده بدن تربیه‌سی قورولوشونا اهمیت ویرمه‌ییرله‌ر.
معارف قومیسارلیغی بو سنه مکتبله‌رده بدن تربیه‌سی ایشله‌رینه چوق بویوك دقت ویریر. خ. م. ق. بیولله‌ته‌نینده بدن تربیه‌سی‌نیك پروغرامی دیزیلیب طبع اولونموشدور. و بنه اوگا مخصوص مه‌تودیك مکتوبلار درج ایدیلمیشدیر. تأسفله‌ر اولسونکه هله بیر چوق یه‌رله‌ر بو مسئله‌نیك قورولوشونا لازمی اهمیت ویرمه‌میشله‌ر.
بیزیم بوتون کوسته‌ریشله‌ریمیزی حیاته کیچیرمك ایچین قضالاریك چوق محکم داورانمالاری لازمدیر.
یوقاریداکی نقصانلاری رسم درسله‌ری قورولوشو حاقیندادا سویله‌مك ممکن‌دور. معلمله‌ر بو درسك مکتبده کیچیلمه‌سینی بوس بوتون غیر مجبوری حساب ایله‌ییر و تعلیمنه دوزگون بیر صورتده یاناشمادیقلاریندان خراب‌لاییرلار. خ. م. ق بیولله‌ته‌نینده درج اولونان رسم درسله‌رینه مه‌تودیك کوستریشله‌ر ویره‌ر؛ پیداغوژی شورالارینا مه‌تودیك سهوله‌رینی دوزلتمکه یاردیم ایده‌ر. پیداغوژی

شوراسی ئوز اجلاسینده رسم درسله‌رینڭ تعلیمی مسئله‌سینی قالدیرمالی و بویوك بیر اهمیتی اولان بو درسڭ تعلیمینه لازمی دقت ویرمه‌لیدیر.

بونوڭ کیبی مکتبیڭ خارجینده‌کی مطالعه دخی غایت ضعیف کیدیر. بیر نجی درجه‌لی تورك مکتبینده‌کی مکتب کتبخانه‌سی آجیناجاق بیر حالدادير. بورادا بیر نیچه رساله‌دن باشقا هیچ بیر شئی یوقدور. ایمدیکی حالدا آذربایجان نشریات شعبه‌سی مطالعه ایچین چوق فائده‌لی و مراقلی کتابلار نشر ایدیر. قضا معارف شعبه‌سی مکتب کتابخانه‌ره‌رینی بو کتابلارلا تجهیز ایتمك ایچین تشبثاتدا بولونمالیدیر. بو سنه محلی بودجه‌لر آز - چوق ثمره و فائده ویریجی‌دیر. بوندان باشقا قضانیڭ بودجه‌سی نه قدر آز اولسادا کتبخانه‌له‌ری تجهیزدن اوترو بیر مقدار پارا آییرماق ممکن‌دور.

معلمه‌رینڭ بویله مسئله‌له‌ره هر طرفلی قیمت ویرمه‌دیکله‌ری مشورت زمانینده آشکار اولدو. اڭ چوق آجیناجاق حال اودورکه، معلمه‌ر ئوز تحصیل درجه‌له‌رینی، ئوز معلوماتلارینی آرتیرماغا سعی ایتمه‌ییرله‌ر. معلم «درس کتابیندان باشقا هیچ بیر شئی اوقومامیش و اوقومایير». بو اونوڭ اوچون عفو اولونماياجاق بیر قصوردور. هانکی کتابلاری مطالعه ایتدیکینی سوروشدوغوڭ زمان درس کتابلارینی سایير. بویله جواب تحصیل درجه‌سینی آرتیرماغی، معلومات صاحبی اولماغی خیالیندان بیله کیچیرمه‌دیکینه دلالت ایدیر.

معلم کتله‌سی‌نیڭ معلوماتینی آرتیرماق ایچین، قضالارمیز بو مسئله‌یی کونده‌لیك مذاکره‌یه قویمالی (شهرده اولسا بیله) اساسلی و پیداغوژی بیر کتبخانه تشکیل ایتمه‌لیدیر.

بیزیم مکتبله‌رینڭ اساسلی نقصانلاریندان بیریسیده (بو حال اڭ زیاده قوبا مکتبله‌رینده کوزه چارپیردی) حفظ‌الصحه شرائطی‌نیڭ و تمیزلیکیڭ یوقلوغودور اڭ عادی حفظ‌الصحه شرائطی هله یارانمامیشدیر. مکتبله‌رده اڭ عادی تمیزلیکه بیله دقت ایتمه‌ییرله‌ر. اوشاقلار صنفدا پاپاقلی اوتورور، الله‌رینی یومایير، و دیرناقلارینی دوتماییرلار. صنفلار چوق کیرلیدیر. مکتبله‌رده حفظ‌الصحه باقیجی‌لیغی مسئله‌سی هله حل اولونمامیشدیر. معلم طلبه‌له‌ری تمیزلیکه آلیشدیرماییر. بلی!

معلم ئوزیٔ بیله‌بو الٔ زیاده یهودی محله‌سی معلمه‌رینه عائددیر.ـ شخصی تمیزلیکینه دقت ویرمه‌ییر. معلم ظاهری کورونوشونه آز چوق مدنی بیر شکل ویرمه‌میش اونو ایلك باقیشدا بیر راوی و یا ملادان سه‌چمك چوق چتیندیر.

ئه‌قسقورسیا حاقیندا بیر نیچه سوز دیمك ایسته‌ییرم. خلق معارف قومیسارلیغی ئوز نوبه‌سینده نمونه ئه‌قسقورسیا پلانی ویرمیشدیر. مکتب ئه‌قسقورسیا نتیجه‌سینده اولدوغو دائره‌ده‌کی استحصالات، تصرفاتی و اجتماعی حیاتی کوستره‌جك پك زنگین ماته‌ریالی حاوی اولمالیدیر. خلق معارف قومیسارلیغی ئوز نوبه‌سینده قضا معارف شعبه‌له‌رینه بیزیم مکتبله‌رده روس دیلی تعلیمی‌نیك بویوك اهمیتی اولدوغونو قید ایله I درجه‌لی مکتبله‌ریك صولٔ اوچ غروپیندا روس دیلی تعلیمی‌نی امر ایتمش ایدی. قوبا معارف شعبه‌سی بعضی‌کند مکتبی معلمه‌ری روس دیلی بیلدیکی حالدا اونلارا مکتبده روس دیلی تعلیمی‌نی امر ایله‌مه‌میشدی. شهر معلمه‌رینك چوغو روس مکتبی بیتردیکله‌ریندن یاقشی روسجا بیلیرله‌ر. بورادا روس دیلی‌نیك تعلیم اولونماماسی یارامایان بیر اعتناسیزلیقدیر. معارف شعبه‌سی ئوز وقتینده نقصانیتی دوزلتمه‌لیدیر.

بن قیدیمك آخرندا قضا معارف شعبه‌سی‌نیك مکتبله‌ر اوزه‌رینده‌کی تعلیماتی حاقیندا دانیشماق مجبورییتینده‌یم. قضا مرکزی حساب اولونان شهر مکتبله‌ری، باشقا مکتبله‌ر ایچین نمونه اولمالیدیر.

شهریك مدنی اداره‌له‌ری و مکتبله‌ری، ئوز ایش و قورولوشلاری واسطه‌سیله کند مکتبله‌رینك هامیسینا تاثیر ایتمه‌لیدیرله‌ر. بیر دفعه قضا مرکزله‌رینده بیله پیداغوژی ایشله‌رینك جانلاندیغینی کورمه‌ییریك. مه‌تود بیوروسی‌نیك اساسی قویولمامیش. معلمه‌ریك مشورتی اولماییر. قضا اینسپه‌قتورلاری شهر مکتبله‌رینك فعالیتنه تأثیر ایده بیلمه‌ییرله‌ر. و سائره... ایمدیکی تدریس سنه‌سینده قوبا قضاسی‌نیك معلمه‌ر قولله کتیفینه اورتا و عالی تحصیل‌لی یکی معلمه‌ر قوه‌سی علاوه اولونموشدور. فقط نه‌دنسه بو یکی قوه مه‌تود مشورتینده چالیشماق ایچین ایشه جلب اولونمامیشدیر. نه‌دن‌سه مه‌تودیك، پیداغوژی، علمی مسئله‌له‌ر

خصوصیندا له‌قسیالار، معروضه‌له‌ر اوقوماق صورتیله اونلاردان استفاده اولونمایبر.

بلی! اویزداه‌ره گوندریلن یولداشلار طرفیندن دخی لازمی تشبثات کوستریلمه‌میشدیر. بیز اونلارا چوق امید باغلامیشدیق. اونلار کرك اویزدیك ئولکون محیطینی، یرلی مدنی اداره‌له‌ریك فعالیتنی جانلاندیرا ایدیله‌ر. اونلاریك ئه‌نه‌رژی‌له‌ری یه‌رلی قوه‌یه بولوقا ایدی. هه‌ر شئی آ‌یغا ‌‌الدیریب یه‌رلی معلمله‌ر کتابه‌سینی روحلاندیرا ایدیله‌ر. بیز همان یولداشلاریك اجتماعی و پیداغوژی روللارینی ایفا ایتمکه دقت ایده‌جکله‌رینه ایناتیریق. قضا معارف شعبه‌سی دخی ئوز نوبه‌سینده کنج قوه‌یی پیداغوژی و اجتماعی ایشله‌ره جلب ایتمه‌لیدیر.

قوبا معلمله‌رینك اجتماعی و پیداغوژی فعالیتله‌رینی جانلاندیرماق‌دان اوترو یه‌رلی حکومت کله‌جك تدریس سنه‌سینده‌ده اولسه معارف ایوی تشکیلینه سعی ایتمه‌لیدیر.

II درجه‌لی، پیداغوژی، صنایع مکتبی و بیر سیره بیرنجی درجه‌لی مکتبی اولان قوبا کیبی بیر شهرده معارف مدنیت ایوی‌نیك اولماماسی حقیقتاً یاراپان بیر ایش د کیلدیر. هر حالدا یه‌رلی تشکیلات، معلمله‌ر قواله کتفینه یاناشمالی و اونلاریك مدنی احتیاجلارینی ئوده‌مه‌لیدیر.

اناث پیداغوژی ته‌خنیقومی‌نیك چوق کوزل تأثیر بوراقدیغینی سویله‌مه‌دن کیچمك اولماز. یاقین زماندا تشکیل اولوندوغونا باقمایاراق، کرك مدیر و کرکسه پیداغوژی قواله کتیفه‌نیك صرف ایندیکی ئه‌نه‌رژی سایه‌سینده آز چوق ترقی ایتمش‌دیر.

بوتون قوبا معلمله‌رینك داها سیقی علاقه ایله قوله کتیف بیر صورتده ایشله‌مه‌سی قضا معارف شعبه‌سی‌نیك و یه‌رلی حکومیتك مکتبله‌ر احتیاجینی ئوده‌مه‌سی، بولونان یا کلیشلاری هه‌ر طرفلی دوزاتمکه چالیشیلماسی لازمدیر. ایشده معین بیر پلان اولمالی‌دیر. بویله اولسا قوبا مکتبله‌رینك یکی مدنی حیات قورولوشو یولوندا سرعتله ایله‌ری‌له‌یه‌جکینه ایناتیریق.

کند مکتبینده هوا تدقیقاتی

یازانی: و. مصطفی زاده.

مکتب مقصدلەریندەن بریسی محیطیك تصرفاتینی او ڕەنمە کدیر. برینجی نوبەدە ایسە تصرفاتە تأثیر ایدەن سببلەری اوگرەنمەلیدیر.

بویلە سببلەردەن بریسی هوآ و اقلیمدیر. کند تصرفاتیندا اقلیمیك و هوانیك بویوك اهمیتی واردیر. حیاتیك باشقا حاللاریدا اقلیمیك تأثیریندەن اوزاق دەگیل دیرلەر: مخابرە، گەلیش، گیدیش، لباس، مسکن، زحمت نوعلەری و غیرە کیبی. بوگا بنأ چوجوقلاری بو ایشدە چالیشدیرمالیدیر.

کند مکتبینده هوا تدقیقاتی آشاغیدا کی مقصدلەری گودمەلیدیر:

1) منتظم و دواملی تدقیقات، واسطەسیلە مکتب دائرەسینیك هوا و اقلیم حاللارینی تدقیق ایتمە.

2). یەر اشارەلەرینی خلق مثاللاری واسطەسیلە هوا حاللارینی قباقجادان تعیین ایتمە واوگرەنمە.

3) هوا حاللاری واسطەسیلە کند تصرفاتینی اقلیم شرایطینە اویدورمایی اوگرەنمە.

هوا تدقیقاتیندا چوجوقلاری چالیشدیرا بیلمەك ایچین تدقیقات اصولونا فکر ویرمەلیدیر. تدقیقاتیك مراقە استادی ایچین ایشیك تەخنیقی صورتدە آپاریلماسیندان قاچینمالیدر. چوجوقلار آپاراجاقلاری تدقیقاتیك معنا و اهمیتینی آگلامالیدیرلار، تدقیقاتلارینا یکون وورمالی و نتیجە چیقارمالیدیرلار. چیقاریلان نتیجە تصرفاتا تطبیق ایدیلمەلیدیر، چوجوقلارك مستقل چالیشمالارینا میدان ویرەرك اونلاری ایشە هوسلەندیرمەلیدیر.

هوا تدقیقاتیندا چوجوقلاریك مستقل چالیشمالاری ایچین ویریلەجەك وظیفە چوقدور، مثلا.

1) بو یاخود دیگر آیدا یاغمورلو و گونشلی گونلەریك مقدارینی تعیین ایتمە.

2) قیش مدتینده توپراغیك نیچه‌گون قار ایله اورتولو اولدوغونو تعیین‌ایتمه.
3) مختلف گوجلو یاغمورلاردا توپراغیك نه‌قدر درینلیك‌ده ایسلاندیغینی تدقیق ایتمه.
4) بو یاخود دیگر قوشلاریك کوچوب قاییتما وقتینی تعیین ایتمه.
5) هوا بارەسینده بو یاخود دیگر خلق سوزونو تدقیقات واسطه‌سیله تحقیق ایتمه.

هوا تدقیقاتیندا ایلك زمانلار تدقیقات معلمیك گومه‌گیله آپاریلمالی‌دیر. مستقل تدقیقات زمانی آپاریلان ایشله‌ری‌ده معلم یوقلامالی، چوجوقلاریك منتظم و سلیقه‌لی ایش آپارمالارینا دقت ایتمه‌لی‌دیر.

بوندان باشقا معلم بو یاخود دیگر طبیعت حادثه‌لەرینی چوجوقلارا آگلاتمالی، مثلا: حرارتیك نەرەدن عمله کەلمەسینی، کولەك‌لەریك نوعله‌رینی و نه صورتله عمله کەلدیگینی، سوییك‌دورانینی، دومان، بولوت، یاغمورلاریك عمله کەلمەسی‌نی و غیره. معلم تدقیقات آپارما اصول‌لارینی اوگرەتمەلی. آلتلەردەن استفاده ایتمه یول‌لارینی آگلاتمالی، بر طاقم ساده آلت یاپما واسطه‌لەرینی گوستەرمەلی و نهایت آپاریلان تدقیقات نتیجه‌سینده لازمی یکونلار چیقارمایی اوگرەتمەلی‌دیر.

هوا تدقیقاتی غروپلاریك معلومات و سویەسینه گوره اویغونلاشمالی‌دیر. آشاغا غروپلاردا طلبه‌لەر آیدین گورونەن و اوزون زمان دوام ایدەن وقعه‌لەری گوره بیلیرلەر، یوقارویا دوغرو گیتدیکجه دها مرکب وقعه‌لەره کیچمەك ممکن‌دور.

عین تدقیقاتك بوتون صنفلاردا آپاریلماسی‌دا غیر ممکندور، اك دوغرو یول چوجوقلاریك کوچوك غروپلارا بولونمه‌سی‌دیر. هر غروپا بیر یاخود ایکی نوع تدقیقاتك آپاریلماسی‌نی حواله ایتمه‌لی. غروپ اوز ایچەریسینده لازمی تشکیلات قورار: صدر، کاتب، نوبتله قیدچی تعیین ایدەر، معلم غروپوك فعالیتینه دقت ایدەر، کومەك ویرەر و انتظام گودەر.

تدقیقات ایکی اصول ایله آپاریلار بیلیر: آلت‌سیز و آلت ایله. بیرینجی درجه‌لی مکتب‌ده تدقیقاتیك چوقو آلتسیز یاخود چوجوقلاریك کندیله‌ری

طرفیندەن قایریلمیش آلتلەرلە آپاریلمالیدیر. مرکب آلتلەر بها اولدوغو کبی چوجوقلاریك آکلایشینیك فوقینده اولدوقلاریندان، بونلاردان قاچینمالی‌دیر.

هوا تدقیقاتیندا چەتین‌لیك گوستەرەن ایکی حال اولا بیلیر؛ برینجی وقت تعیینی، ایکینجی حادثه درجەسنیك تعیینی. عموما هوا تدقیقاتی اوچ واقتیدا آپاریلار، سحر، گون اورتا و آقشام. فقط هر بیریسینده معین ساعتلەردە آپاریلیر. کند مکتبینده اکثریا ساعت اولمادیغی ایچون واقت تعیینی ایچون، تخمینی یەر اشارەلەرینی گوتورمەك لازم گەلیر، مثلا سحردەن مال سورولور کەن آخشام گون باتیر کەن و غیره. هر بیر حادثەنیك کیفیتینی تعیین ایچون اوچ حال گوتوروالمەلیدیر: ضعیف، اورتا و قوتلی؛ مثلا ضعیف کولەك، اورتا درجەدە کولەك و قوتلی کولەك. البه قطعی آلتلەر اولمادیغندان درجەلەر تخمینی تعیین اولونور. بورادا تجربەنیك بویوك اهمیتی واردیر. چوجوقلار تجربەلندیکجه درجه تعیینینی دها معین‌لەشدیرەجەکلەر. هر بر حادثەنیك یانیندا درجەنی گوستەرەن سوزلەر عوضینه اشارەلەر قویولور: ضعیف یەرینه (0) صفر، اورتا یەرینه (1)، و قوتلی یەرینه (2) رقمی قویولور.

هابیله وقت اشارەلەری‌دە واردیر:

آقشام ساعت دوقوزلا، سحر ساعت یدی‌نیك آراسیندا آپاریلان مشاهدەیه (ن) سحر ساعت یدی ابله گون اورتا ساعت بیریك آراسیندا آپاریلانا (آ) و گون اورتا ساعت بیرله آقشام ساعت دوقوزوك آراسیندا آپاریلان مشاهدیه (پ) اشارەلەری قویولور.

مختلف هوا حادثەلەرینی یالیکز سوزلەرلە دەگیل مختلف اشارەلەرلەدە قید ایتمەك ممکندور. مثلا گونەشلی گون عوضینه-دائره اورتاسیندا بر نقطه، بولوتسوز گوك عوضینه-دائرەنیك دورتده بیری، بولوتلا اورتولەن گوك عوضینه دورتده بری قارالانمیش دائره؛ یاریسی بولوتلو گوك عوضینه-یاریسی قارالانمیش و بوتون بولوتلو گوك عوضینه-تمام قارالانمیش دائره قویولور.

هر غروپ اوز تدقیقاتینی خصوصو دفترینده قید ایتمەلی‌دیر. هر نوع حادثه ایچون بر قید جدولی اولمالی‌دیر. جدول ممکن قدر ساده اولمالی‌دیر. مثلا آشاغادا کی جدولی توصیه ایتمەك ممکن دور.

جدول نمره 1.

1. نه‌رده تدقیقات آپاریلمیشدیر.
2. نه زمان تدقیقات آپاریلمیشدیر (ایل و آی گوسته‌ریلمه‌لی).

تاریخ	هانکی وقع، تدقیق ایدیلمیشدیر.			قید
	سحردەن	گون اورتا زمانی	آخشام	
1				
2				
3				
.				

بوندان باشقا بیرده صنف جدولی اولمالی‌دیر. صنف جدولی بویوك اولمالی و صینف دیواریندان آسیلمالی‌دیر.

تدقیقات ایچون بر چوق حادثه و حال‌لاری گوتورمه‌ك ممکن دور: هوانیك حرارتی، قار، یاغیشك مقداری، بولوتلار، کوله‌که‌لەر، هواده رطوبت و غیره... بونلاردان، بر نیجه‌سی‌نی گوتوره‌لیم.

حرارتی اۀلچمه

بونو گچون میزان‌الحراره لازیمدیر. میزان‌الحراره‌نی ایویك شمال دیواریندان بر میترو مسافه‌ده یاخشی‌سی ایسه بر سایبان-آسمالی‌دیر.

هر دفعه اولچودەن اول میزان‌الحراره‌نی بر نیجه دفعه چه‌وبرمه‌لی، گوستریله‌ن حرارتی قید ایتمه‌لیدیر.

اگر توپراغیك ویاخود قاریك سطحی‌نیك حرارتی‌نی اولچمه‌ك لازم ایسه، میزان‌الحراره‌نیك شوشه‌سینی دوغرودان دوغرویا توپراغیك یاخود قاریك اوزه‌رینه قویمالی و گوستریله‌ن حرارتی قید ایتمه‌لی‌دیر.

سویوك حرارتی اولچولدوگو تقدیرده میزان‌الحراره‌نیك یومرو شوشه‌سینیك

اوزەرینە قالین سایدان بر ساچاق باغلامالیدیر، بویلە کە شوشە سویە سالیناندا ساچاق داغیلسین.

چیقاریلاندا شوشەنیڭ اوزەرینی اورتسون، بویلە بر میزانالحرارەنی سویا سالمالی، بش یاخود اون دقیقە ساقلامالی چیقارمالی‌دیر. یاش ساچاقلار سویوڭ حرارتینی ساقلادیقلاریندان شوشەنیڭ گوستەردیگی حرارت سویوڭ حرارتی اولا جاقدیر.

بولوتلاری تدقیق.

بولوتلاری ایکی جهتدن تدقیق ایتمەك ممکن‌دور: مقدار و نوع.

مقدار جهتیندن گوك قبەسی ذهناً دورت حصەیە بولونور؛ گوگون بر حصەسی بولوتلو ایسە بو مقداریڭ دورتدە بیر حصەسی قارالانمیش دائرە ایلە، ایکی حصەسی بولوتلو ایسە، ایکی حصەسی قارالانمیش، اوچ حصەسی اورتولو ایسە اوچ حصەسی قارالانمیش و تمام حصەلری بولوتلو اولدوقدا تمام قارالانمیش دائرە ایلە گوستەریلیر. البتە حصەلەری دوغرو تعیین ایتمەك چوق چەتین‌دیر، فقط گیتدیکجە گوز آلیشاجاقدیر.

بولوتسوز گوك ایچەریسی بوش دائرە شکلی ایلە قید ایدیلیر.

بولوتلاریڭ مقداری گوستەریلیر کەن ممکن قدر قالینلیغی‌دا گوستەریلمەلیدیر. بولوت چوق نازیك و سیرەك ایسە صفر اشارەسی ایلە قید ایدیلیر؛ اگەر چوق قالین ایسە «2» رقمی ایلە گوستریلیر؛ اورتا حالده اینە هیچ بر اشارە قویولمایور.

بولوتلاریڭ نوعلەری.

نوعە گورە بولوتلاری بر چوق حصەیە آییرماق ممکن دور. بونلاردان اهمیتلیلەرینی قید ایدەلیم؛

1. الڭ یوقارو طبقەدە اولان بولوتلار. بو بولوتلار آغ رنکدە اولوب چوق ظریف گورونورلەر. بونلار بعضاً قوش قنادینا، بعضاً پشیك قویروغونا، بعضا آت یالینا بگزەر شکلدە اولوب چوق کرە ظریف توقونموش پارچا

اوقشایورلار و اکثریا کوك یوزونو دوتورلار. بو بولوتلار کوچوك بوز بلورلاریندان عبارتدیرلەر.

2. آغ رنگدە کوچوك یومرو پارچالاردان عبارت بولوتلار. بونلار کولکەسیز اولوب عادتا گوگدە افقی وضعیتدە دوروبورلار.

3. دوتغون هوادا گوگوك یوزونو دوتان، گەنیش ساحەیە یاییلان بوز رنگلی بولوتلار. بو بولوتلار یوقارویا قالقان دوماندان عبارت اولوب یەردەن چوقدا یوقارودا اولمایاراق دوروبورلار.

4. آغ و بعضا بوز رنگدە قالین پارچالاردان عبارت اولان بولوتلار. بو بولوتلاریڭ اورتالاری قالین اولوب کنارلاری نازیك و ظریف اولورلار. بو بولوت پارچالاری جرگە-جرگە یاخود دستە-دستە دوروبورلار. قیشدا بو بولوتلار چوق کرە گوگوك بوتون یوزونو دوتورلار. یایدا بو بولوتلار تیز-تیز شکللەرینی دەگیشدیریرلەر و اکثریا ایستی گونلەردە گون اورتا زمانی عملە گەلوب آخشاما یاقین داغیلیرلار. بو بولوتلار اکثریا یومرو اولوب، ذرەلەری قسبە شکلیندە آشاغالاری افقی اولور. آشاغادان ذروەیە دوغرو دگرلی پلەلەر حالندا پارچالار دیزیلیر.

5. قارا، کنارلاری قیریق، معین شکلسیز بولوتلار. بو بولوتلاردان اکثریا قار یاخود یاغیش یاغیر.

6. ایری، داغ شکلیندە قارا رنگلی بولوتلار بو بولوتلار بویوك یەر دوتور، و غایت قالین اولورلار. بونلاردان اکثریا شدتلی یاغیش و دولو یاغیر.

بولوتلاری یوقاریدا گوستەریلەن درجەلەرە و نوعلەرە گورە اوگرنمەلی و تدقیق ایتمەلیدیر. تدقیقات ایکی جهتدەن گینمەلی:

1. بو یاخود دیگر آیدا نەقدر وقیت گوگوك یوزو آچیق ویا بولوتلو اولور.

2. هانگی بولوتلار چوق گورونورلر.

3. نەرەلەردەن بولوتلار گەلیرلەر و نەرەیە حرکت ایدیرلەر.

4. هر نوع بولوت هانگی وقعە ایلە نتیجەنەنیر (یاغمور گەتیریرمی، هانگی یاغمورو گەتیریر و یاخود یاغمورسوزمو کیچیر).

بر مدت یوقاری‌دا گوسته‌ریله‌ن صورتده تدقیقات آپاردیقدان سوگرا بولوتلار گه‌له‌جه‌ك هوا حالینی خبر ویرمه‌ك تجربه‌له‌رینی آپارمالیدیر.

چوجوقلار بولوتلا باقاراق صباح یا اوبیری گون هانکی هوا اولاجاغینی قید ایدیرله‌ر. گون کیچدیکده‌ن سوگرا قاباقجادان ویریله‌ن خبریك نه‌قدر دوغرو اولوب اولمادیغی تحقیق و یه‌نه قید ایدیلیر. بویله‌لیك‌له چوجوقلار بولوتلا هوا حالینی تعیین ایتمه‌یی اوگره‌نیرلر اگه‌ر دوغرو تعیین ایتمه 60 یاخود 70 فائضه یه‌تیشیرسه موفقیت حساب ایتمه‌لی‌دیر.

کوله‌کله‌ری تدقیق.

کوله‌کله‌ر اوچ نقطهٔ نظرده‌ن تدقیق اولونمالیدیر.

1. هانکی جهتده‌ن أسیر.
2. هانکی قوتله أسیر.
3. هانکی نتیجه‌نی ویریر.

کوله‌گیك جهتله‌رینی تعیین ایتمه‌ك ایچون فلیوگه‌ریك ألده ایدیلمه‌سی یاخود مکتب طرفیندن یاپیلماسی لازمدیر. اك ساده فیلیوگه‌ر یاپیراقدیر. یاپراغی بر آغاجا یاپیشدیراراق آچیق یه‌رده‌ن چاقمالی‌دیر. یاپراق دار و اوزون اولسا داها آسان گوسته‌رەر. یاپراق عوضینه دار بیر شیریتده (لینتا) گوتورمه‌ك اولار. داها باشقا نوع ساده فیلیوگه‌ر قاییرماق ممکن‌دور.

بونوك ایچون ساده بیر ده‌میر پارچاسینی گوتورمه‌لی، یاپراق شکلینده که‌سمه‌لی، بیر کنارینیك یوقارو و آشاغاسیندان کوچوك پارچالار ساقلامالی، همین پارچالاری ده‌گیرمی أگمه‌لی و بیر میسمارا تاقمالی‌دیر. فقط یاپراغی تاقمادان اول میسمارا بیر ماتار (پروبقا) کیچیرمه‌لی که یاپراق دوشمه‌سین، پروبقانیك اوزه‌رینده‌ن بر ده‌میر پارچاسی قویمالیدیر که یاپراق پروبقایا توقوناراق حرکت‌ده‌ن قالماسین. فیلیوگه‌ر آسیلمیش آغاجیك بیر آز آشاغاسیندان خاچ شه‌کلینده ایکی آغاج پارچاسی چاقمالی و بونلاریك اوجلارینی دورت جهته دوغرو اوزاناراق محکم‌له‌مه‌لیدیر. فیلیوگه‌ر حرکت ایده‌ر. آغاج پارچالاری جهتله‌ری گوسته‌ره‌رله‌ر.

کوله‌کله‌ریڭ قوه‌سه گه‌لینجه آشاغاداکی آلتی ده‌رجه قوتی و اونوڭ اشاره‌له‌رینی نمونه اولاراق گوتورمه‌ك اولار:

درجه‌له‌ر	اشاره‌له‌ر	کوله گیڭ سرعتی: ثانیه‌ده کیلومتره	کوله گیڭ سرعتی: ساعت‌ده کیلومتره
0ـ ساکیت‌لیك	توستو دوغرو یوقارو‌یا قالقیر. یاپراقلار ته‌پره‌نمه‌یور	2ـ0	7ـ0.
1ـ ضعیف کوله‌ك	یوز و یاخود ال ایله حس ایتمه‌ك ممکن‌دور، بایراغی حرکته گه‌تیریر، کوچوك یاپراقلاری ته‌پره دیر	6ـ3	22ـ14
2ـ اورتا (معتدل)	یاپراق دالغالانیر، یاپراقلاری و آغاجلاریڭ خیردا بوتاقلارینی ته‌پره‌دیر	11ـ7	40ـ25
3ـ بیر قدر قوتلی	آغاجیڭ بویوك بوتاقلارینی ته‌پره‌دیر	16ـ12	58ـ43
4ـ قوتلی	اڭ بویوك بوتاقلاری و چوقدا یوغون اولمایان گوده‌له‌ری ته‌پره دیر	22ـ17	79ـ61
5ـ چوق قوتلی	آغاجلاری یه‌ره اگیر، چوق یوغون اولمایان گوده‌له‌ری و بوتاقلاری سیندیریر	31ـ23	112ـ83
6ـ فورتنا	ایوله‌رڭ داملارینی ییقیر، آغاجلاری کوکونده‌ن چیقاریر .	36ـ32	130ـ115

تدقیقاتی، دوغرو اولماسی ایچون، بیر نوع آغاج اوزه‌رینده آپارمالی‌دیر. مختلف آغاجلاریڭ کوله‌گه قارشی مقاومتی باشقا‌ـباشقا اولدوغوندان، نتیجه‌له‌ری یاکیلدا بیلیر. قیشدا آپاریلان تدقیقات ایله یازدا، یایدا آپاریلان تدقیقاتدا بیر اولماز: قیشدا آغاجلار یاپراق‌دان آزاد اولدوقلارینا گوره مقاومت

له‌ریده ده گیشیر. بوگا بناء قیشدا باشقا، یایدا باشقا تدقیقات آپارمالی‌دیر.
کوله‌ك تدقیقاتی نتیجه‌سینده آشاغاداکی حال‌لاری اوگره‌نمه‌یه چالیشمالی‌دیر:

1) تدقیق اولینان محلده هانکی جهتده‌ن چوق کوله‌کله‌ر أسیر.
2) هانکی قوه ایله کوله‌کله‌ر أسیرله‌ر
3) عادی کوله‌کله‌رده‌ن باشقا هانکی تصادفی کوله‌کله‌ر.
4) کوله‌کله‌رنیك أسمه‌سینیك هوا حرارتینه نه تأثیری اولور.
5) کوله‌کله‌رنیك أسمه‌سیله بولوت‌لارنیك حرکت‌له‌رینده نه‌مناسبت واردیر.
6) کوله‌کله‌رنیك أسمه‌سینه باقاراق گه‌له‌جه‌ك هوانیك حالینی قاباقجادان خبر ویرمه‌ك اعتیادینی کسب ایتمه‌ك، بو تدقیقاتی آپارماق، آشاغاداکی صورتده دیاغرام ترتیب ایتمه‌ك اولار.

آی گون	ساعت	فلوگه‌رنیك کوسته‌رمه‌سیله کوله‌ك نه‌رده‌ن أسیر	بولوتلار نه‌رده‌ن حرکت ایلیر	هانکی بولوتلار واردیر	هوانیك حرارتی	کوله‌کنیك نتیجه‌سی

یاغیش تدقیقاتی.

یاغیش تدقیقاتی ایچون یاغمور اولچه‌ن آلتده‌ن استفاده ایدیلمه‌لیدیر.
بو آلت تاپیلمادیغی تقدیرده ساده‌سینی قاییرماق ممکن‌دور: بیر عادی ویدره گوتورمه‌لی و آچیق یه‌رده قویمالی‌دیر. توپلانان سو بخار اولماماق ایچون ویدره‌نیك ایچه‌ریسینه آغزی أنده ده‌سته‌کلنمیش بیر تنکه (жест) و سویونو بوشالتماق ایچون‌ده بیر طرفینه لوله‌ك قویولمالیدیر. گونده بیر کره اوزه‌ری اولچولو بیر جدوه‌لی ویدره‌ده طوپلانمیش سویوك ایچه‌ریسینه سالاراق نیچه میللیمتروسو یغیلدیغینی اولچه‌لی و قید ایتمه‌لی‌دیر.
ویدره‌نیك سطحینه گوره یاغان یاغیشیك مقدارینی تعیین ایتمه‌ك ایچون

جدوللی مخبر (مەتزورقا) آلمالی. طوبلانان سویو توکوب حجمینی بیلمەلی‌دیر. همان حجمی اون کرە گوتوردوگدەن سوگرا ویدرەنڭ آغزی سطحینە تقسیم ایتمەلیدیر. عادی ویدرەنیڭ آغز سطحی 360 مربع سانتیمیترو ایدیر. اگەر مخبردە 36 مکعب سانتیمیترو سو طوبلانمیش‌سا 36 نی 10 ە ضرب و 360 ە تقسیم ایتمەلی‌دیر.

یاغیش تدقیقاتیندا آشاغاداکی نقطەلەری ایضاح ایتمەیە چالیشمالی‌دیر.

1) معین آیلاردا یاغیشلی و یاغیش‌سیز گونلەریڭ مقداری

2) اوزون زمان سورەن یاغیشلاریڭ و قوراقلیغیڭ وقتی و دوام مدتی.

3) یاغان یاغیشلاریڭ مقداری.

4) ایلك و سوڭ یاغیشلار.

5) شدتلی یاغمورلار و نتیجەلەری.

6) یاغیشدان اول و یاغیشدان سوگرا چایلار، قایناملار، بولاقلار.

7) یاغیشدان اول و یاغیشدان سوگرا نباتات.

قار تدقیقاتی.

قار تدقیقاتی‌نیڭ اهمیتی دیگر عنصرلەریڭکیندن آز دە گیلدیر.

ایستی‌نی چولە بوراقمادیغیندان قاریڭ آلتی ایستی قالیر و نباتات سوغوغوڭ شدتیندەن قوغرانیر. دیگر طرفدەن قار یەرە رطوبت ویریر. یازدا چایلارا قایناملارا سو ویرەن یەنە قاردیر.

دیگر طرفدەن اگەر قار پاییزدا یەر دەڭمامیش دوشوب اوزون زمان یەردە قالارسا، یاخود یازدا چوق دایانارسا نباتلاریڭ تلف اولماق قورقوسو واردیر، چونکە باندان تەفس ایلە حاصل اولان حامض قاربون چیخماغا یەر تاپمایوب نباتاتی تلف ایدیر. قار حقیندا آشاغاداکی تدقیقاتی آپارمالی‌دیر:

1) نە قدر مدت قار یاغمیشدیر.

2) نە قالینلیقدا یاغمیشدیر.

3) نه قدر مدت توپراق قارلا اورتولو قالمیشدیر.
4) قار نه قدر بەرك و یاخود بوشدور.
5) برینجی و آخرینجی قار نه زمان یاغمیش.
6) قاریك آلتینداکی حرارت ایله اوستونده‌کی حرارتده تفاوت واردیر.
7) قاریك نباتاتا نه تأثیری اولموشدور.

قاریك قالینلیغینی اولچمەك ایچون اولچو آغاجی گوتورولمەلیدیر. اولچو آغاجی ساده بیر تاختادان عبارت اولوب اوزەرینده سانتیمترولار قید ایدیلیر. اوزاقدان اولچونو سەچە بیلمەك ایچون سانتیمترونوك بیرینی بیر رەنك، دیگرینی باشقا رەنك ایله بویامالیدیر. آسان اولماقدان اوترو یەرە بیر دیرەك باسدیروب کنارینه بیر تاختا چاخیرلار، بویله که دیرەگیك سطحی یەریك سطحی ایله برابر اولور. اولچو آغاجینی همان دیرەگیك اوستونه قویورلار، قاریك قالینلیغی هانکی اولچوده دایانیرسا او اولچو قاریك قالینلیغینی گوستەریر.

رطوبت.

هواداکی رطوبتیده تدقیق ایتمەك ایچین عدی بیر سنبل چوپونو (گودەسینی) گوتوروب بچاق ایله یوقارودان آشاغایا دوغرو ایکی حصەیه بولمەلی. هر حصه یکیدەن بوکولوب ایکی چوپ عمله گەلەجەك، بونلاریك آشاغا اوجلارینی، بیر پەردەء بیر تاختایا یاپیشدیرمالی. هوادا رطوبت اولدوقجا یوقارو اوجلار بیر-بیرینه یاقین گەلەجەکلەر، هوا قورو اولدوقدا چوپلەر قورویوب یوقارو اوجلاری بیر-بیریندەن اوزاقلاشاجاقلاردیر.

باشقا حاللار.

یوقارودا سویلەنیلەنلەردەن باشقا دیگر اقلیم و هوا حاللاریندادا دقت یەتیرمەلی و واقع اولدوقجا هوا قلندرینه قید ایدیلمەلیدیر.
چەن، دومان، شه، قیرو، دولو، قوس قوزەح، گوك گورلاماسی، گونش و آییك اطرافینداا ایشیقلار و غیره.

طبیعت تقویمی.

هوا و اقلیم تدقیقاتی ایله موازی اولاراق نباتات و حیوانات عالمی‌نیڭ حیاتینا عائد تدقیقات گیتمەلیدیر. چوق کرە بو ایکی تدقیقات بیر بیرینی تمام‌لاشدیریر و بیری‌ـبیرینە یاردیم ایدەر.

حیوانات عالمیندەن آشاغاداکی وقعەلەری تدقیق ایتمەك ممکن‌دور:

1) بهاردا قوشلاریڭ گەلمە زمانی و پاییزدا اوچوب گیتمە وقتی (بلبل، سیغیرچین، قارانقوش، و غیرە کبی).

2) مختلف جوجو و حیوانلاریڭ بهاردا یوزە چیقما وقتی (جیبین، جیر جیراما، آری، قارینجا، کلم قوردو، کەپەنەکی، و غیرە کبی).

3) مختلف، قوش، جوجو و حیوانلاریڭ حیاتی حال‌لارینی قید ایتمە (سەرچە، قارغا، قارانقوشوڭ یووا تیکمە وقتی. قورباغانیڭ کورو توکمە زمانی، و غیرە کبی)

نباتاتا گەلینجە، بو یاخود دیگر نباتیڭ دوگمەلەری‌نیڭ آچیلماسی، چیچەكلەمەسی، میوە دوتماسی، میوەسی دەکمەسی، یاپراغی سارالماسی، یاپراغی توکولمەسی وقتلەرینی گوتورمەك اولار.

کند تصرفات تقویمی.

یوقاروداکی تدقیقاتلا قوشا اولاراق تصرفاتا عائد تدقیقاتدا گیتمەلیدیر.

کند تصرفاتینا عائد آشاغاداکی تدقیقاتی آپارماق اولار:

1) تاخیل و مدنی بیتکیلەریڭ بەش حالی‌نیڭ باشلانغیج و نهایتی: اکیلمەسی، باش ویرمەسی، سنبل چیقارماسی، چیچەكلەمەسی و دەریلمەسی.

2) بوستان و تەرەوەز بیتکیلەرینیڭ حیات دورلەری‌نیڭ باشلانغیج و نهایتی: اکیلمەسی، شیتیل‌لەنمەسی، بویومەسی، چیچەكلەنمەسی، ایلك میوە ویرمەسی و دەریلمەسی.

3) کند تصرفاتینا ضرر ویرەن بو یاخود دیگر عامل‌لەریڭ قید ایدیلمەسی:

تاخیل قوردونوك گورونمەسی، چول سیچانلارنیك گەلمەسی، دولو وورماسی، شاختا و غیره کبی.

4) کند تصرفات ایشلەرینیك باشلانما و تمام اولما وقتلەرینی قید ایتمه: یاز اکینینیك یابیز شوموتوك، اوت و تاخیل بیچینی‌نیك باشلانما و بیتمەسی و غیره.

بوتون بو تدقیقات هوا تدقیقاتیله برابر آپاریلدیقدا معین بیر تصور آلماق ممکن‌دور، مثلا بهار گەلیر کەن بیر طرفدەن حرارتیك دە گیشمەسی، دیگر طرفدەن قوشلاریك گەلمەسی، نباتاتیك چیقماسی حقیقتاً طبیعتده عمله گەلەن دە گیشیك‌ایکی آیدین گوستەرە بیلیر.

بو واسطه اوزەرینه بیرده خلق سوزلەرینی، مثال‌لارینی و اشارەلەرینی علاوه ایتمەك لازمدیر. خلق سوزلەریندەن بیر قسمی موهومات قبیلیندەندیر (فلان قوش اوقوسا تاخیل باتار کبی) بیر قسمی ایسه طبیعت اوزەرینده تجربەدەن آلینمیشدیر. (قیش شدتلی اولسا، تاخیل یاخشی بیتەر، قارانقوش آلچاقدان اوچورسا یاغیش یاغاجاق، گون چوق ایستی اولسا، بەرك یاغیش و دولو یاغار و غیره) بویله تجربەلەر اوزون ایل‌لەر سیناغدان چیقدیغیندان قیمتلی‌دیرلەر: مکتب بونلاردان بو یاخود دیگرینی گوتوروب تجربه ایتمەلی و فن نقطهٔ نظریله ایضاح ایتمەلی‌دیر.

آپاریلان مشاهده و تدقیقات یکونلانمالی و نتیجەلەر چیقاریلمالیدیر. عمومیت اوزره آشاغاداکی مقصدلەر اوزره نتیجه چیقاریلمالی‌دیر:

1) بیر آیدا و بیر ایلده بو یاخود دیگر وقعەنیك نیچه گون واقع اولدوغو (نیچه گون قار، یاغیش گونش و غیره اولموشدور).

2) بو یاخود دیگر وقعەنیك اولینجی و آخرینجی دفعه ظهوره چیقمالاری (اولینجی و آخرینجی قار و غیره).

3) بو یاخود دیگر وقعەنیك اصغری و اعظمی مقداری (اڭ سوغوق و اڭ ایستی اولان گون و غیره).

4) بیر آی ویا ایل مدتینده معین مشاهدەنیڭ عمومو حالی (یاغمورلو یاز، سوغوق، قیش، قوراق، یای و غیرە).

مشاهدەلەریڭ نتیجەلەری دیاغرام صورەتیلەدە گوستەریلە بیلیر. بعض کره معین مشاهدەنڭ بوتون گیدیشینی اکری غرافیق ایلەدە گوستەرمەك اولور.

قضالاردا قومپیلەقس ایشلەری [بیر هفتەلك ایش نمونەسی. (*)

یازانی: زاهید وکیلوف.

موضوع

I

ایو و عائلەدە

«مدتی: 7 گون»

بیرنجی گون

مشغله ــ I. ایو، اوتاقلار، پنجرە و قاپیلار، سوبالار و بونلاریڭ اهمیتی:
مشغله ــ II. پنجرە و قاپیلاری آچیب اورتمك اعتیادلاری.
مشغله ــ III. ایو رسمی.

ایکینجی گون

مشغله ــ I. اوتاق دیوارلاری. ایوان بالقوز.
مشغله ــ II. یاپراق شرقیسی.
مشغله ــ III. صیرا یا دیزیلمك. گون و آی اویونو.

(*) آغدام قومپیلەقس غروبوندا بیر ثانی سنه مدتینده کیچیلمیش قومپیلەقسلەردەن بیر هفتەلیك ایشلەریڭ نمونەسیدیر.

اوچونجو گون

مشغله ــ I. ایو اوتاقلاری. قوناق، یمك و یاتاق اوتاقلاری، صحی قورولوشو.
مشغله ــ II. تکلیك، ایکیلیك، اوچلیك، و اوتاقلار ایله جوپلەری صایماق.
هندسه شکللەری.
مشغله ــ III. یاپراق شرقیسینك دلی.

دوردونجو گون

مشغله ــ I یله کەن. نوعلەری. دالان. صحی طرفلەر. مرتبەلەر.
مشغله ــ II. کیلدن ایو.
مشغله ــ III. جملەلەر، علاقەدار اولاراق تحلیل.

بشینجی گون

مشغله ــ I. عائله عضولەری.
مشغله ــ II. عائلەدەکی ناغیللار. تاپماجالار.
مشغله ــ III. یاپراق شرقیسی.

آلتینجی گون

مشغله ــ I. عائله عضولەری‌نیك ایشلەری.
مشغله ــ II. عائله عضولەری‌نیك متقابل چالیشمالاری و اجتماعی اهمیتی.
مشغله ــ III. عائله عضولەریله علاقەدار اولاراق 10ە قدر سایی.

یدینجی گون

مشغله ــ I. عائله باشچیلاری. مقایسه.
مشغله ــ II. بو دائرەدە جملەلەر. تحلیل.
مشغله ــ III. ادمان. سیچان پیشیك اویونو، ایو و عائله موضوعونا یکون،

اوشاق حركاتى قسمى.

پيونەر حركاتى.

يازانى: قروپەئين

(كيچن نومرونيك دالى)

يولداشليق حقيندا.

يولداشليق و قوللەقنيفيزم حقيندا بيز چوق دانيشيريق. هر گاه بيز پئونەر دەسسەلەرينە ياقينلاشيب اونلارا ياقيندان دقت ايدەرسەك، او زمان يولداشليق قوللەقتيفى آدلانديرديغيميز بير شيئك اورادا دوغر ودا اولماديغينى تصديق ايدە بيلەريك. دستەلەريك مرور اوزرە أرينمەلەرى و دەگيشمەلەرىدە بو سويلەديكميزى تصديق ايدەر ثبوتلاردانديرر. عمومو يغينجاقدا بير پئونەر حقيندا مذمت چيقارماق، موقتى و ياخود هميشەليك اونو كنار ايتمەك كيبى تنبيه و انتظام چارەلەرى — كە پئونەر دەستەلەرينده گنيشجەسينه قوللانيلمقدادير. جملەسى بئونەرلەر آراسيندكى حقيقى يولداشليغيك و داخلى بيرليگيك ضعيف اولدوغونو ثبوت ايدير. عجبا بويلە بير بويوك نقصانى نيجه قالديرمالى؟ بو نقصانى قالديرماق ايچين اويغون چارەلەردەن بيرىدە، ايشى عموميتجه ساغلاملاشديرماقدان باشقا، اجتماعى — پراقتيقى ايشلەرىدە قوەتلەنديرمەك، اوشاقلاريك سربست چاليشمالارينى و هەمدە يولداشليغى يوكسەلدە بيلەن ايش مەتودلارينى ياقشيلاشديرماقدير. زيرا يولداشليغيك بويوب محكملنمەسىدە هپ بيرليكدە آپاريلان ايش اوزەرينە ممكن اولا بيلير. دەستە يچينده آپاريلان صحبتلە مكتبدە ديكلەنيلەن دەرس آراسيندا او قادار دا آيريليق يوقدور. بونلاريك هيچ بيرى، قوللەقتيفلە ياپيلان ايش كيبى اوشاقلارى بير

بيرىنە باغليا بيلمير؛ ايستەر بويلە بيرليك، ايكينجى بير دەستە اوزەرىنە بيرليكدە ياپيلان هجوم اولسون، ايستەرسە بيرليكدە گوگرچين اوچورتمادان عبارت اولسون؛ اوشاقلارى بير بيرىنە داها آرتيق ياقينلاشديرير يولداشليقلارينى داها محكم ايدير. هەر حالدا بز سويلەديكلرميزدە، «پئونەر دەستەلەرينيك ئوزگە بوستانلارينا هجوم ايتمەلەرى» كيبى آكلاشيلماماليدير. دوغرودور، بيز «مالكيتيك مقدس پرنسيبى» طرفدارلارىندان دەگيليكسەدە، ينەدە بوستانلارا هجوم ايتمەگى قومونيزما تربيەسينيك اصوللارىندان حساب ايتمەييريك. بونودا اوندان اوترى مثال گوستەرديم كە تشكيلاتسيز ياشايان اوشاقلار آراسيندا بو كيبى ايشلەر ياپيلماقدادير؛ بيزە قاليرسا نە اولور اولسون آنجاق قوللەقتيف حسيلە ياپيلميش بير ايش اولسون؛ ايستەر بو عمل نتيجەلى و يا نتيجەسز اولسون ـ مسؤليت قوللەقتيف اوزەرىنەدير.» ديميريك.

يولداشليغيك آرتماسينا و محكەلنمەسينە لازم اولان و يوقاريدا گوستەرديكيمز شرطلەريك اوزەرىنە بير شرط دخى علاوە ايتمەك ايستەرديم.

زيرا اوشاقلاريك داخلى بيرلشمەسى و يولداشليقلارى‌نيك محكملنمەسى ايچين بو مسئلەنيكدە اهميت و معناسى آز دەگيلدير. بو مسئلەدە پئونەر دەستەسينە قبول مسئلەسى، پئونەر دەستەسى‌نيك حياتينى و ايشينى تشكيل ايتمەك ايچين يوللار و اصوللار آراماق مسئلەسيدير.

حال حاضردا اوشاقلارى نيجە قبول ايديرلەر؟ اوشاقلاريك قبولى بويلە اولور: يا اوشاق نوزوكليب آدينى «يازديرير» سوگرادا قانونلارى و عادتلەرى ئوگرنمگە باشلايير و ئوگرەنيب قوينونا قويدوقدان سوگرادا آديملا يورومگە آليشير، بونودا ئوگرەنديكدەن سوگرا سانكە پئونەر حاضرلانميش اولور. ياخود اويلەدە اولور كە اوشاغيك آنجاق آناسى گلير. «بنيم اوشاغيمى‌دا يازيكيز دير؛ آخيردا بير آدام اولار، گوزلەرى آچيلار» كە اوشاغى‌دا يازيرلار. بعضاده اوشاغى بام ـ باشقا بير باهانا ايلە كتيريب يازديريرلار، مثلا يازديراندا بويلە ديرلەر كە:

ه‌نه‌وده بو هیچ دیڭج دورماییر، زول نادینجابلك ایدیر؛ بونو بن هیچ جور نو گره‌ده بیلمیره‌م؛ بونوك عهده‌سینده‌ن بلکه سیز گله بیله‌ر سیکیز!.. عمومیت اعتباریله بو، هیچ‌ده پیس ایش ده‌گیل. بلکه‌ده بو، پئونه‌ر تشکیلاتینیك اهالی آراسیندا داها آرتیق بیر نفوذ قازانمیش اولدوغونو گوسته‌ریر. لاکن بیز اهالینیك بو جور خوش رفتاریندان لایقینجا استفاده ایده بیلمیریك. دوغرودان‌دا کو گوللو صفتیله ئوزله‌رینی پئونه‌ر یازدیران بو اوشاقدان یقینا یاریسی یا یولداشلاری یازیلدیقلاری ایچین یاداکی پئونه‌ر اولماق مادی جهتجه فائده‌لی اولدوغو اوچون یازیلیرلار (یاقشی اوست باش ویریله‌ر، یایدا یایلالارا آپاریرلار). حتا ـ آتا آنالاری طرفینده‌ن پئونه‌ر یازدیریلان اوشاقلاریك ایچینده اویله‌له‌ری‌ده اولور که پئونه‌رلیگه و پئونه‌ر ده‌سته‌سینه دوستاقخانه‌یا باقان کیبی باقیرلار و یاخود تماميله قیدسیز و اعتنادسیز قالیرلار.

بو جور قبول ایدیلمه‌نیك نتیجه‌سی‌ده اوندان عبارت اولور که پئونه‌رلیگه میخانیقی صورتده قید ایدیله‌ن، میخانیقی صورتده‌ده تانیمادیغی اوشاقلاریك آراسینا گیجه‌ن بویله اوشاقلار وقتله‌رینیك چوق حصه‌سینی مشاهده ایله کیچیریره‌ر و ان‌ك آخیردا هوه‌سده‌ن دوشوب تماميله سوغوبورلار: پئونه‌ر تشکیلاتی بونلارا اوزاقدان داها خوش و مراقلی گورونوردو؛ حالبو که ده‌سته‌ده هیچ بیر تانیش اوشاق گورمه‌ییر؛ نه ایسه یازیلمیشدیر، اونا گوره‌ده اورادا میخانیقی صورتده قالمالی دوام ایتمه‌لی اولور. **ایشیك بیر چوقونو تلف ایده‌نده بو کیبی شیله‌ر اولور.** اویله خیال ایدیلمه‌سینکه پئونه‌ر ده‌سته‌سینه گیرمیش هر قیز و اوغلانی مراقلاندیرماق و پئونه‌رلیك ایشینه هوسلندیرمه‌ك اولار.

پئونه‌رلیگیك ئوزو دخی آقتیف اولماغی، سیاسی انقلاب روحلو اولماق ایسته‌ییر، جدیلك طلب ایدیر.

بوراسی‌دا کرك اونودولماسین که پئونه‌ر ده‌سته‌سینیك محیطینده اویغون شرطله‌ر اولمادیغی صورتده بو صنفله‌ریك جمله‌سی باتیریلا بیله‌ن کیبی، مناسب واسطه‌له‌ر موجود اولدوغو حالدادا بونلار گیت گیده آرتوب انکشاف ایده‌جکله‌ردیر.

بو جور اجتماعی آقتیفلیك اوشاقلاریك هامی‌سیندا بیر واقتدا بویوبوب

آرتمايير: بعضەرينده داها اير كەن ترقی ايتديكی زمان، باشقالاريندا ايسه، بالعكس. بونلارا نسبتله داعما كيچ آيير. بلكەده اون ــ اون بير ياشينا كيبی بو آقتيفليك چوجوقلاردا هله آييلماميش اولور. اونا گورەده پئونەر دەستەسينه گيرەن بو جور اوشاقلاری آقتيف ياپماق ايچين پئونەلەر دەستەسينك محيطی و شرائطی ضعيف و بلكەده ضرەرلی اولور: اوشاقلاردا مراق و هوەسي اوياتماق عوەضينه اونلاريك نفرتلەرينی قازانير.

«هر گوگەرتينيك بير موسمی اولور». حالبوكه 8 ــ 9 ياشلی اوشاقلاريك بعضەرينده ايسه، اجتماعی تشكيلاتچيليق ميلی گوزه چارپير. اونا گورەده واقتيندا تاثيرميز آلتينا آلينميان بويله اوشاقلار ايلك اول مكتبده دينج اوتورميان شيلتاقچيلاريك سايىلارينی چوغالديرلار، سوگرادا كوچه خوليقانلارينا قاريشيرلار و ياخود اولجه پئونەرلەريك، سوگرادا جوان قوممونيستلەريك تشكيلاتلارينا قارشی آيری بير تشكيلات ياراديرلار. ايمدی، نيجه ايتمەلی كه بير طرفدەن پئونەر دەستەلەرينی ضرەرلی عنصرلەردەن خلاص ايتمك، او بيری طرفدەنده چوجوقلار آراسيندا اولان آقتيفلەری نوز واقتيندا دارتيب گتيرمك ممكن اولسون؟ بوندان اوترو بيزجه ايلك اول ميخانيزما سيستەميده قبول ايتمه اصوللاريندان بير دفعەليك واز كيچمەلی و بونوك عوضينده باشقا بير مناسب سيستەم گوتورمەلی. بو جور قبول ايتمه اصوللاريندان بيرينی بيز گوستەرەك، بودور: فرض ايدەك بير قيز و يا بير اوغلان گلير و يا گتيريرلەر؛ رهبر ايسه، قبول ايتمەدەن اول آپارديغی صحبتی ايمديه قدر ياپيلديغی كيبی، يگی نامزديث يالگز آتا ــ باباسينك اجتماعی وضعيتينی آيدينلاشديرماق اطرافيندا دەگيل، بلكه اونوك (نامزدليك) نه ايله داها آرتيق مراقلانديغينی نەيه داها آرتيق ذوق و محبت گوستەرديگينی، پئونەرليكدەن نەلەر بكلەديگينی ألده ايتديكدەن سوگرا پئونەرليكه لازم اولان شرطلەری گوستەرير و پئونەرلەردەن ايستەنيلەن طلبەلەری (پئونەر ــ ياقشی بولداشدير، نظام و قاعدەنی بوزماز، دەستە طرفيندەن تابشيريلان هر جور وظيفەلەری اجرا ايدەر والخ) سويلەيير، مكتب و يا محيط يولداشلاريندان 4 ــ 5 نفرينی‌ده تشكيل ايتمكی و اجتماعی ايشلەردەن‌ده بيرينی اجرا ايتمكی تكليف ايدير.

دوغرودانﺪا پئونەر اولماغى باجاردىغىﯕﻰ ثبوت ايت! پئونەرلىكە يازىلماق ايچين كلن بو اوشاقدا دوغرودانﺪا پئونەرلىك هوەسى وارسا، شبهەسز بونلارىڭ جملەسىنى اجرا ايدەجكدير. بو اوشاقلا برابر مكتبدە اوقويان پئونەرلەر واسطەسىلە بونا گيزلى، ئوزو بيلمەدەن، كومك ايتمكدە اولور.

ايكينجى اصول: بر دەستەدە اولان پئونەرلەردەن هر كس 3—5 آداملىق، بر غروپ دوزەلدير، بونلار لا دوستلوق قاتير، بالاجا بير ايش اطرافيندا بونلارى بيرلشديرير، سوڭرادا دەستەيە داخل ايدير (ممكندور كە بويلەليكلە توپلانميش 52 اوشاقدان 3 نفرى دەستەيە گيرمەسين،—مراق ايتمەمەلى). دەستەيە گيرەنلەرىڭ ساىى يوق. خاصيتلەرى لازمدير، پئونەرلەردەن هر كس پئونەر تشكيلاتى اوغروندا آقتيف بير تبليغاتچى و بوجور غروپلار تشكيلاتچيسى اولدوغو حالدا پئونەرلەرىڭ ساىيلارينى‌دا آرتيرماق ممكن اولور.

بويلە قبول اصولونوڭ اوستونلوگو نەدەن عبارتدير؟

بو اصول اوزرە، اوشاقلاردان اڭ چاليشقانلارينى و دەگەرلىلەرينى توپلاماق اولور؛ خام عضولەرىڭ دەستەيە گيرمەمەلرى تأمين ايديلير، اوشاقلاردان بير قدر جديت و چاليشماق طلب ايتمكلەدە اونلارىڭ قلبلەريندە مراق اويادير.

بو اصولوڭ قورقولو جهتى نەدير؟ بو مەتودوڭ بير قورقولو طرفى وارسا، اودا رسمى بير «نامزدليك ايستاژيناە چەويريلمەسى، جانسيز بير شكل آلماسى، بيوروقراتلاشديريلماسى و اوشاقلارى دارتيب گتيرمەك رولونو اينيريب اونلارى كنار ايتمەك واسطەسى شكلى آلماسيدير. بونلار اولماماق ايچيندە معين بير ئولچو، معين بير تاقت لازمدير. بو طلباتلارىڭ هامى‌سى هەر جوان قوممونيستە و هەر گلەجەك فرقەچىيە عائد اولماليدير. كتابە و كتلەنيڭ آيرى آيرى فردينە ياقينلاشماغى باجارماق بويوك شرطدير. بويلە بير خاصە آنجاق رهبرلەرە مخصوص بر صفت دەگيل، هەر بير تشكيلاتچينيڭ‌دا صفتى اولابيلير.

مسئلە، بو تكليفلەرلە بوسبتون بيتمەيير. بير چوق باشقا يوللار دخى بولماق اولار؛ لاكن اونلارى‌دا آراماق، آختارماق لازمدير. هەر حالدا ميخانيز مليكدەن بير دفعەلىك واز كچمەك، داها محكم و قولاى بير چارا آراماق لازم گلير.

مسئلەنیڭ ایکینجی جهتی ایسە، اوشاقلاریڭ دەستەلەردە انتظاملی اولمالارینا عائد یوللاردان عبارتدیر.

حلقەلەر سیستەمی ـ پئونەر تشکیلاتی قورولوشونیڭ اساس تملینە قویولموش بیر سیستەمدیرکە بونوڭدە حیاتی و تربیەوی بیر قیمت و دەگەری واردیر.

بویلە سیستەمیڭ دوغرودانداا دەگەرلی اولدوغونو اثبات ایچین بر مثال گوستەرمەك اولارکە اودا مکتبدە اوقویان شاگردلەر آراسیندا یاپیلان تشکیلاتیڭ همان حلقە سیستەمی مەتودیلە یاپیلماسیدیر.

دیمەك اولارکە بودا، پئونەر حرکاتینیڭ پراقتیقاسیندا قازانیلان آپ آشکار موفقیتلەردەن الڭ پارلاغیدیر. لاکن بو پارلاق موفقیتیڭ ئوزودە دەرینلشمەگە و گیت ـ گیدە ایلەریلەمەگە محتاجدیر. بو مسئلەنیڭدە بیر قادار قارانلیق و رهبرلەری راحتسیز بوراقان جهتلەی واردیر. بودا، حلقەنی قومپلەقتە سالماق اصوللاریدیر. بو یولدا چوق چالیشیلمیش و چوقدا گوتور ـ قولار ایدیلمیشدیر. اوشاقلاریڭ یاشلاری، بویلاری، میل و رغبتلەری، دوستلوقلارینیڭ دەرەجەسی. بیلە اونودولامیشدیر؛ لاکن یەدە ایستەنیلەن تیجەنی آلا بیلمەك ممکن اولمامیشدر. حتا پئونەرلەر، ایستەدیکلەری کیبی حلقەلەرە آیریلماغیدا تکلیف ایتمیشدیلەر. بو ایشیڭ نظاما سالینماسینی رهبر ئوزو بیلە عهدەسینە گوتورمؤشدو؛ لاکن یەدە مسئلە آیدینلاشمامیش قالمیشدیر. بو مسئلە ایلە ایمدیدە بیر قادار بیز اوغراشاو. حلقە، نەکیبی مقصدی تعقیب ایدیر؟ حلقەنیڭ تعقیب ایندیگی مقصد **برلیکدە چالیشماق و پئونەرلەر آراسینداکی یولداشلیق بیرلیگینی محکملندیرمەکدیر**. 40-50 نفرلیك بیر دەستە ایلە چالیشماق بیردەن بیرە یاراماز، چتیندیر. دوغرودو، بیر چوق اویلە ایشلەردە واردیرکە بونلاری 40 آداملیق بیر قولەقتیفلە بیرلیکدە و بیر وقتدەدە یاپماق ممکندور؛ لاکن بوراداا اون سکز نفردن عبارت خیردا غروپلارا استناد ایتمەك لازم گلیر. بویلە ایسە، یاقشی اولمازدیمی، بیرلیکدە چالیشماق کیبی اساس مقصد نظردە دوتولاراق (یولداشلیق آراسینداکی بیرلیك استحصالیدیر، بونوڭ ئوزودە

بيرليكدە چاليشار كن، دوغور بويوبور و محكماشير)، قومبلەفتاەشديرمە اصولودا بو مقصدە تابع ايديلەيدى. بو اصول قبول ايديلديكدەن سوڭرادا، طبيعى، حلقەلەرە آيريلماق مسئلەسيندە، اجراسى دەستەنيڭ عهدەسينە بوراقيلان بير وظيفەنيڭ خصوصيتلەرينە رعايتلە حل ايديلە بيلير. بير مثال گوستەرەك. فرض ايدەك كە بير دەستە «اورمانلاشديرما گونى»نى آپاراجاقدير.

بورادا بير چوق چوربەجور ايشلەر اولا بيلير. مثلا: آغاج ئەكمەك ايچين الويريشلى يئر تاپماق لازمدير؛ بو مقصدلەدە، موافق حكومت اوغانلاريلا دانيشماق، جوان آغاجلار اولان يرە گيتمەك. چوڭالار قازيماق، مكتبلىلەرى توپلاماق، تشكيل ايتمەك، مكتبلە، جوان قومموءنيستلەر اتفاقينيڭ اوزە گيلە دانيشماق لازم گلير،— بو ايشلەريڭ هامىسينى بير آدام باجارا بيلمەز كە.

بويوك ايچين باشليلار آراسيندادا «اورمانلاشديرما گونى» خصوصوندا تبليغات آپارماق لازمدير. بو وظيفەنى نيجە تقسيم ايتمەلى. غروپلاردان (حلقە) بيرى ايشيڭ تيخنيقى جهتينى عهدەسينە آلير— آغاجلارى ا ئكمەك، مناسب يير تاپماق، جوان آغاجلار اولان يرە گيتمەك والخ كيبى. ايكنجى حلقەدە بو ايشيڭ تشكيلات جهتينى عهدەسينە گوتورور، مكتبلە، ئوزە كلە دانيشماق، لازم اولان كاراسيلارى (بئل، كورەك) تاپماق كيبى. اوچونجو حلقە ايسە، ايشيڭ تبليغات طرفينى عهدەسينە آلير— اعلانلار حاضرلايير، شعارلار يازير، صحنەلەشديرمەلەر، جانلى غزتەلەر تشكيل ايدير، مكتبدە كى، زاووددا كى ديوار غزتەلەرينە مقالەلەر يازير والخ..

طبيعى، ايش بو جور تشكل ايتديكدەن سوڭرا يئونەرلەردەن هەر كس، دەستەنيڭ عموم ايشيندە اشتراك ايدەر كن، عين زماندا اڭ جوق سەوديگى و مراقلانديغى ايشيدە گورور و بو مقصدلەدە يوقاريدا گوستەريلەن غروپلاردان (حلقەلەردەن) بيرينە گيرير. اوبيرى يولداشلاريلە بيرليكدە چاليشماغا باشلايير، بير داها، ويلە چاليشماق. يولداشليق ئوزە كلەرينڭ دە معين بير ايش اوزەريندە محكملەنمەسينە سبب اولور؛ زيرا عموم وظيفەنيڭ بير حصەسينى قوللەقتيف صورتيندە عهدەسينە گوتورەن بير غروب (حلقە) عين زماندا دەستە قارشيسيندا مسئوليتىدە قوللەقتيف صورتدە اوزەرينە آلمش اولور. ديمەك كە، عموم

وظیفه‌نیڭ موفقیتله اجرا اولونماسی تماملە حلقه‌نیڭ دقتلی، باجاریقلی و چالیشقن اولماسیله رابطه‌لیدیر. بو اصول اوزره ایش یاپیلار کن، پیونه‌رله‌ر دەستە طرفیندەن ویریلەن وظیفه نوعله‌ری اوزەرینده کوپلاشاراق، تشکیلات آپارماق، تیخنیقی وەردیش قازانماق کیبی فایدالی مهارتدە کسب ایده بیلیرلەر.

بو سیستەمیڭ آدینی بز «متحرك حلقه‌لەر سیستەمی» قویموشوق و بیزجه، بو سیستەم، حلقه سیستەمینی داها تکمیل ایدیجی و چوجوقلاریڭ اینتەرەس و مرافلارینا داها اویغون بیر سیستەمدیر. بو سیستەم اوزره بویوك یاشلیلارلا آز یاشلیلاردا بیرلیکدە چالیشا بیلەر؛ بو سیستەم، یولداشلیغی، حلقه‌لەری و تام دەستەنی واحد بیر بدەن کیبی یاپیب محکماندیره بیلیر.

بو دائرەیه مخصوص الڭ آخرینجی مسئلە، قوللەقتیفیزم ایله پیونه‌رلەردە قوللەقتیف وەردیشلەری بسلەمەك مسئلەسیدیر.

اولجه پراقتیقی صورتدە یاپیلار بیر وظیفەدە کی قوللەقتیفیزمیڭ نەدن عبارت اولدوغونو آڭلاتاق: بو مسئلەنی چوق وقت بیز اویله دوشونوروك که قوللەقتیفیزم سانکه معین بیر قوللەقتیف عضولەرنیڭ عین زماندا بیر وظیفه ایله بیرلیکدە چالیشمالاریندان عبارتدیر. حالبوکه مسئلە بویله آڭلاشیلیرسا، او وقت حربی قوممونیزم دوریندە دەمیر یوللارینیڭ قارلارینی تمیزلەمەك ایچین زور ایله و بیرلیکدە چالیشدیریلان بورژوەیلاریڭ ایش گورمەشیله نەدە اوزمان قوممونیستلەریڭ ایمەجیلیك یاپوب دەمیر یوللارینیڭ قارلارینی تمیزلەمەلەری آراسیندا هیچ-بر تفاوت و آیریلیق اولمایبر.

لاکن بورژوەیلاریڭ زور ایله گوردوکلەری ایش خاصەلەری بام-باشقا اولان کیبی، قوللەقتیف دوشونجەلەریدە امەجیلیك یاپیب ایشه گریشەن بیر دەستە قوممونیستلەریڭ دوشەنجەلەریندەن باشقا ایدی.

دیمەك که یالگز بو علامت کفایت ایتمەز. بونوڭ اوزرینه باشقا علامتلەریدە علاوە ایتمەلی‌ییك. او علامتلەردە تقریباً بونلاردیر: بیر بنادا یاشایانلاریڭ کوڭوللی صفتله بیرلیکدە ایش گورمەلەری؛ موافق اولماق ایستەدیکمز مقصد و غایه‌نیڭ عمومی و مشترك اولماسی؛ بیرلیکدە اجرا ایتدیکمز

وظيفەنى شعورلە دوشونمەك و بو ظيفەنيك‌دە، اصل مقصدمزە وارماق ايچين
بير رابطە اولدوغونو آڭلاماق و الڭ نهايە، معين بير وظيفەنى گوردو كوموز
زمان بيزى بيرلەشديرەن منتظم بير قورولوش سيستەمى‌نيك وارليغيديرە
اوزمان وظيفەنيك بيرليكدە و عين واقتدا ياپيليشى قوللەقتيفيك و قوللەقتيفلە
آپاريلاك بير ايشيك يكانە علامتى اولماييب آنجاق تشكيلاتميزيك نوعلەريندەن
(فورمالاريندان،) هم‌دە عادى صورتدە بيرليكدە چاليشما اوزرە قورولان الڭ
بسيط و قولاى نوعلەريندن بيرينى تشكيل ايدير: لاكن تشكيلاتيك، غروپلارا
(حلقەلەرە) آيريلماق كيبى‌دە چتين فورمالاري واردير. بويلە اولدوغو واقت
غوروپ و حلقەلاردان هەر بيرى عمومو وظيفەنيك بير قسمينى عهدەسينە
گوتوروب اجراسينا چاليشير؛ قوللەقتيفيك تاپشيرماسيلە حتا بير ايشيك بير آدام
(فرد) طرفيندەن اجرا ايديلمەسى‌دە ممكندور. بويلە كە بو جور تشكيلات
فورمالارى عين بير ايشى ياپاركن قوللانيلديقلارى زمان، بير بيرينى‌دە تكميل
ايديرلەر. بير مثال گوتورك: فرض ايدەك كە پئونەر دەستەسى. «بين‌الملل‌چوجوق
هفتەسى» قومپانياسينى آپارماق ايستەيير. الڭ اول پئونەرلەريڭ عومومو يغنجاقلاريندا
بو خصوصدا بير صحبت آپاريلير؛ سوڭرادا بو ايشيك آپاريلماسينى پئونەرلەر
پلانا آليرلار. بير دەستەنيك آيرى-آيرى غروپلارى (حلقەلەرى) عهدەلەرينە
بيرەر وظيفە گوتورير. پئونەرلەريك ئوزلەرينەدە شخصى وظيفەلەر تاپشيريلا
بيلەر (هفتەنيك معناسينى عائلە ايچيندە آيدينلاشديرماق، بير حياطدا ياشايان
اوشاقلارى دەستەيە جلب ايتمەك كيبى).

پئونەر دەستەلەرى‌نيك بير چوقو قوللەقتيفليگى، بير غروپدا اولان اوشاقلاريڭ
ميخانيقى قومشولوقلاريندان و ياخود بير ايشيك بوتون حلقە و يا دەستەطرفيندەن
ياپيلماسيندەن عبارت بيلير. حالبو كە قوللەقتيفلى ايش تشكيل ايتمەك ايچين
لازم اولان دەگەرلى اصوللاردان بيرى‌دە بودور كە: قوللەقتيف-دەستەطرفيندەن
تاپشيريلان بير وظيفە بير فرد (پئونەر) طرفيندەن مستقل اولاراق ياپيلير.
لاكن بو اصولو قوللانماداان چوق واقت چكينيرلەر، احتياط ايديرلەر. فرديتە
(ايندیويدو آليزمە) وارمادان قورقورلار؛ حالبو كە بو اصولى قوللانماقلادا بيز،

اوشاقلاری قولله‌قتیف قارشیسیندا مسئول اولماق کیبی ده گه‌رلی بیر تربیه اصولونا آلیشمادان محروم ایدیریك.

اونا گوره‌ده محض اونوك نتیجه‌سی اولاراق، پئونه‌رله‌ر آنجاق ده‌سته ایچینده پئونه‌ر کیبی دولانیر: ده‌سته خارجینده‌ایسه، او؛ ئوزونو هیچده قولله‌قتیفیك مسئول بیر عضوی سایمابیر، و تشکیلات خارجیندا اولان اوشاقلاری تشکیل ایتمه کده‌ن عاجز قالان کیبی‌ده ئوزوده سوگرا بونلارا قوشولوب جماعتیك ضدینه و ضره‌رینه اولان بیر چوق پیس حرکتله‌ر توره‌تمه‌گه باشلاییر؛ یاندا که تمامیله اشتراکسیز قالیر و ئوزونوك انتظاملی اولدوغونو پوزغون اوشاقلاریك پیس دولانیشلارینا قارشی قویماقدان عاجز اولور، باجارماییر. بیر داها قولله‌قتیفیزمیك بو معنادا آگلاشیلماماسی هم پئونه‌ر ده‌سته‌له‌ری ایچینده، هم‌ده خصوصاً چوجوق اوله‌رینده بیر چوق غیر مقبول احوالاتیك توره‌مه‌سینه سبب اولور، مثلا بویله، حسن: «ولی ایشله‌مه‌ییر؛ بن نه ایچین ایشله‌ییم» دیدیکده، ولی‌ده: «حسن، صفر، غفار، جعفر... ایشله‌سین، بن‌ده ایشله‌ییم» دییر والخ. بویله که اوشاقلاریك بر برینی قباحتلندیرمه‌له‌ری ایش واقتینیك تام یاریسینی آلیر، صنایع ایدیر. اونا گوره‌ده بز، بویله یاراماین و متین احوالاتی نظره آلاراق، آرتیق رسمیتی ملاحظه ایتمه‌ده‌ن، قولله‌قتیفی و قولله‌قتیفیزمی میخانیزم صورتینده دوشونمه‌ده‌ن واز کیچه‌ره‌ك، وظیفه‌نیك اساس مقصدله‌رینی اوشاقلاریك ئوزله‌رینه آیدینلاشدیرماق، اجتماعی و لازملی اولدوغونو بیلدیرمه‌ك و سوگرادا اونلاریك (اوشاقلاریك) قابله‌رینده کوگوللو اولماق حسینی اویاتماق لازم گلیر.

اونا گوره‌ده وظیفه‌له‌ری آیری-آیری پایلایان و ایش پلانینی مذاکره ایده‌ن زمان پئونه‌زله‌ری‌ده چاغیرماق، اونلارلا مصلحتله‌شمه‌ك، مذاکره ایتمه‌ك لازم‌دیر. جونکو بونلاری بوجور باشا سالماق و آگلاتماق اولار که عمومو وظیفه‌نیك بیره‌ر نوعله‌رینی آیریلیقدا اجرا ایده‌ن بونلار (پئونه‌رله‌ر) عین زماندا عمومو بیر ماکینانیك لازملی حصه‌سی حساب اولونورلار. قولله‌قتیفیك تاپشیرماسی اوزه‌رینه ته‌ك-ته‌ك وظیفه ویرمه‌ك سیسته‌مینی (فردیه سیسته‌می) داها آرتیق گنیشلندیرمه‌ك، عین زماندادا بوجور وظیفه‌له‌ری غروب ویا حلقه‌له‌رلك قولله‌قتیف ایشله‌ریله بیتیشدیرمه‌ك گه‌ره‌کدیر که بویله‌لیکه‌ده قولله‌قتیفیزم قوه‌تلی اولا بیلسین.

(دالی وار)

عمومو فنی قسم.

هارمونلار.

بوبرەك اوستو غدەلەری.

یازانی : **ابوالحسن رحیملی.**

مثلث شکلینده اولان بیر جفت غدەدیر. هەرەسی بوبرك اوزەرینده وسط طرفده یەرلەشمیشدیر. بیش سانتیمترو اوزونلا و أنه، اوچ سانتیمترو قالینلیغا مالکدیرلەر. اون آلتینجی عصرده بەللی ایدیسەده، فونقسیاسی و وجوددا اهمیتی خصوصیندا هیچ بیر معلومات یوق ایدی.

اون دوققوزنجی عصریك اورتاسیندا بەللی ایدیلدی کی «آدیسسون» خستەلیگی آدلانان خستەلیك بو غدەلەریك فعالیتیله علاقەداردیر. بو خستەلیگه دوشەنلەرده وجودی گوندەن ـ گونه آریقلاییر، عضلەلەر ضعیفلەییر، هضم پروسەسسی بوزولور، دەرینیك رەنگی بوزاریر و لەکه سالیر. فیزیولوژیق بو دەگیشکلیکلەر یانیندا پسیخیق خستەلیكدە اوزینی گوستەریر: روحو فعالیتلەرده طبیعی گیدیشیندن چیقیر و روحو بیر أزگینلیك حاصل اولور.

بو برەك اوستوغدەلەریك خستەلنمەسی گوستەردیگمیز بو حاللاری موجب اولور.

بو برەك اوستوغدەلەریك دەریندەن تدقیقی اوندوققوزونجو عصریك سوگوندان باشلاییر. بونلاریك هەرەسی آیری ـ آیری ایکی قسمدن عبارتدیر:

طیش قسمی و ایچ قسمی. طیش قسمینه ئەپیتەلیال، ایچ قسمینه قرومافین قسم دەییلیر. ئەپیتەلیال قسم کوچوك اوزونسزورادیال وضعلی حجیرەلەردەن

منشكلدير، بير چوق حجەلەرى احتوا ايدير. قرومافين قسمى‌نى تشكيل ايدەن حجيرەلەر نسبتا بويوكدير. بو حجيرەلەر قروم و دمير دوزلاريندان بوياندير، ياشيلەمتراق و ياموررەنك آلير. (قرومافين آدلانماسى‌دا بوندانديير).

ايستەر تشكللەرى و ايستەر فونقسيالارى اعتبارلا هەر ايكى قسم بير-بيريندن فرقليدير. ئەپيتەليال قسم ئەمبريئوندا قارين بوشلوغونوك ئەپيتەليال قسميندن، تناسل غدەلەرينيك تشكل ايتديگى يەردن حاصل اولور. تناصل غدەلاريلە اورتاقلى منشائە مالك اولدوغو كيبى ئەپيتەليال قسم فونقسياجادا هەمەن غدەلەرلە علاقەليدير.

قرومافين قسمى اوز تشكلنى سيمپاتيق سگيرلار سيستەمينيك منشأندن باشلاير، اونوكلا برابر تشكل ايدير، ئەمبريئونوك 5 نجى آيينا دوغرو سيمپاتيق سيستەمدن آيريلماغا و بو برەكلەريك اوزەرينە طرف دونمەگە باشلاير. اوز فونقسياسينجادا قرومافين سيمپاتيق سگيرلار سيستەمينە ياقيندير و هەمەن سيستەمى قسماً اوز تأثيرى آلتينا آلير.

بو برەك اوستوغدەلەرينيك فونقسياسينى آچيق آكلاماق ايچين سيمپاتيق سگيرلار سيستەمينى خاطرلامالى يز. وجوددا ايكى دورلو سگيرلار سيستەمى اولدوغو معلوممزدير: مركزى سگيرلار سيستەمى و سيمپاتيق سگيرلار سيستەمى. بونلار وجوددا باشقا-باشقا وظيفە آپارير. مركزى سگيرلارسيستەمى وجود و خارجى عالملە علاقەدار ايدير، اورغانيزمى خارجى عالمدە وقوع بولان وقعەلەردن خبر ايدير و هەمەن وقعەلەرە قارشى اورغانلارا معين وضعيت آلديرير. سيمپاتيق سيستەميك خارجى عالملە ايشى يوقدير؛ او، وجودوك داخلى اورغانلارينى بير-بيريلە باغلاير، اونلاريك فعاليتندە سازش و اويقونليق تأمين ايدير.

سيمپاتيق سگيرلار سيستەمى اوزليگيندە ايكى حصەيە آيريلير: اصل سيمپاتيق سيستەم و پارا سيمپاتيق سيستەم. بونلاريك هەر ايكيسى بيرلىكدە وجودوك بوتون ايچ اورغانلارينا گيدير، فقط بيرى ديگەرينيك ياپديغينيك تەرسينى ياپير: اصل سيمپاتيق سيستەم وجودوك بعض اورغانلاريك فعاليتنى شدتلەنديرديگى تقديردە پاراسيمپاتيق سيستەم اونلاريك فعاليتنى آغيرلادير و عكسينە... مثلا، اصل

سيمپاتيق سيستەم وجوددا كی قان قابلارينی دارالدير، پاراسيمپاتيق سيستەمسه‌، قان قابلارينی گه‌نيشله‌دير.

قروماقين قسميك افراز ايتديگی هارمون آدره‌نالين آدلانير. بو بره‌ك اوستوغده‌له‌ريك تدقيقيه اوغراشان عالمله‌رده‌ن **اوليوه‌ر** و **شته‌فه‌ر** (1894) بو- بره‌ك اوستوغده‌سينيك قروماقين قسميندن پايلميش ئەقـتراتی حيوانيك وجودونا (قانينا) شيرينغا ايده‌رك تثبيت ايتديله‌ر كه آدره‌نالينيك تأثيريله وجوددا قانيك تضييقی آرتير، ايری قان قابلارينا قانيك تضييقی $1/4$ آتموسفه‌ره وارديږ. قانيك تضييقی آرتيران دامارلاريك قيصيلماسی‌دير و دامارلاری قيصان‌دا آدره‌نالينديږ.

سو كرالار عالمله‌ر لابوراتوآرلاردا سينه‌ر. يولی ايله باشقا ماده‌له‌ردن آدره‌نالين استحصال ايتمه‌گی اوگ‌ه‌ندی و اونوك خاصه و طبيعتی د‌ها ده‌ريندن تدقيق ايتدی.

آدره‌نالين قانا شيرينغا ايتديريلديگی زمان بوتون قان قابلارينا عينی ده‌ره‌جه‌ده تاثير ايتمه‌يير. كوچوك آرته‌ريالارا و قاپيلالارا قوه‌تلی تاثير ياپير (اونلارنی دارالدير)، اطراف آرته‌رياللارينا جزئی تاثير ياپير، جگر و دماغ دامارلا- ريناسا، هيچ تاثير ايده‌مه‌يير. قارا جگريك، بوبره كله‌ريك، معده‌نيك آرته‌ريا- لارينی داها چوق دارالدير، قلبيك وه‌ناسينی ايسه‌، عكسينه‌، گه‌نيشله‌دير. (سيمپاتيق سيسته‌م‌ده بويله تاثير ياپير).

آدره‌نالينيك بويله تاثيری دامارلاردا قانك عه‌ومی صوره‌تده تضييقينه سبيت ويرير، قان وجودوك ايچه‌ری جهتله‌ريندن اطرافه‌. آق جگرله‌ره و دماغا دوغرو آقير و بورالاردا توپلانير. آدره‌نالينيك اڭ اوفاق دوزاسی بيله وجوددا اوز تاثيرينی گوسته‌رير.

آدره‌نالين قلبيك تقلصنی آرتيرير و قوه‌تله‌نديرير. (سيمپاتيق سيسته‌م‌ده ـ بونو ياپير؛ پارا-سيمپاتيق سيسته‌م‌سه عكسينه‌، قلبيك تلقصنی ضعيفله‌دير و آغيرلاديږ).

آدره‌نالين هضم اورغانلاريندا تاثير ياپير و بورادا كی تاثيری، بيرقادار مر كبدير. هضم انبوبه‌سينيك سفينقتورلارينی قاپاپير، معده‌ و باغيرساغيك ديوار- لارينی حر كتده‌ن سالير، هضم غده‌له‌رينيك فعاليتنی يوكسه‌لدير و اونلاريك افرزنی چوغالدير (سيمپاتيق سيسته‌م معده‌ و باغيرساغيك ـ حركتينی ساقلايير.

هضم غده‌له‌رینیڭ افرازینی چوغالدیر؛ باراسیمپاتیق سیستم ــ تام بونوڭ عکسینی یاپیر). توکروك غده‌له‌رینیڭ افرازی قاتیلاشیر و یاپیشقانمسیلاشیر.

جگرله‌ریڭ برونخیلاری آدره‌نالینیڭ تاثیریندن که‌نیشله‌نیر.

آدره‌نالین افراغات اورغانلارینیڭدا فعالیتنه تاثیر یاپیر: بوبره‌کله‌رده سدیك حصولونو آرتیریر، سیدیك کیسه‌سینی گه‌نیشله‌دیر. سیدیك یوللارینیڭ تقلصنی آرتیریر و بونوڭلادا سیدیگیڭ سیدیك کیسه‌سینه آقوب تویلانماسینا سببیت ویریر.

آدره‌نالین عضاله‌ریڭ تقلصنی آرتیریر، ده‌ریده‌کی پیغمه‌نت ماده‌له‌رینی آزالدیر، تویو آغاردیر و سیره‌کله‌دیر.

آدره‌نالین دالاغیڭدا فعالیتی اوز تاثیری آلتینا آلیر. بویله‌که وجودا داخل اولدوغو زمان له‌قوسیتله‌ریڭ سایی بیر مکعب ساتمیروقابدا 2000 نه قادار قالقیر (غادی اولاراق بونلار 6000 ـ 10000 دیر).

آدره‌نالینیڭ تاثیریله سیدیکده شکریڭ مقداری آرتیر. بو وقعه گوسته‌ـ ریرکه قارا جگرده آدره‌نالینیڭ تاثیریله شکر استحصالی چوغالیر، قان شکر جهتیندن زنگینله‌نیر، بوبره‌کله‌رده قانداکی آرتیق شکری قاندان ترسب ایتدیریر و سیدیکه ویریر.

بورایا ده‌ك سویله‌دیکله‌رمیز گوسته‌ریرکه بوبره‌ك اوستو ـ غده‌له‌رینیڭ فعالیتی و هارمونونوڭ چوغالماسی بیرچوق اورغانلاریڭ فعالیتنده به‌للی باشلی ده‌گیشیکلیکله‌ر حاصل ایدیر. بو داخلی ده‌گیشیکلیکله‌رله علاقه‌دار اولارق اورغانیزمده آز چوق خارجی ده‌گیشیکله‌رده اوزینی گوسته‌ریر. مثلا: پولس آرتیر، حرکتله‌ر ایتیله‌شیر، گوز به‌به کله‌ری گه‌نیشله‌نیر، ده‌رینیڭ ره‌نگی آغاریروالخ.

عکسی تقدیرده یعنی قروماقین فعالیتجه ضعیفله‌دیگی زمان پولس آغیرـ لاشیر، حرکتله‌ر سستله‌شیر، گوز به‌به کله‌ری دارالیر، باغیرصاق ایتی ایشله‌یر، وجود چوق تەرله‌یر، توکروك و گوز یاشی افرازی چوغالیر والخ..

ئه‌پیته‌لیال قسمیڭ فعالیتی. بوبره‌ك اوستوغده‌له‌ریڭ بو قسمی خولین آدلانان هارمونو تدارك ایدیر و تاثیرینی بو هارمون واسطه‌سیله اجرا ایدیر. خولین هارمونو دماغدا و لیمفا دوگونله‌رینده‌ده حاصل اولور.

خولین آدره‌نالینیڭ یاپدیقلارینیڭ تەرسینی یاپیر. فقط، بونوڭ تاثیری آدره‌ناـ لینکیندن ضعیفدیر. خولین قلبیڭ تقلصنی آغیرلادیر و سیره‌کله‌دیر، قان قابلارینی

کەنیشلەدیر و دولایسیلا قانیڭ تضیقنی آزالدیر، باغیرصاقلاریڭ حرکتینی سرعلەدیر، هضم انبوبەسینیڭ سفیقتورلارینی آچیر. بو خاصەلەریلە خولین پاراسیمپاتیق سکیرلار سیستەمینیڭ فعالیتە یاقیندیر، چونکە هەمەن سیستەمدە اوزفعالیتینی بوساحەدە اجراایدیر.

مقالەنیڭ اونیندە دیمیشدیککە بوبرەك اوستوغدەلەرینیڭ ئەپیتەلیال قسمی تناسل غدەلەریلە اورتاقلی منشائە مالکدیر. منشاجە باغلی اولدوغو کیبی قسما وظیفەجەدە تناسل غدەلەریلە باغلیدیر. بوبرەك اوستوغدەلەرینیڭ ئەپیتەلیال قسمی قوتلی اولان وجوددا دەری یومشاق اولور، قافادا، یوزدە و وجودوڭ سایر یەرلەریندە توی اورتوسو سقلاشیر. دەرینیڭ یومشاقلیغی اونوڭ آلتیندا چوقلی مقداردا پی بیریکمەسیندن ایلەری گلیر. قاستراسیا یاپیلمیش وجودلاردا ساقال و بیقلار توکولدو کوکیبی ئەپیتەلیال قسمدە ضعیفلەییر.

حاملە قادینلاریڭ قارینلارینیڭ اوزەریندە بعضا توی حاصل اولور. بو حادثە قسما تناسل غدەلەرینیڭ فعالیتیڭ قوتلەنمەسیلە و قسمادە ئەپیتەلیال قسمیڭ قوتلەنمەسیلە وقوع بولور. گوستەریلەن بو فاقتلار گوستەریر کە ئەپیتەلیال قسم وظیفەجەدە تناسل غدەلەریلە باغلیدیر.

بوبرەك اوستو غدەلەریڭ قرومافین و ئەپیتەلیال قسملەری فونقسیاجا آیریدیر- سادا، اساسا اونلاری آیری حساب ایتمەك اولماز، چونکە اولا بونلار بیر- لەشمیش کیبدیر، ایکنجیسی هەرهانگی بیر فردە بونلاریڭ بیری انکشاف ایتدیگی حالدا دیکەریدە انکشاف ایتمیش اولور و بیری ضعیف دوشدوگو حالدا دیکەری‌دە ضعیف دوشمیش اولور.

انسانیڭ شخصیتینیڭ تبارزیندە ویسخیقاسنیڭ تعیینندە تیروئیدا و تناسل غدەلەری کیبی بوبرەك اوستوغدەلەردە بویوك رول اوینایر.

هالەن انسانلار آراسیندا دورت تەمپەرامەنت آیریلە ایدیردی: سانغوینیقلەر مەلانخولیقلەر، خولەریقلەر و فلەغماتیقلەر (یەڭی مکتب - 1926 نجی ایل № 5 - 4 • باق). انسانلار تەمپەرامەنتجە داها مختلف اولدوغوندان بوقلاسسیفیقا- سیون تام معناسیلا دوزگون دەگیلسەدە یەنە پسیقولوژی‌دا و سایرەدە تەمپەرا- مەنت آیریلیندا آز- چوق مقصدی تامین ایدە بیلیر• غایت مختلف فردیلەر بو دورت قطب اطرافیندا غروپلاندیریلابیلیر.

هاله‌ن انسانلاری بو دورت تەمپەرامەنتە آیردیقدا «شیره» یی اساس گوتور-میشدی. بو بولگو هارمونلار نقطه‌سینجه‌ده بیر قادار دوغرو چیقیر. تیروئیدا و بوبره‌ك اوستو غده‌له‌ریك فعالیتی قوتلی اولور-سا، سانغوینیق تیپی تبلر ایدیر. (چاپوق و قوتلی). تیروئیدا قوتلی، فقط بوبره‌ك اوستو غده‌له‌ر ضعیف اولورسا، مه‌لانخولیق تیپی تعیین ایدیر. (چاپوق و ضعیف). تیروئیدانیك فعالیتی آشاغا و بوبره‌ك اوستو غده‌له‌رینكی قوتلی اولورسا، خوله‌ریق تیپی (آغیر و قوتلی) تبلر ایدیر. هه‌ر ایکیسینیك فعالیتی آشاغا اولدوغو زمان فله‌غماتیق تیپی (آغیر و ضعیف) تعیین ایدیر. شخصیت تبلرینده بو هارمونلاریك قومبیناسیونو بویله بیر جدول‌له گوسته‌ریله بیلیر: + اشاره‌له‌ری غده‌له‌ریك فعالیتینیك قوتلی اولماسینی، — اشاره‌له‌ری‌سه، ضعیف اولماسینی گوسته‌ریر.

تەمپەرامەنتلەر / هارمونلار	تیروئیدا هارمونو	بوبوك اوستو-غده‌له‌ری هارمونو
سانغوینیق	+	+
مه‌لانخولیق	+	—
خوله‌ریق	—	+
فله‌غماتیق	—	—

بعص انسانلاردا هه‌ر ایکی غده اورتا دەرەجەدە فعالیتده بولونور و بو زمان طبیعی، اورتا بیر تەمپەرامەنت تعیین ایدیر. شخصیت و تەمپەرامەنت تعیینده بونلاردان علاوه آز-چوق باشقا غده‌له‌رده رول اوینایر و بونلاریك تاثیریله همه‌ن دورت تەمپەرامەنت اطرافیندا غروپلانان چوق مختلف واریانلار میدانا گلیر.

مسئول مدیر: مصطفی قولیف

1, 2 və 3-ncu gyrypların Turq dili dərsləri *) hakkında metodiq məqtyb.

Jəni Məqtəblərdə kiraət dərsləri və onyn məksədi.

Qəhnə məqtəblərin əvvəlqi (1, 2, 3uncu) gyryplarında iqi cur dərs qeçirdi: birisi dil; iqincisi də hisab. dil dərsini kiraət qitabları əjrətirdi; onlarda olan materjallarda muəjjən parçalardan: maddi və əxlaki hiqajələrdən ibarətidi ·

Hesab dərsi də sajların əməlijjatları, birdə baз karıзdırıcı və həjatla heç munasəbəti zadı olmıjan məsələlər ilə doly idi.

By iqi dərsdən baзka bir də nobə usylilə imla dərsləri qedir, və bynyn da butun no'lərini jıgsak içində diqtə ilə kopjədən gejri bir зej tapmarık.

Imdiqi məqtəblərin dərs xusysynda əl atdıgı mənbə çok zənqin xəzinələrdir: həm də verilən dərslərin hansı jaзajıзa fajdalı olan зejlərdən bəhs etdiqdən baзka yзakların bejinlərini tərbijə əjləməjə, iradələrini kuvvətləndirməjə də jardımçıdır.

By mənbə'lər təbijət, zəhmət, cəmijet dir, imdi yзaklar by mənbə'lərin içinə atılacak, oradaqı materjalları ja rəhbərli və jaxydrəhbərsiz tədkik edəcəq, təsnif ejləjəcəq, bir birləriilə danıзıkda bylynacaklar; dili, jazıjı və butun elmləri bir alim qibi by zənqin materijalların içində əzləri javaз-javaз jaratacaklardır.

Jykarıdan bəri səjlənən by iqi dəvri tytyзdyrsak hər halda by nəticəjə qələ biləriq: əsqi məqtəblər çok dar çərçivədə verdiqləri materjalı həjatla əlakəsiz və hazır verirdi.

Bynynla yзagı fitrətən kəjatdan yzaklaзdırır, onyn aktivlijini əldurur; icad və qəзf kabilijətini əlindən alırdı.

Imdiqi məqtəblər isə bynyn təmam tərsinə iз qərur: yзakı butun elmilərin mə'xəzi olan bir xəzinə icinə atır: elmi kanynları hazır verməjir; yзakların əzunə qəзf etdirir.

Bynyn uçun də aktif adamlar jetiзdirməji mycid və qəзif insanlar əmələ qətirməji bojnyna qəturur. Je'ni məqtəblərdə yзak-

(* Xəlifə zadə M. A. tərəfindən jazılmıs və Syltanof A. ın rəhbərliji ilə idarə olynan komysjon tərəfindən təshih və təsdik olynmyзdyr.

ların işləməq usyllarıda əsqilərə bakanda ajrıcadır; byrada işlər fərdi bir halda dejil, dajima cəmijjət kollektif usylynda aparılır.

Yşakları by tərzdə çalışdırmak sotsijalizm kyrylyşy uçun hazırlık qərməq deməqdir; byda jenə əsqi məqtəblər ilə daban dabana zidd bir haldır.

Səjlədijimiz əsaslar jeni məqtəbləri jaratmış və əsqi məqtəblərin butun e'mi metodologıjasını jıgmışdır, bynyn uçun kiraət qitablarının mundəricat və təsnifini dəqişdirmiş və tədris tərzinə də bir çok jeniliqlər ilavə ejləmişdir. By məqtybda biz həman jeniliqlərdən bəhs edəcəjiq.

Jeni kiraət qitabları.

Jəni məqtəbi jaradan və əsqi məqtəbi qəqundən jıkan əsaslar kiraət qitablarının təsnifini və parçalarını da dəjişdirdi.

Əfsanələr kiraətdən tamamilə kaldırılmış, bir çok əxlakı və dini əsaslar jıkılmış oldygyndan onlardan bəhs ejləjən həqajələrdə tyllanmış, kyry və həjatla əlakəsiz olan maddi hiqajələr belə səhnədən çəqilmişdir; imdiqi qitablara kojylan parçaların dəlalət ejlədiji movzy'lar muhit və həjatda tamamilə tapıla bilir.

Məvzy'lar fəsillərə riajət olnarak verilmiş hər fəsildə təbiətdən, zəhmətdən, cəmijjətdən bir çok materjallar alınarak materjalizm dijalektikası uzrə jaazılmışdır.

İlq dəf'ə jazılan by qitabların təsniflərində, ifadələrində əlbətdə bir çok janlışlıklar varsada muəllimlərin dikkət və ehtimamlar'ilə bynlarda duzəldiləcəqdir.

Hər halda byrası ajdındır; qitablar jeni əsaslara qərə jazılmış və əsqi qitablara daban dabana zidddir, bynlar ilə də jeni məqtəbləri biz Azərbajcanda kyracagık.

Qitablar ana dilində jazılmış və həman həman jerli lugətlər ilə ifadə edilmişdir; həjatdan yzak terminləri çok az dir; bilxassə əvvəlqi həqajə dajıma sonraqılar için hazırlık qərə biləcəq mahijjətdədir. bynyn uçun kiraətin texnikasında yşaklar əzijjət çəqməjəcəqlərdir, çok hiqajəji muəllimsiz də okyjyb kana biləcəqlər. Parçalar təsvir, təhqijə və dijalozy tərzində jazılmışdır. çok vaktıda təsvirləri muəllimin syalları vasitəsilə təhqijələri (hiqajə tərzində olanları) danışdırmak ilə və dijalozyları da (danışık syrətində olanları) dramatizatsija ilə səjlətməq lazımdır.

Jeni usylda kiraət dərsi verirqən muəllim joldaʒlar bir çok jeni əsaslara rəajət etməlidirlər, o əsaslar bynlardan ibarətdir:

1 — kiraətə qirmədən əvvəl, kiraət parçasɩnɩ açmak için (tapʒɩrɩk) məvzylarɩ;

2 — mə'nəvi və məntiki təhlildə materjalizm məntiki;

3 — kiraət parçasɩndan sonraqɩ (gajə) tapʒɩrɩklarɩ;

4 — azad kiraətlər.

By jeni əsaslarɩ aparmak için məqtəbdə bir çok ʒərtlər də lazɩmdɩr; muəllimin dərslərə jakʒɩ hazɩrlana bilməsi, əz baʒɩna sɩnɩf idarə ejləməsi və bynyn qibi bir çok iʒlər...

Bilxassə muəllim joldaʒlarɩn elmcə kuvvətli olmasɩ da by ʒərtlərdən ən muhummudur.

By ʒərtlər tapɩlmajan jerlərdə muəllim joldaʒlar butun əsaslarɩ jerlərinə jetirməq məcbyrijətində dəjildirlər. Mumqun olan əsaslarɩ məqtəbdə tədbik ejləməq mumqun olmajanlarɩ isə hələliqdə bɩrakmak muəllimlərin əz əhdəsinə byrakɩlɩr. Imdiliq by jeni əsaslarɩn izahɩna qeçəq: əvvəlcə tapʒɩrɩklardan baʒlamak lazɩm qələcəqdir; ancak byndan kabak muhumm bir məs'ələ hakkɩnda azacɩk mə"lymat verməq qərəqdir. kiraət dərslərində tapʒɩrɩklar muhumm jer dytmakdadɩr.

Dejilə bilir qi məqtəbdə kiraət dərsləri bir sahat vakt dytarsa təxminən tapʒɩrɩk iqi sahat kədər muddət istəjir; əlbəttə bynlarɩn həpsini kiraət saətlərindən almak mumqun dəjildir; bojləcə həftənin bir qunundə ancak bir dənə kiraət dərsi vərməq mumqundur, by isə oky və jazɩdan yʒklarɩ qeri salar.

Bynyn uçun məqtəblərdə, programda qəstərilən kiraət saətləri dərsi də qetməlidir; ancak tapʒɩrɩklarɩn islah və tərtib və həvalə iʒləri isə təbijjat və vətən ʒinaslɩk içinə daxil edilməli və daha dogrysy iqi gyryplarda vətən ʒinaslɩk və təbiijjat dərsləri by qibi tapʒɩrɩklardan ibarət olarak kiraətə dajɩma hazɩrlɩk qərməli və kiraət dərsləri də əz jerində həman dərslərin yʒaklarɩn zehnində məhqəmləʒməsinə ajrɩca qəməq etməlidir.

Tapʒɩrɩklarɩn hamsɩnɩ ʒajəd təbiijjat və vətənijat dərsləri ədəjəməzsə o zaman az, çok kiraət dərsindən və hətta hesabdan da qəsib onlara verməq ola bilər; by ʒərtilə qi tapʒɩrɩklarda hesabɩ mələqəjə də əhəmmijət verməlidir.

Tapзƅrƅk.

Yзaklara bir parçajƅ okymak həvalə ejləmədən kabak onyn anlaзƅlmasƅna qөməq ejləməqdən өtru bir çok hazƅrlƅklar qөrulməlidir qөhnə məqtəblərdə də by hazƅrlƅk vardƅ; ancak by iз muəllim ilə mutəəlimlərin arasƅnda olan muqaləmədən ibarət idi. By muqaləmə qimi vakƅtda xijalƅ bir tərzdə qedirdi, qimi vaktdada muзahədə vasitəsilə olyrdy. Hər iqi tərzdə muqaləmə yзaga syval verib muəjjən jerə dikətini cəlb ejləməq və muəjjən sərhəddə cavab almakdan baзka bir iз qөrmurdu. By muqaləmədə yзaklarda mustəkill tədkik kabilijjəti bөjumurdu; onlarƅn jaradƅcƅlƅklarƅ artmƅrdƅ; muəllimi əklinə, syvalƅna tabe' olmak, dar çərçivə içində cavab aktarmak ilə iqtifa olynyrdy; imdi isə by cur muqalimələrə məqtəblərdə muəllimlər çok muzdərrd kaldƅklarƅ zaman muracəət etməlidirlər.

Imdi by muqaləmə əvəzində jeni məqtəblər ."təpзƅrƅk„ usylƅna muracəət edirlər. Tapзƅrƅk usylynda okynacak parçaja janaзan və jaxud parça məalƅnƅn өzundən ibarət olan məvzylar qөturulur, tədkik için mutəəllimlərə verilir. Onlar da ja təqliqdə ja kollektif halƅnda ja өz baзlarƅna jaxud da muəllimin rəhbərlijilə həmən məvzyyn verilən cəhətlərini tədkik edir, tapdƅklarƅ cəhətləri savadsƅzlƅk dəvrlərində xatƅrlarƅnda dytarlar, bөjuq gyryplarda isə dəftərlərinə kejd edirlər. Imdiqi zamanda kiraət qitablarƅna kojylan parçalar өlqədəqi təbiət kyrylyзyndan; өlqənin cəmijjət əlakələrindən, zəhmət kyrylyзlarƅndan qөturulmuз məvzy'lardan ibarətdir. Bynyn için yзaklara verilməsi lazƅm qələn tapзƅrƅklarda həjatdan yzaga çƅkmajƅ bacarmjacaklar.

Jalƅnƅz kiraət parçasƅnƅ seçərqən mumqun oldƅkca yзagƅn jaзadƅgƅ fəslidə numynəsini muhitdə tapa biləcəji məvzylardan ibarət olmasƅna dikkət lazƅmdƅr. By зərtə rəajət edilirsə tapзƅrƅk için veriləcəq iзlərdə fəslə və hejata tamamilə yjmyз olacakdƅr.

kiraət qitablarƅnda məhəldən və fəsldən hətta zamandan yzak məvzy'larda vardƅr. Məsəld: kəza çocyklarƅ için viзkalar; imdiqi çocyklar için daз dəvrindəqi əqin, traktor olmajan bir qəntdən өtəru traktor ilə əqməq havanƅn təzjiki, kaplan by kəbildəndir. By cur təsadifiərdə tapзƅrƅk için modeldən təcrubə alətlərindən əvhədən və rəsmdən istifadə olyna bilir.

Tapзƅrƅklar mumqun oldykca mutəəllimlərin өz kərarƅ və muəllimin rəhbərliqilə olmalƅdƅr; by jol ilə iз qөrməji bacarmƅjan

muəllimlər yзaklara vəzifələri dogrydan dogryja tapзıra bilər. Tapзırık hər gryp mutəallimində verilə bilər. Ancak veriləcəq məvzyy yзagın tətkik kuvvəti fəvkində olmamalıdır. Sonra ejn məvvzyyngrypda tədkik olyna biləcəq cəhətlərini jakзı seçməq, by cəhətləri də yзakların qyclərinə yjdyrmak qərəqdir. Məsəla: ilq gyrypda mutəallim ajləsinin qərduju ev iзlərini tədkik edə bilər; qənd Зyrasının iзini muhitdə olsa belə tədkik etməji bacarmaz.

By cur məvzy'da iqinci və uçuncu gyryp tələbələri tədkik edə bilərlər. Jalınız iqinci gyryp məvzyyn bə'si tərəflərini uçunculər isə daha murəqqəb cəhətlərini araзdırmalıdırlar; əlbətdə iqinci gyryp tələbəsi Зyra Sədrinin vərqi jıgdıgına, məqtəbə jardım ejlədiqinə, jol kajrıldıgına dikkət etməji bacarar; uçuncu Dairə Ispalkomilə əlakəsini ətrafilə araзdıra bilər.

Tapзırıgı vermənin tərzi də jenə hər gyrypda bir—birinin ejniloa bilməz...əvəlqi gyryplarda yзaklara məvzyyn tədkik ediləcəq cəhəti ajdın və əjanı olmalıdır; je'ni əvvəlcədən muəllim byny ajdınlaзdırlmalı.

Iqinci gyryqlarda tədkik cəhətləri daha umyny olmalı, uçuncu gyryplarda isə daha mucərrəd qetməlidir.

Misal için „baharda daglar" məvzyyny qəturəq.

Uçuncu gyryp için Tapзırık.

1 — Dagların nəbatları
2 — Dagların nabatları arasındaqı karlar
3 — Dagların hejvanları nə nalda ola bilir

By jol ilə verilən tapзırıla, uçuncu gyrypyn mutəallimləri tədkikdən sonra aзagıdaqı cəvabları hazırlamagı bacararlar.

1 — Daglarda otlar qəjərmiз, agaçlar jaзarmıз, zogal, karagat çiçəq açmıз;

2 — Kyzej və agaçlar arasında kalan karlar ərijir sel halında akıjır

3 — Jer altında bylynan karınca və həзərat uzə çıkmıз, kyзlar jyva tiqməjə də baзlamıзlardır, qeçəri kyзlar da qəlmiзlərdir; halby qi iqinci gyryp tələbəsi için by cur tapзırıkdan o cur cəvab almak mumqun dejildir; by cur cəvabı, onlardan almak için tapзırık зy plana qirməlidir:

1 — Baharda bagların otları agacları nə hala qirir.
2 — Kyzejlərdəqi karlar necə olyr?

3 — Jer altı hejvanları, əhli və qeçəri kyзlar nə kajrırlar.

Byna okзajan səvallar vasitəsilə iqinci gyryp mutəallimlərindən 3—cu gyryp mutəllimələrinin cəvabı alına bilir.

Hər iqi gyrypyn verdiji cəvab ejni olsada tədkik kuvvətləri bir ola bilməz.

Çunqu iri gyryplar tədkik için məvzy'da muhumm noktələr byla bıldiqləri halda iqincilərdə by məharət tapıla bilməz.

Bynyn uçun də uçunculərə umymy syrətdə verilən tapзırık, qincilərdə daha derin və daha incə qetməlidir.

Birinci gyrypda bilxasə ilq altı ajda yзaklar kıraətdə qeçəcəq ot, taja qibi qəlmələrin, ja xud (pajızda mallar tailada olyr) qibi cumlələrin mədlyllarına (mə'nalarına) bəsit syrətdə dikkət edib jadlarında qerduqlərini saklıja bilərlər, altı ajdan sonra artık byradada tapзırıklar qəniзcə və mufrədatlı bir зəqlə qirə bilər.

Gyryplar irəlilədiqcə kiraət parçasının hazırlıgından etru verilən tapзırık məvzy'ları da çok ihatəli, yzyn ve'dəly olmalıdır. Bynyn uçun muəllimlər kiraətdən bir neçə elakəli parçaları seçməli və həpsinə də hazırlıkdan etru məvzy, verməlidir.

Məsələ: kiraətdə fərz edəlim qi, toprak sınagı; bostanda toprak sınagı; bostanı pejinləməq, jer əqməq qibi bir neçə əlakəli parçalar var; by parçaların hamısına jardımdan etru qeçən il tazaca pejinlənmiз olan bir jeri tədkik için yзaklara tapзırık vərilə bilir, ezu də bojlə olyr.

1 — Qeçən il jerin nə rənqdə oldygyny komзylardan sormak;

2 — Byrada jer jejəsi sonra, nə kajırdıgını sormak;

3 — Jerdəqi imdiqi toprak rənqi nə cur olybda by hala qəldiji.

4 — Qənddə byna ajrı misallar (mezədə duzluqlərdə).

Iзtə by tapзırık ilə uçuncu gyryp teləbələri jykarıdaqı parçaların hamısına jarajan hazırlıgı qerə bilirlər.

Sınakların by cur qeniзi, bejuq gyryplarda çok fajdalıdır; xırda gyryplarda isə fajdalı olamaz, yзaklarda nəticəli bir зej duzəldə bilməzlər.

Tapзırıkların tədkiki zəhmetə seqənsə daha aktif və həjatca daha fajdalı olyr. Məsələ: (pajızda pambık) parçasını açmak için veriləcəq (pambık tarlası) məvzyynda yзaklar pambıgı dərməqlə bərabər tədkik ejləsələr fəvkəl-adə fajdalı olyr.

Bynyn uçun də yзaklara təsərrufatla meзgyl oldykları zamanlarında—qi məqtəblərdə tə''til qedir—ajlık hətta daha çok muddətli tapзırıklarda verilməlidir.

Məsəla: qitablarda jaj fəsli iзlərinə ajid butun məkalələrin tapзırıkları jajdan kabak verilməli və pajızda istənməlidir.

Əlbətdə qi bojlə yzyn muddətli tapзırıkları ilq gyryplarda verməq mumqun dəjildir. Tapзırıkların qimi nəv'ləri də vardır qi mutəəllimlər qerdiqləri зejləri ejni məqtəbə kolleksijon kajra bilərlər.

Məsəla: qəndin topragını tədkik etməq için bir tapзırık vərilmiз isə byrada yзaklar civardaqı xırda daз, kym, topraklardan ispiçka kablarına numynələr toplamajı da bacararlar.

Japraklar məvzyynda qerbarı (nabatları və japrakları və japrakları kyrydyb saklamak) japa bilərlər, bəjlə jerlərdə tapзırık planına kolleksijonda daxil edilməlidir.

Modeli qildən bilən və rəsm halında çızılması mutəəllimlərdən ətru fajdalı olan tapзırıklardada əl iзi tərəfləri plana daxil edilməlidir.

Tənəzzəhlərdə muəllimin iзtiraqile qerulacəq bir tapзırıkdan ibarət olmalıdır. By зərtlə qi hər xırda kiraət parçası için məqtəbi boзaldıb tənəzzəh ilə vakt itirməməqdən ətru və qəniз ədədi çok olan məvzy'ları tənəzzəh tapзırıg зəqlində aparmalıdır.

Jeni məqtəblərin bir məksədi də mutəəlimləri kollektif halında iзləməjə alıзdırmak oldıgını muəllim joldaзlar hər halda bilirlər. Ancak jalnız ictimai tərbjə ilə kollektif iзlərdən bir nəticə çıkarmak olmaz; kollektifə mustəkill fiqirli bejin ilə qirməjə nfərdlərin bəluqdə heç menfəəti ola bilməz.

By nəktəji nəzərdən mutəllimləri mustəkill tədkikə alıзdırmak məksədi də jenə tərbije və tədrisin nənbədə kojdygy məsələlərdəndir.

Qedəqce tə''rif edəcəq olsak jeni usyl tərbijənin muhumm bir tə''rifidə bojlə çıkar: tərbijə mustəkll və jaradıcı zehinlərə Ictimai birməksədə çatmak için birliqdə iзləməq və jaзamak kabiljətini kazandırmakdır. Bynyn için tapзırıkların qimisini yзaklara verirqən təqliqdə iзləmələrini tələb etməli; bynynla onlara mustəkill jaradıcı bir kabilijjət kazandıracagız. Çok vaktdada birliqdə qerulməq için tapзırıklar verilməlidir; bynynla də onları kollektif çalıзmaja alıзdıracagız.

Nihajət hər iqi durlu tapзьrьkda, ojlə bir tərz qөturməlidir qi mutəəllimlərin iзlərinin məhsyly ictimai mənfəət və əhəmmijjəti olan bir nuktəjə toplansьn.

Misal için (Qəndin topragьnь tədkik) tapзьrьgьnь qəturəq: Fərz edəq qi byny fərdi olarak yзaklar tedkik ejlədilər və kolleksijonda topladьlar, byny ictimai bir nuktəjə cəlb için meqtəbdə bir toprak kolleksijony duzəltməq qafidir. By kolleksijona yзagьn birisinin qətirdiji qirəç daзьnь, o birisinin pejinli topragьnь daha obirisinin өzqə зejini versəq muзtəreq birkolleksijonduzəltdiqlərinə və onyn uçun də hər fərdin hissəsi oldygyna da mutəəllimlər kinaət ejləsələr kollektifi bir məksəd hasьl olmyз olyr. Dogrydan dogryja muзtərəq olarak japьlmak için verilən tapзьrьklarьn өzundə isə by məksəd vardьr.

Əlbətdə butun fərdi tapзьrьklarьn nəticəsini kollektifi bir hala qətirməq mumqun dəjil; çok vaktda lazьm də dəjil, fərdi tərbijənin də məqtəblərdə çok əhəmmijiətli oldygyny onytmamak lazьmdьr.

Sьnьfda tələbə çok isə; kollektif tapзьrьklar, vəzifələrin kolləktif tərəfindən tələbələrə ajlanmasь lazьmdьr, sonrada əsnasьnda onlarь ejn məksədə iзləjən bir neçə bөlujə bөlməq də mumqundur.

Bə''zən bir məvzyyn muxtəlif cəhətlərini, muxtəlif fərdlərə jaxud muxtəlif boluqlərə pajlajьb, tədkik və sonra birləзdirməq də mumqundur məsələ: (qəndin topragь) məvzyynda bostan topraklarь bir bөluqə, orman topraklarь bir bөluqə, diqərləri də daha өzqəsinə kolləktif tərəfindən həvalə olynyb sonra birləзdirilməsi də mumqundьr. Ancak hər məvzy, by cur pajlamak, hər sьnьfda by cur hərəqət ejləməq dogry dejildir.

Məsələ: xьrda sьnьflarda tədkik olynan məvzyyn yзaklar bejnində qəlunməsi neticədə heç bir butunuluj əmələ qətirə bilməz, necə qi bir çok məvzy'larda өzu butunləзə bilməz..... Kollektifi tapзьrьklara muəllim өzudə qirə bilər, byrada yзaklar qibi çalьзar; onlara rəhbərliq edər; nəticəjə də bir fərd qibi зəriq olyrsa by iзin çok tərbijəvi fajdasь olar.

Bə''z agьr məvzy'larda by cur hərəqət ejləməq lazьmdьr; məvzy'larьn ən agьrlarьndan muəllim, bir muəllim qibi hərəqət ejləsə də zərər jokdyr; ancak by cur hərəqət nə kədər az olsa tərbijə bir o kədər jakзь olar.

Tapзьrьk materjallarьnь tərtibə salmak mutəəllimlər iclasь və ja muəllimin өzu tərəfindən qөstərilmiз plan uzrə tapзьrьklar

tədkik edilib (jri gyryplarda) dəftərə jazLldLkdan ja xud (xLrdalarda) jadda saklandLkdan sonra əldə edilən materjalL məksədə yjgynlaзdLrmak için tərtib və tesnif ejləməq iзi baзlamalLdLr.

Hər halda yзaklarLn topladLklarL materjal, plan çərçivəsinə və bizim istədiqimizə tamamilə yjgyn ola bilmijəcqdir. Qimi yзak az, qimisi çok materjal ilə ortaja çLkacak, qimisinin topladLgL bəlqədə heç iзə jaramLjacak. ToplanmLз kolleksijon materjallar da jenə by halda olacak.

Iзtə by pəraqəndə mə'lymatlarL məksədə yjgynlaзdLamrk için sLnLf iзini baзlamak lazLmdLr. Byrada toplanan əhəmmijjətli materjallarL yзaklar ilə birliqdə tərtib ejləməq, plana kojmak, icab edənlərin modelini duzəltməq. qərəq olanlarLn rəsimlərini çizməq qibi iзlər qerməlidir. By qibi iзlərin çoklygy muəllimləri "vakt itər„ dejə korkytmamalL, byrada aparLlan musahəbələr kədər dil hazLrlLgL qerə biləcəq heç bir dərs jokdyr. Byrada kyrylan planlar kədər jazL ejrətəcəq, imla qestərəcəq vasitə tapLla bilməz.

Byrada yзaklar ezləri verilən məvzyə dajir mə'lymat jLgmak mələqəsini, mə'lymatL tərtib və təsnif ejləməq iktidarLnL, jeni qəlmələri jazmak və ejrənməq kabilijjətini aktiv olarak kazanLr, bir danə by cur iзin fajdasL on dənə məvzyy imla syrətində kopjə ilə jazmanLn fajdasLndan çokdyr.

JykarLda qeruldyj qibiu tapзLrLklar bir çok cur ola bilər, jalLnLz təq bir kiraət parçasLnL okytmak için verilmiзləri vardLr bynlara (bəsit) dejəq; birdən zijadə kiraət parçalarLna qiriз hazLrlamak fiqrilə verilmiз tapзLrLklar vardLr; bynada (murəqqəb) dejəq. Bəsit tapзLrklardan əldə edilən materjallar təsnif edildiqinə həman saətdə kiraət parçasLna hazLrlLk vəzifəsini qerəcəq materjallarL yзaklarLn qezunə çarpdLrmalLdLr. By cur materjallara dajir səz və plan jazLsL qeçərqən parçadaqL çətin anlaзLla bilən lugətlərdə səjlənməli, kollanmalL.

Murəqqəb tapзLrLklarda isə by son iз, parçalar okyndykca japLlmalL: Jə'ni hər parça okyndygy zaman murəqqəb tapзLrLkda toplanan materjallara muracəət etməq və parçaja lazLm olan mə'lymatL tazadan açmak, by əsnadə çətin qəlmələri plan jazLsLnda və muqaləmədə iзlətməq lazLmdLr; teqrar edəq qi, tapзLrLklar və onlardan toplanan materjallarL iзləməq, kiraət parçasLna qiriз hazLrlLgLdLr by hazLrlLk əvvəlləri (muqaləmə) adlanLrdL, və jalnLz muqaləmədən ibarət olyrdy. Imdi isə aktif bir iз halLnda qedir. Mum-

qun oldykca kiraətə qiriз hazırlıgı by kajda da qetməlidir; mumqun olmadıgı təkdirdə isə əsqi "muqaləmə" jolyny da hələliq mən'i etməjiriq.

Mə'nəvi təhlildə taza məhtəvijat.

Dytakqi tapзırıklar tədkik olynmyз, kiraət parçasına hazırlık için lazım qələn iзlərdə qerulmuзdur. Byndan sonra kiraətə qiriз baзlamalıdır təfsiri kəraətin hissəsində jeni məqtəblərin o kədərdə jeni əsasları jokdyr; bizim jeni prensib olmak uzərə əhəmmijət verəcəqimiz bir məsələ varsa oda məntiki təhlil məsələsidir. Imdi məntiki təhlilin gajəsiyзaklara Marks məntikilə aləmə bakmajı eqrətməqdir. Imdi məntiki təhlillər yзaklara eqrətmelidir qi insanda o biri hejvanlar qidi jaзamak için təbijətlə mubarəzə edir; bynyn mubarəzəsi japdıgı alətlər evlər və sair vasitələr ilə olyr. Hejvan daima bədənini, insan mədənijjəti mubarəzəjə yjdyryr. Zəhmət jaзamanın ən əsaslı vasitəsidir; zəhmət və təsərrufatın tərzinə qerə insanlar cəmijjətlərini kyrmyзlardır, kyracaklardır.

By əsaslarda hazırlanan yзaklar dogrydanda Зyra və Sosjalist kyrylyзy uzvu ola biləcəq xərafatçılıkdan, məvhymatçılıkdan by fiqirlər ilə kyrtylacak və aləmə maddi bakiзilə bakacakdırlar. Mənəvi təhlil içində qeçilməsi lazım olan maddi dijalektika əsasları bir fəlsəfə kədər agır qerunməməq için bynları əməli bir neçə misal ilə baglajak: fərz edəlim qi iqinci gyrypda traktor mənzyməsində" çok qarlıdır qəndçilərə traktor" sezununmə'nəvi təhlilindəjiq byrada yзaaklar ilə aзagıdaqı danıзıgı aparırık.

— nə için traktor əqin için qarlıdır?
— Çunqu dərin və tez kazır.
— Tez kazanda nə olyr qi
— az zəhmət çəqilir, çok jer kazır.
— Çok jer kazılmanın fajdası nə dir
— çok bygda sepilir, çok məhsyl alınır
— deməq qi traktor ilə biz az zəhmət çəqib çok məhsyl alırık və raəht jaзajırık jakзı traktordan kabak nə iзlədirdiq.—Qotán
— By varqan traktory nə için kajırdılar
— Çunqu bynynla daha çok iз qerməq olyr
— ondan əvvəl nə vardı—Xıз
— Nijə qotan kajrıldı
— Daha qarlı oldygy için

— Deməq qi insan həməзə nə cur alət kajırmaga çalızır.
— Qarlı
— Əqinçiliq için traktordan daha qarlı alət ola bilərmi
— Kajrılsa olar
— Duzəltməjə çalızmamalımı
— çalızmalı

Iзtə biz by cur səval və cəvab vasitəsilə yзakların zehinlərində jeni və maddi fiqirlər ojatdık. insanlar ilərıdən bəri çalızıb əqin alətlərini dəjiзdirə dəjiзdirə dyrmyзlardı:, az zəhmət sərf edib çok məhsyl əldə ejləməq fiqrilə alətlər by vakta kədər dəqiзmiз byndan sonra da dəqiзəcəqdir, kənaətini yзaklara verdiq. By dəfə traktory, jarın biçin maзınını, biri qun elektriq, okydykda by fiqirləri alan yзakda axırı hər halda aзagıdaqı kənaətdə ojanacak: insan təbiətlə mubarəzədə muvəfək olmakdan ɵtəri istehsal alətini hər zaman mubarizəjə musaid hala qətirməlidir, jaзamanın ən qɵdəq jolyda bydyr.

By fiqri daзıjan kafalar, icad və qəзfə bacarsa da, bacarmasa da daima sə'j ejləjəcəqdır. y fiqirdə olan adamlar jaзamak için məvhymata qonyl vermijəcəq və aktif olarak həjat iзini, mubarəzəsini ɵzu aparmaja baзlıjacakdır.